

Нобатгулы Режебов

«Халыпалар хем шәгиrtlер»
(Комедия)

Ашгабат – 2010 й.

Гатнашынлар:

1. Кыят Кепбенович – нобатдакы режиссёр.
2. Эжеш Амановна – аялы, артист.
3. Хожа Гайып – артист.
4. Шейда – аялы, артист.
5. Огулла – артист.
6. Пайтык – артист.
7. Дөвлет – яш артист.
8. Узукжемал – адаглысы.
9. Гаммар – яш артист.
10. Керешме – айдыымчы.
11. Гайлы ага – Керешмәнин атасы, велаят боюнча күшт чемпионы.
12. Селим Хайдарович – драматург.

Яшлар 23-26, халыпа артистлер 45-47 яшларында

Бириңжи перде

Бириңжи гөрнүш

Перде овадан саз билен ачылар. Сагдан эгни уллакан сумкалы, эли чемеданлы Гаммар, солдан Керешме гелійәр. Дүйдансыз душушикдан яңа икисем тисгинип гидйәр. Олар бирек-биреге голайлап, сахнаның ортасында бирек-биреге дикан бакяр.

Гаммар. Керешме...

Керешме. Гаммар... Вай, сен нәм ишләп йөрсін?

Гаммар. Мен... мен сени гөzlәп гелдим, Керешме.

Олар бирек-бирегиң гөзлерине гарап бендиван боляр. Сахнаның өңүндөн Дөвлет билен Узукжемал гелійәр. Олар Гаммар билен Керешмәни сынлаяр.

Дөвлет. Дөвүр, дөвүр кимиң дөври! Шол ики новжуваның дөври!

Узук. Олар ышка сезевар болупдыр. Шу махал икижиги аршың-күрсүң арасында гайып йөрендир.

Дөвлет. Олар жадылы ышк дүнийәсінде! Гудрат дүнийәсінде! Нерессе өзүне гелерем велин бойнунда хамыдың, аркасында арабаның бардығыны билип галар... Байбай овадан сөйүшійәрлер-овввв!

Узук (элжирейәр). Сен-ә шейдип сөйүшмәнem оқармадың?

Дөвлет. Мен сөйүшмәни оқармадыммы? Эйсе мениң алғыр назарымың алнында гамыш кимин галдырып дуран гыз кимди? Узук! Узукжемалым, мен сени еке бакышда бендиван эдип ташламанмыдым?!

Узук. Гой, гой! Үч йыл ызыма дүшүп, екеже гезек элимден тутубам билмедиң...

Дөвлет (хонданбәри). Себәби мен өзүме белет-дә! Голуңдан тутдугым сакланып билжекми мен!...

Узук. Вай, вай, нерессе! (*өйкүнийәр*) Хер гезек душушикда дерини еніңе сұпурит, «бай-бай би хованың ыссызығыны!» диердин.

Дөвлет. Узугым! Сениң шар гара гөзлерин, алнында дурмақда иш бар. Ашыкмагшугы яқып-яндырян шол аташ, шол ышк соң нирә ёк болуп гидйәкә?

Узук. Нирә ёк болуп гитсин! Сиз хәки магшугыңызы бейләңизе гечиренізден соң гара гөзлере гарап гөрйәнізми!

Дөвлет¹. Узукжемалым, тайяр бол, хәзир назарымы чархлап гаралув гөзлерине середәймейәсми! (*төверегине гараняр, ювашижә*). Узукжемалым, екеже сапар огшаяйын-ла!

Узук. Оварра бол-а! Бар илки огшашманы бир өврен-дә!

Дөвлет. Узугым, огшашманы өзүң өвредәй-дә! Ёғсам Огулла Оррыевна ялы бирини репетитор тутарын вели...

Узук. Саңа репетитор тутдырын мен!

Дөвлет Узуга дикан бакяр. Сахна гелип, гөзлери Керешме билен Гаммара дүшен Огулла нәмедир бир зада бүдүрәп, энтирәп-тентирирәп Дөвлет дагының янына гелійәр.

Огулла (ызына гараняр). Вай, хазан нәмә бүдүрәйдимкәм?

Дөвлет (чынаберимсиз оюн билен). Огулла Оррыевна, сен ышка-сөйгә бүдредин!

1). Автор гөдөгрәк гөрен ериңизи айырмага, юмшатмага тайяр. Барыбир комедия азажык узын язылды.

Огулла. Сиз нәм ишләп дурсуңыз?

Узук (*йылғыръяр*). Биз сөйгини репетисия эдйәс.

Дөвлет. Ёк, биз ялңыш үстүнде ишлейәс.

Огулла (*Гаммар билен Керешмәни сынлап*). Хакықы ашық-магшуклар экен! Бу махал икиси Алланың учмахындадыр!.. Бири-бирине мынасып яшлар экен!
Яшлыгымы ятлайдым...

Дөвлет (*аамсыраяр*). Вай, Огулла еңе, сенем... сөйүшйәдиңми?

Огулла. Вай, мен нәме адам дәлми?

Дөвлет. (*чынаберимсиз гахар билен*). Сен адаммы! Хей, сенденем адам бормы?!
(*Огулла парттайжак боляр гахардан яңа*). Биз сени адамдан хас бейик гениал артистдир өйдйәрис!

Огулла. (*пагыш-пара эрейәр*). О ашық-магшугы танаяңызы? Олар шу йылкы «Яңлан Ди亞рымың!» енижилери! Керешме Атаманова икинжи орун, Гаммар Губаев үчүнжи орун!

Дөвлет (*Узуга дегсинип*). Икинжи орун гошмак үчүнжи орун, вессалам, айдым тамам!

Гаммар (*речитатив шекилде пышырдан айдым айдяр*).

А сен эдил дидәң ялы овадан,
А сен эдил назарың дей жадылы.
Гүндизлерине награ дартып оянам,
Гиజелерине самрап гезйән адыңы!
Керешме гыз, керешме,
Сачларың акар чешме.
Мени якып гойбердин
Йылдырымлы гөречде!

А сен эдил сесиң ялы эйжежик,
Ховамың сен,
овазмың сен,
нурмунң сен?

Отдан алыш, сува салыш, кейип эдип,
Шамарың дей товланжырап дурсуң сен!

Чыра сөнйәр.

Икинжи гөрнүш.

Сахнаның сагындақы столуң башында Эжеси, Шейда, Огулла, Узук, Керешме дагы отыр. Шовхұнлы, гүйчили саз. Керешмеден башта әхли аял артистлер ағзының етишидигинден гүрлейәр, арасында жақжаклап гүлүшийәр, ене гүрлейәр. Ортада гулагы гулаклыкты Пайтық, голларыны келеменледип зала гарап бир заттар диййәр. Төрден Дөвлет гелийәр. Ол сахнадакылары сынлап, жұбусындан габыл телефоныны чыкарып, пулт ялы ғөгө узадып дүвмесини басяр. Саз тапба кесилийәр. Аяллар жақжаклашып гүлүшип гүрлейәр. Ол аяллара гарадып «пұлтуң» дүвмесини басяр. Олар тапба сесини кесійәр. Дөвлет

хайран ғалып ораторлық әдійән Пайтығы сынлаяр. Асыл Пайтық геплемән, мимика билен геплейән ялы әдійән экен.

Дөвлет. Перилер-пейкерлер, хүйрлер-мелеклер ве шоңа меңзешлер, сиз нәмежик әдип отырысыңыз?

Шейда. Биз месавы гүрлешип отырыс...

Огулла. Биз өзара пикир алшып отырыс.

Дөвлет. Аперин, сизиң месавы сөхбетицизе! Эгер шу махал мен аял болсан, якамы йыртып, ичиме еди гезек түйкүрердим!

Огулла. Эгер әркек болсан болсаң нәдердин?

Хеммелер гүлүшійәр. Пурсатдан пейдаланып Керешиме билен Гаммар оғрын-оғрын ғөзлешийәрлер.

Дөвлет. Хах-хах-ха! Бир нол, сениң пейдана Огулла Оррыевна!

Пайтық голларыны келеменледип, ораторлық әдип дур. Дөвлет оңа ғарадып «пұлты» басяр. Пайтық херекетини тогтадяр.

Дөвлет. Пайтық кака, сен гениал Эфлатуның кешбине гирип, ораторлық әдип дурмұн?

Пайтық. Театр ыбадатхана. Театрың акмагы-да сахнада акыллы кеплемелидир. Мен пахыр акыллы геп тапман, акмаклығымы ичимден айдып, ролума тайярлық гөрійән!

Дөвлет. Бех, Пайтық кака, сен бирхили артисте мензәп баряң-ай. Сен шейдип-шайдип бирден артист болуп гидәйме.

Пайтық. Мен артист дәл-де киммишим?

Дөвлет. Мен сениң артист дәлдигици билйән, сенем инди өзүңін кимдигици билсең, боланы!

Пайтық. Эй, Пекге Пелекгәевич, сен инди артист-де, мен артист дәлмишишмі?

Огулла. Гоюң-айт, ибалы адамлар бизе артист дийип да шымыздан утаняр!

Пайтық Дөвлети сахнаның өңүне чекійәр.

Пайтық (юваши). Сен артист болсан, Хажа кантуша ағзыңа геленини сөгүп, гығырып, уруп саг бол ал-да!

Дөвлет (горкяр). Ёк әд-ов! Хажа кантушың гахары гелсе, элини айлаяр!

Пайтық (ювашижса). Пекгәжік! Серет! (гаты сесде) Хажа кантуш, сен махлук, сен әшек, сен барыптаң яранжаң! (гулагына пышырдаң сөгійәр) Гулчұлық заманы боланда мен сени сатын алып, гапымда талабан эдердим, (дөшүне гүлчүлдедип уяр). соңам янып дуран зехинин, таланттың үчин мазарыңы гүжаклап өмрүм өтійәнчә аглардым.

Хожсаның илки гахары гелип юмруклары дүвүлійәр, ол дергазап, соңам юваши-ювашидан онуң үйзүне самсық йылғырыш чайыляр.

Хожа. Хакықы талантты танаяның үчин саг бол гардаш!

Дөвлет. (Пайтыға). Халал саңа!.. Хожа Гайыпович, башлық гелмежекми?

Огулла. Хожа, репетисия болгаймы-болмагай, Кыят Кепбанович гелгейми-гелмегей?

Пайтық. Хожажан, сагат нәче?

Хожа (ода дүшийәр). Мен билмен! Билмен! Барың Кыят Кепбаничден соран! Мен хәки йөне бир режиссёрың асистенти!

Дөвлет. Пайтық кака, башлық ёқ вагты сағады менден хем сорап билерсин!

Пайтық. Ай, ёғ-а? Догмаҗық сагат нәче?

Дөвлет (*сагадына середйэр*). Сагат... сагат... Ай, ёк агамжан,.govусы мен саңа сагады айтмайын, сен оны хемме ерде айдып мени вежера эдер йөрерсүн!

Пайтык. Эй, пекге, Пайтык какаң ит гездирер, ат гездирер, гызыл-чызыла гөз гездирер, эмма геп гездирмез! Перилер, пейкерлер, сахыпкыранлар, сахыпжемаллар...

Дөвлет...ве шоңа меңзешлер...

Пайтык. Мен өлсем өлейине уруп растымы айдайын!

Огулла. Бүтики яшлар...

Пайтык...көрзехинликде, наданлықда, бисоватлықда, тұнтылукде мешхур!

Огулла. Бизе партнер болуп ойнажак яшлар!

Дөвлет орта гечип, хер бир артисте тиңкесини дикип, халыпалара киная әдійэр.

Дөвлет...отуз йыл бәри яш артист адыны гөтерип, кырк йыл бәри Шасенемин, Гарыбың, Лейлиниң, Межнуның ролуны ойнап, бедибагтлары масгара әдишип йөрлер... Хожа Гайыпович ялы...

Хожа. Мен... Мен... мен кими масгара әдипдириң?

Дөвлет. Хай, Хожа кака, кеплеме! (*Хожсаны геплетмейэр*). *Гепледигиң чыпдырыарсың!*

Хожа. Айрыл-хов, кепләжек...

Дөвлет...онда илки кеплемәни өврен-дә!

Хожа. Мен! (*ғығыръяр*) Мен ялан сөзләжек!

Узук. Вай, пыгамбер яшыны яшап утамаямың ялан сөзлемәге Хожа Гайыпович!

Хожа. Доганлар, маңа харамзада сөзине маныдаш сыпайырак сөз тапып берин-дә!

Дөвлет. Оны нәм этжек!

Хожа. Саңа дийип, сениң ғөвнүңе дегжек!

Дөвлет. Вай, ғөвнүме дегжегиң чын болса Дөвлет Хуммаев мениң шәгиридим дийәй!

(*Дөвлет айнап, Хожса чиңнерилип ойнаяр.*) Хожа кака, гахарымы гетирсөң, мен саңа халыпам диерин!

Хожа. (*яңагыны тутяр*). Маңа халыпам диениндөн бирки шарпық урай!

Пайтык. Хезрети артистлер, богемалар, бомондлар! Бизин топарымыз хер йылда азындан ики комедия гойяр. Велаят бизе комиклер дийип буйсаняр. Эмма бу сапаркы гойжак болын комедиямыз говшак.

Пайтык. Комедияның темасам актуал дәл.

Эжеш. О нәхили актуал дәл? Пайтык хан, пәкизе сөйги, нурана ғұлки, яз ялы ыылғырыш, шады-хоррамлық хемише актуалдыр!

Шейда. Екәже гезек йүрекден ғүлениң дүнйә малына дендиң Пайтык хан!

Хожа. Биз он бир артист! Херимиз ойнун довамында бәш сапар ғұлдұрсек, томашачыларың хер минудына ики ярым ғүлкүден дүшійэр.

Шейда. Вай-вай, шу яшлар нәдип ойнун довамында бәш ёла ғұлдұрсинг!

Дөвлет. Маймын борус, өз үстүмизден г үлдирис, йөне бәш ғүлкүни бизден алың!

Пайтык. Говшак ойна говшак диймәни бир өврениң-дә!

Хожа (*өр-гөкден гелйэр*). Сен... сен Кыят Кепбаничин сайлан ойнуна говшак дийип дурмун?

Эли сумкалы Кыят Кепбаниович гелйэр.

Кыят. Адамлар, багышлаверин! Баш башлық саклайды-да...

Пайтык. Хожа Гайыпович, анха башлық гелди. Дий инди янқыжа диййәнлерини!

Кыят (*йылғыръяр*). Хожа нәме диййәр?

Дөвлет. Хожа какаң самахыллыларыны айдар ялымай башлык!

Пайтык (*өңе ҹықар*). Хожа Гайыпович комедия говшак диййә... Хожажан мамла.

Комедия говшак! Эмма биз артист! Биз онуң алы хезретлери артист! Биз ялы гүйчили артистлер барка, эжиз комедия болуп билмез! Биз ялы бейик артистлер барка, пес оюн болуп билмез! Бирибар шахырың гурсагына гор гүйса, композитора билбил овазыны берсе, ол мүбәрек эли билен артистиң йүзүни сыпаландыр. Худай бизе керем-кераматыны берендир, себәби биз театры ыбадатхана өвүрип, хер гүн мұң томашача сежде этдирйәрис! Бизин әнрымыз янып дуран оттур! Аташдыр! Бизин әнрымызда адамзат генилери Эсхил, Эврипид, Софокл, Геракл бизе ак пата берип дур.

Дөвлет. Геракл миф-хов!

Пайтык. Хава, олар Алланың гараңкы, гафлатлы, пажыгалы яшайышыны мифе өвүрипdirлер!

Пайтык графинден сув ичйәр.

Шейда (*чете*). Шу йыл ёкары категорияны аляр.

Эжеш. Ёк-ла, хәзир ол жогап аляр.

Пайтык. Бизин әнрымызда Шекиспир, Мольер, Дон Кихот ялы ләхенclер еди сагатлап комедия ойнапдырлар. Хожажан болса инди ики сагатлық ойна узын дийип дур.

Хожа (*хайяды ғөчйәр*). Мен... мен ойна узак дийдимми?

Пайтык (*ардынып, чыны билен яранып*). Хожажан, растыны айдяр. Комедия узын! Эмма биз нәме ишлейәрис?! Эйсе биз инди Шекиспирче, Молерче, Дон Кихотча ёкмы? Шекиспир Шекиспир болса, биз Шексиз пир! Биз онуң алы хезретлери, бейик артистлер! Алланың аршда палчықдан адама мүбәрек деми билен жан берши ялы биз драматургың гахрыманларына жәнрымыздан жан берерис! Бизин бейик режиссёрымыз барка, говшак оюн болмаз! (*юваши башлыға*) Башлықжан, маңа ругсат берсене!

Кыят (*юваши*). Жогап ёк!

Хожа. Вай, мен ойна говшак дийдимми!

Дөвлет. Хожа кака, ағып-дөнүп дурмасана.

Огулла. Вай, кантуш, сен нирде нәме диййәници билийәмиң?

Пайтык. Аты ат эдйәнчә сейис ит болармыш! Биз бу комедияны комедия эдйәнчәк режиссёрың ганыны ичерис, сұңқуни-сүегини гемрерис! Кыят Кепбанич хер гүн Семендер гуш ялы аловлап янып күле өврүлдер, эртесем шол құлден гызыл от болуп ловлап чыкар! (*юваши*) Башлықжан, жогап берәймесен, үч йүз манат увлап гидйәр!

Кыят (*юваши*). Жогап ёк диййән!

Пайтык. Маңа жогап берәйсене, башлықжан, үч йүз манат... көййә!

Шейда. Башлықжан, шуңа жогап берәймесен, бизи ишлетмейә!

Пайтык. Шулар дөгрисыны айдяр.

Кыят. Сениң тойыңа түкенме ёк! Пайтык сен я театры, я тамадалығыңы сайла!...

Пайтык. Башлықжан, соңкы ёла ругсат сорайшым!

Кыят (*сынлап хашилаяр*). Ин соңкы жогабың шүй!

Пайтык. Яшша башлық! (*атылып гидйәр*).

Кыят (*чынлакай кешбе гирип*). Эзиз артистлер, бизин гөр нәхили беркарап дөвлетимиз бар! Бизин гөр нәхили кувватлы юрдумыз бар! Бизин гөр нәхили

парасатлы халкымыз бар! Бизиң гөр нәхиلى ажайып театрмыз бар! Көшкден зияда театрымызда хер гүн мүңе голай томашачы сунгат атлы гудратдан леззет алмалысыр! Биз оларың гүйжүне гүйч, кейпине кейп, рухуна рух, көхүне көх гошуп, бу беркаар Ватаны сөймәни, бу кувватлы юрда буйсанманы өвретмелидирис! Бейле ажайып театрда ярамаз, говшак оюн гоймага бизиң хакымыз ёк!

Хожа. Вах, шу яшлар көсемесе, комедия шедевр болар!

Дөвлет. Халыпалар, биз билимизи берк гушарыс. Оюн говы чыкса, абрај сизинки, говшак чыкса болса, гүнәни атыбериң бизиң үстүмизе!

Чыра сөнүйэр. Чыра яңяр.

Репетисия. Сахнада артистлер бош отурғычларда отыр. Кыят ортада Гаммар билен Кереишмә дүшүндирийэр. Ызкы гапыдан Гайлы ага гелип, олара ғөрунмән сахнаның төрүндө отуряр.

Кыят. Гаммар, спектакл сизиң чыкышыңыз билен башланяр! Спектакл сөйгүден башлаяр! Сиз сахна хакыкы ашық-магшук болуп, ловлап дуран ышк болуп гелерсициз. Сизиң ышкыңыз гөклери гүммүрдедип, земини дүңнүрдедип, залда отуран мәхелләниң йүргегини пенҗесине алар. Онсоң томашачылар сизиң ыгтыярыңыздадыр, агла диен еринизде аглар, гүл диен еринизде гүлдер.

Пайтык (*атылып баряр*). Яшлар, дүшүниң, дүнийә ышқдан ярадыландыр! Сизиң ышкыңыз дүнийәниң ышкына от берийэр, жүмле-жахан ышка дүшийэр! (*Ол режиссерың янына баряр*). Башлык! Башлыкжан!..

Кыят (*яшлара бакып, Пайтыга ювашибан, кесгин азғырылып*). Жогап ёк-ов, жогап ёк!... Гаммар, Керешме башладык.

Йүзүни алдыран Пайтык сортдырып, ерине гечийэр. Гаммар сагдан, Кереишме солдан гелийэр. Саз башлаяр. Гаммар Кереишмә, Кереишме Гаммара середийэр, олар ене хакыкы ышка саташип, бири-бирине бендиван болуп, бири-бирине голайлайтар. Олар шол дымышып дур.

Кыят. Гаммар, ханы сениң репликаң?

Гаммар (*укудан оянан ялы тисгинийэр*). Хәх...

Пайтык (*юваижә пышырдаляр*). Ханы сениң репликаң?

Гаммар. Ханы сениң репликаң?

Кыят (*от алып гөге бакяр*). Эй, Аллам, бейле артистлери дөредип, режиссерда нәме касдың бар сениң! (*сахнада айланяр*). Көшеш Кыят, көшеш!.. Гаммар, яңадан башлаяс.

Гаммар билен Кереишме гидийэр.

Дөвлет. Кыят Кепбанович, биз комедия гойяс. Томашачылар гүлдер ялы мен ашыкларың гапдалындан гечип баршыма, жыzzын атаяйын! Бай-бай гүлдерлеров!

Хожа (*хайран*). Сен сахнада жыzzын атжакмы?

Дөвлет. Вей, мен ине шейдип (*гөркезийэр*) өрөн медениетли жыртларын!

Кыят. Коллектив болуп оюн гойманы бес эдин!.. Гаммар гелийәңиз...

Гаммар сагдан, Кереишме солдан гелийэр, ене олар бирек-бирегиң назарындан жадыланып, бири-бирине голайлайтар.

Кыят (*юваишҗа*). Гаммар, реплика...

Гаммар. Эзизим...

Керешме. Мәхрибаным...

Гаммар. Керешмәм...

Кыят сачыны пенжеләп, гыгырып яңадан дәлирейәр.

Пайтык (*атылып баряр*). Жижиш, сен Гаммар дәл, сен Мердан!

Шейда. Кыят Кепбанич, ругсат бер, биз шу сахнаны ерине етирип гөркезели.

Хожа. Шейда икимиз ойнап гөркезели-ле башлык.

Шейда. Оварра бол-а! Сөйги сахнасына жан бержекмиш? Сен нәче яшаныңы бир билдімін? Дөвлет, геч ханы! Гаммар, Керешме, ынха, бу сахна шейле болмалы...

Дөвлет (*өр-гөкден гелен боляр*). Мен биленми? Ёк-лай, Шейда Аташовна, мен сен билен сөйги сахнасыны ойнамайын-ла...

Шейда. Акмак! Сөйги сахнасы ойналянмыдыр? Сөйги сахнасына ышкындан ышк бермелидир!

Дөвлет. Ёк-лай, гелнеже, мен утанян-лай.

Шейда (*өр-гөкден гелійәр*). Нәме? Утанян? Вай, акмақ, артист боланың нире, утанман нире? Ханы ашық назарларыңы чархлап гел!

Дөвлет. Еңдәжан, мен бирден ашық болайсам нәме? Менде келле ёқдур!

Шейда. Вай, эйсе, сен сөйгини яландан ойнажакмы?

Дөвлет (*чына беримсиз ойнаяр*). Еңдәжан, мен маковдырын, махлукдырын! Мен бирден саңа ашық болайсам, дәлирәп дүзе чыкарын.

Узук. Дәлирәп дүзе чыксаң, келләне итиң хамыны гейдирер мен!

Кыят. Тұқедин жығыллығы! Гаммар, яңадан башлаярыс...

Пайтык (*атылып баряр*). Гаммаржан, яраданың ягты яланчысы чын! Сахнадакы яшайыш чын! (*Кыядада юваишҗа*) Башлык, маңа жогап бер!

Кыят (*дергазап*). Жогап ёк саңа!

Хожа. Башлықжан, шуңа жогап берәймесен, о сени дәлиредер!

Дөвлет. Кыят Кепбанич, шуңа жогап берәймесен, ол сени жынлырадяр!

Пайтык. Башлықжан, ене шулар растыны айдяр!

Кыят (*гыгыръяр*). Мен дәлирежек! Жынлыражак! Жогап ёк саңа!

Пайтык. Башлықжан, той янып баряр, үч йүз манат көйүп баряр!

Кыят. Хожа!

Хожа атылып гидйәр.

Пайтык (*өзеленийәр*). Башлықжан, иң соңғы жогап сорайшым!

Кыят. Сен иң соңғы жогабыңы дүйн алыш гитдин!..

Пайтык. Башлықжан, Худай кессин, мен тамадалыгымы гойян. Йөне какам өвренен кейпинци-кесбиңи бирден гойсаң, инфаркт борсун дийди-дә!

Хожа сапанчалы ылгашилап гелійәр.

Кыят. Гетир сапанчаны!

Хожа. Сапанчаны нәтжек башлықжан!

Кыят (*гыгыръяр*). Өзүми атжак! Өзүми атжак диййән мен саңа!

Хожа. Ёк, башлықжан, сен өзүңи атсаң биз өлерис! (*сапанчаны Пайтыга гезейәр*) Ал саңа жогап! (*атяр*) Ынха, саңа жогап! (*атяр*) Ынха, саңа үч йүз манат! (*атяр*) Гуррумсак! Сениң тойындан яңа биз артистлер яс тутяр!

Пайтык ыраняр, онуң көйнегинден ган акып башлаяр. Хожа гахарына алтыатарың бар окуны гутаряр. Пайтык гырмызы ганыны сечеләп йыкыляр, хеммелер мөлөрйәр. Хеммелер бу ваканы чын ялы ойнаяр.

Эжеш. Вай, сен оны чындан атдыңмы?

Хожа. Сахнада ялан болмаяр! Өл гуррумсак!

Эжеш (ыралап гөрийәр). Вай-вай би өләйипдир-ә!

Огулла. Бедибагт гаты өлүпми?

Дөвлет. Пеләкет, овадан өлүпдир-ов!

Кыят (Пайтыгың келлесини гөтерийәр). Сен хов муны өлдүрәйипсиң-ә!

Хожа. Нәме, дине ол өлдүрип йөрмелими, гүнде-гүнде жогап сорап! Гуррумсагың өзөм бир гезек өлүп гөрсүн-дә!

Дөвлет. Кыят Кепбанович, Пайтыгың гулагына жогап берйән дийип гыгырып гөр, эййәм довзаха атылмадык болса, дирилер! (*депийәр*) Эй, тур, Кыят Кепбанович саңа жогап берйәр, гитде үч йүз манадыңы газан!

Эжеш. Вай, өлени депип дурмаң нәме?

Пайтык(келлесини галдырып). Жогап берениң чынмай башлыкжан! (*ыра-дара еринден галляр*) Хер гезек сенден өлүп жогап алмалов! (*гидийәр*).

Кыят. Ханы яңадан башлаяс... яңадан...

Огулла Кияды чете чекийәр.

Огулла. Кыят Кепбанович, олар бу сахнаны ойнап билмейәр... себәби... себәби олар хакыкатдан ашық-магшук... Олар бири-бирини сөййәр!

Кыят (гыгыряр). Маңа оларың бири-бирини сөййәни герек дәл! Маңа хакыкы сахна сөйгүси герек! Маңа залда отуран томашачыларың калбыны хейжана салын сөйги герек!

Хожа. Ахав, яшлар, аслында сиз артистми бир?

Дөвлет. Ховва, биз хакыкы артист!

Шейда (зала). Хакыкы артып булар!

Узук. Сизем бизин ҳалыпамыз!

Эжеш. Биз ҳалыпа, эмма бизде сизин җалы шәгирт ёк!

Хожа. Хакыкы артист болсаңыз, сахнада йөремәни бир өvrениң-дә!

Огулла. Хакыкы артист болсаңыз, сахнада геплемәни өvrениң-дә!

Шейда. Хакыкы артист болсаңыз сахнада сөйүшмәни өvrениң-дә!

Хожа (жаныянгын). Булара хол сейил багда сөйүш дий, җантыны якяр!

Кыят. Ёк, би заманың яшлары сейил багда сөйүшмәнем башармаяр. Сейил бага бардыгы ил-гүндөн уялман...

Хожа. ..огашашып вежера болярлар.

Керешиме утанжындан үзүнү тутуп аглап гидийәр. Гаммар Кияда дергазап бакяр. Сахнаның төрүнде гараңкыда отуран Гайлы гөхөрт ылгашилап чыкяр, ол гаты гахарлы ҳалда бир Кыят Кепбановиче, бир-де Хожа середийәр, хашилап хич зат диймән гидийәр. Чыра сөнүйәр.

Аванссена.

Гаммар дүнүйә сыгман айланяр, Дөвлет бипарх ҳалда оны сынлаяр.

Гаммар. Масгара болдум-ов! Вежера болдум-ов!... Керешмежан масгарачылыға чыдаман аглап гидийәр, мен болса бинамыслыга салып отырын доңцара даш

булуп!... Гожа Гайлы масгараачылыга чыдаман дәлирәйәр, мен болса бинамыслыга салып отырын! Эй, Аллам, яр гара Ериңи, гирмесем адам болмадыгым!

Дөвлет (*еринден туруп артистлерче ғөркөзійәр*). Гаммаржан, Пайтығың депесинден пенже урагада шейдип йүз сегсен градус терсине айла! Гой, бедибагт шейдип яйқылдастын йөрсүн! Хожа кантушың мұжуже келлесини болса тогсан градус гапдала айла! Хах-хах-ха, кантуш лендеңч ялы гапдаллаклап йөрсүн!

Гаммар (*барып якасындан тутяр*). Сен мени ойнаңжак болуп дурмун?

Дөвлет. Ёқ, мен сени аклыңа айлажак болуп дурун...

Дөвледиң якасыны ғойберин жаңайда айланып башлаяр.

Гаммар. Мен...мен Керешмәниң ышкына дүшүп пайтагт театрыны терк әдип гайдян!... Мен Керешме дийип какамы дәлиредип, әжеми ган агладып, пайтагт язысындан чыкып гайдян! Гел-гел Керешме жаңың янында мени ким масгара әдйәр?

Дөвлет. Кыят Кепбанич мамла, сен сөйги сахнасыны ойнап билмедин!

Гаммар. Мен хакыкы Үшк болуп янып дуркам, Керешме хакыкы Үшк болуп янып дурка - сөйгини ойнамак нәмә герек!

Дөвлет. Гаммаржан, дурмуш хакыкаты бир зат, сахна хакыкаты башга зат!... Достум, саңа Үшкың гениал образыны дөретмәге шерт дөреди. Сен ылхамыңы хейжана гетирип, хакыкы артист болуп Үшк-сөйгүден беленде ғөтерил!

Гаммар. Ай, акмақ, хей Үшк атлы гудратдан беленде ғөтерилип болянымыдыр?

Дөвлет. Боляндыр! Сунгатың җадылы гудраты шонда-да! Сен җадылы Сунгат билен гудратлы ышкыңы бирлешдирип билсең, Сөйгин Сунгата телвас урдурып арша ғөтерер, Сунгат болса, сениң Сөйгиңи йылдырымлап дуран алаба өвүрип, дине Керешмәниң дәл, залдакы томашачыларың-да ышкына от берер! Сен дүниә Сөйги билен Сунгатың адатдан дашары гудратыны ғөркөзөрсін!

Саз. Дымышлық. чыра сөнйәр...

Ұчунжи ғөрнүш

Гайлы ғөхердиң өйи. Кыят, Хожа, Пайтық, Дөвлет дагы Гайлы ага ерли-ерден ялбаряр. Саз кесилийәр.

Гайлы ага (*ғығыръяр*). Мен сизе соңқы ёла айдян! Сизе гыз ёқ! Вах, сиз атлы-абрайлы артист болмадык болсадыңыз, сизи ховлада салмаздым!

Кыят. Садагаң болайын Гайлы ага, даг ялы гүнәми дары ялы әдип гечевер. Мен Керешме жаңы өз гызымдан эзиз ғөрйәндирин!

Дөвлет. Гайлы дәде, ылхам дийип бир гудрат бар! Онуң алы хезретлери Үлхам! Анха, шол гүн Кыят Кепбановичин ылхамы жошуп, аңкасыны ашырып алыш гачайды-да!

Хожа. Худай Керешмәниң гурсагына гуюпдыр гуюп билен зехинини! Үнха, ғөрерсің Гайлы ага, Керешме юрдуң мешхур артисти болар!

Гайлы ага. Керешме жаң, юрда мешхур айдымчы болды! Бизе онуң айдымчылығы бес!

Дөвлет өр-ғөкден гелип Гайлы аганың маңлайына гечип мөлөрйәр.

Дөвлет. Хов-хов, Гайлы ага, сен айдымчы билен артисти деңешдирип отырмың? Түвәм дий! Гайтмышым эт! Артист нире, айдымчы нире! Икисиниң Худайы бир болса-да, пыгамбери башгадыр!

Гайлы ага. Ханы такал-түкеззибаныңзы алың-да гөтерилиң ховлудан!

Дөвлет. Пәхей, ил-улус Гайлы ага диениң Горкут ата ялы акылдардыр диййәди вели, агам, ханы сениң ол акыл-пайхасың? Сениң бар болуп билшиң шумы?

Гайлы ага (дергазап). Бар болуп билшим шүй!

Дөвлет. Гайлы ага, ханы ил-улусы яланчы этме-де, пәхим-пайхаслы яшулы бол!

Гайлы ага. Хә, пәхим-пайхаслы яшулы нәме эдйәр?

Дөвлет. Пәхим-пайхаслы яшулы ганыны гачырып, дызытдырып дурман, фантазиясыны ишледиң! Йөне сизе «Керешме ёк!» дийип гыгырып дурман гадымы акылдарларың эдиши ялы шерт гой!

Гайлы ага. О нәмәниң шерти?

Дөвлет. Меселем, сен бизе «мени гөреңде йықың-да гызы алып гидибериң» диййән.

Кыят дагы хайран, Гайлы ага чакдан аша даяв боланы үчин ээҗизжә артистлере хонданбәрсі середип йыршаряр.

Гайлы ага. Шерт гоймалы болса гояйс! Ынха, мен алтышдан аган адам, сизем жаһыллар! Мени гөрешип йықың-да алып гидибериң Керешмәни.

Дөвлет (Кыяды). Анха, Кыят Кепбанович эркек болсан ҹык гөреше! Артист герегин ҹын болса, ҹык орта!

Кыят (гахарлы). Мен сениң самсықдығыңы билйәдим, а сен сапсым самсық экениң!

Дөвлет. Гайлы кака, сен артист диен миллети билмейәң! Хәзир **Кыят** Кепбанович Пәви пәлваның образына гирер вели, сен онсоң Валуев болай, гара ере чыршап ташлар! Ханны Кыят Кепбанович, пәлваның образына гир бакалы!

Кыят. Ёк бол!

Дөвлет. Гайлы кака, сен Хожа Гайыпович билен чапышып билермиң? Йұз, ики йұз, дөрт йұз метре?..

Пайтық. Гайлы ага, Дөвлет чагака салланчақдан йықыля, келлеси дегйә гаты пола!

Онунжыны гутарып үч йыл гириш экзаменден йықыля, дегйәр келлеси Ашгабадың асфалтына!

Дөвлет пәлван писинт Гайлы аганы, интелигент ёлдашларыны сынлаяр.

Дөвлет. Гара гүйже галанда Гайлы какам бизден рүстем! Биз хәзир Гайлы какам билен интеллектуал ярыш гуряс.

Гайлы ага (мөлерійәр). О нәхили ярыш?

Дөвлет. Ақыл-пайхас, ылым-билим ярышы! Бириңжи совалы мен берйән: Гайлы ага,

Борнео адаларында яшаян орангутанларың эркегине орангутан дийилійәр. А зенан орангутанларға нәме дийилійәр?

Гайлы ага. Сен мени ойнажак болуп дурмуң?...

Дөвлет (дикан бакыр). Гайлы ага, сен мен билен күштде ярышып билермиң?!

Гайлы ага. Кыят, шунуң аслында сагат затмы бир?

Кыят. Ай, чоча, ай макав! Гайлы Атаманов велаят боюнча күшт чемпионы!

Пайтық. Ай, пекге, Гайлы ага күшт боюнча спорт уссады!

Дөвлет. Болса болупдыр-да спорт уссады! Кыяс Кепбанович гроссмейстер Лаукертиң, мен болса Бобби Фишерің образына гирерин! Весселам!

Хожа. Кыят Кепбанович, урлуп-енжилмәнкәк гайдалы!

Дөвлет. Гайлы ага, өңүмиздәки екшенбеде мен сениң билен күшт ойнаян! Театрың сахнасында! Разымың? Эгер сен утсан...

Хеммелер мөлерип середийәр. Чыра сөнйәр. Саз.

Авенссена

Кыят дагы гайдып гелйэр, олар гахардан яңа Дөвлети утуп ийәйжеклер.

Кыят. Акмак! Акмаклыгыны эддил Гайлы гөхертлерде эдәймелими сен?

Хожа. Мен муны эшек енҗен ялы енҗейин-ле!

Пайтык. Күшдуң гөчмесини дүйн өвренип, бу гүн велаят чемпионыны утҗакмыш!

Дөвлет. Халыпалар, мен достум Гаммаржан үчин, онуң пәкизе сөйгүси үчин ола күштмиш, Гара дөв билен тутлушмага тайяр! (*ол сүем бармагыны ғөгө гөтерип, вәжүп гөрнүшде олара чынлакай бакяр*) Гүйчилини гүйчли еринден барып еңмелидир!

Кыят. Спорт уссадыны нәдип күштде утарсың! Акмак!

Дөвлет. Гаммаржаның доган дайысы гроссмейстер! Гаммар Ашгабада гидйэр.

Ашгабатда гроссмейстер дикйэр күшди, бәрде биз дикйәс күшди! Апалап ак чөпи берийәс Гайлы ага. Ол гөчийәр, Пайтык гөчүми гөрүп, Ашгабада жаңы эдийәр, гроссмейстер жөгөп гөчүмини гөчийәр, Гаммаржан Пайтыга жаңы эдийәр. Пайтыгам оны маңа айдяр... Бир сагатда велаят чемпионыны күл эдип утас!

Хеммесиниң йүзи ягтылар.

Пайтык. Ахов, шунун мұжүже келлесинде шығырды бар ялы-ла...

Олар гечип гидийәрлер.

Сахнада күшт дикилипdir. Ак чөпde Гайлы гөхерт, гарада Дөвлет ойнаяр.

Кыят Кепбан дагы томашачы. Дөвлет габыл телефонындан жаңы эдийәр.

Дөвлет. Алев, мениң оваданжә, Узугым, күшт боюнча дүнийә энциклопедиясына серет! Бизиң әрамыздан өндөн-сонда Гайлы Атаман дийип күштчи болупмы?

Кыят. Сен самахыллап отурман күшдүңи ойна! Гара чының билен ойна!

Дөвлет. Вәх! Гара чынымы эдер ялы гарышдашым Касабланкамы? Гайлы ага ялыларың бир ай ишләп алян айлығыны мен ойнабам алян! Мен Гайлы аганы ойнап-ойнабам утаян.

Гайлы ага. Хей бидөвлет, утҗагың чын болса, ойна-да самахыллап отурман!

Дөвлет. Энтек агажан, мен сениң нервици ойнарын! Онсоң сени ойнарын, жанкөерлерими ойнарын!

Гайлы ага. Гөч-хов!

Дөвлет. Вәх, асыл гөчмек гезеги менденмидир? (*Пайтык Гайлы аганың еңсесинден гелип, язғыны ғөркезйәр. Язғыда EF-9 язылыпdyр*) Гайлы ага, сен мениң ёлдашлы йигитдигими бир билийәмиң? Жыным маңа аты EF 9-а гөч диййәр!

Гайлы ага. Болшун шу болса, мен сениң билен ойнамаян.

Дөвлет (*шертнаманы узадяр*). Шертлешдик, Гайлы ага. Эгер ойнамасаң, утулдың хасапдыр!

Гайлы ага. Онда самсыклап отурман күшдүңи ойна-да...

Дөвлет. Гайлы ага жызмасы ёк-хов! Утулып баряның менден гөрме!

Гайлы ага. Мен утулянмы? Мен спорт уссады болуп сениң ялы шүлерден утуларынмы?

Дөвлет. Гайлы кака, мен хәзир дүнийә чемпионының образына гирип барян. Анха, бейледенем түвелейләп ылхамым гелйәр! Сен утулман маймын борсун!

Гайлы ага. Эй, тентек, сен утулып барярсың!

Дөвлет. Унутма Гайлы ага, мен утулан болуп утянлардандырын! Гөч ханы!

Гайлы ага. Ене гөчүм сенден!

Дөвлет. Гайлы ага, бейдип чыглып отуранындан утулдым дий-де, ташла күшдүңи!

Гайлы ага (*саг элини бокурдагына сүйкейэр*). Эй, пекге, сен мени шундан доюрдың, шундан!

Дөвлет (*йылғырып*). Мен Хатам Тай ялы жомартдырын Гайлы кака! (*Саг элини депесинде ойнадяр*) Шундан болянчаң хезил эдибер!

Гайлы ага (*тарса еринден туряр*). Кыят, мен шу донузыңи уруп йыкян!

Дөвлет (*Хожсаның якасындан тутуп, Гайлы ага голайладяр*). Гайлы ага, ынха, урасың гелсе, ур, енч, депгиле, соңундан «Хожажан бейик артист дийсен» болдугыдыр! Хах-хах-ха!

Гайлы ага (*лампа ерине чөкүп, келлесини тутяр*). Кыятжан, Алла ярың-ов, сен кимлерден артист эдип йөрсін?

Дөвлет. Хах-хах-ха. Ахав, велаятдашлар, чемпионыңыза бакың! Чемпи-чемпи-чемпион, гомпы-гомпы-гомпцион, говшак ойнайон! Хах-хах-ха!

Гайлы ага. Хей донуз, сен мениң үстүмден гүлйәмин?

Дөвлет. Сенем гүлүбер, гүлүбер! Абул Артаван Аңдалакдар хер гүнде еди ёла гүлен адам учмаха дүшер дийипдир. Лукманлар хер гүлки өмрүңи бәш минут узалдяр диййэр. Гайлы агажан, шу гүн сениң өмрүңи алты ай узалдян!

Гайлы ага (*атылып туряр*). Кыят Кепбан, мен шу некгендәңи өлдүрйән!

Кыят. Бизден нәхили көмек герек Гайлы ага?

Пайтық (*Гайлы аганың еңсесинден гелип ғөркезйэр*) Утжак болсаң ут-хов!

Дөвлет. Ынха, утдум! Күшт сана!

Гайлы ага. Ёқ, огул, сениң өзүңе күшт! Я утуланыңам билеңокмы сен?!

Кыят. Ақмак, мен айтмадыммы Гайлы ага спорт уссады дийип...

Гайлы ага. Ханы сен күшт чемпионыңың образына гирен ялыдың-ла!

Дөвлет. Образа гирмесине гирдим, арман, дагарман түвелейләп, ылхамым гелмеди-дә! (*чете*) Хай-хай Гаммар гроссмейстр дайың бар экенов!

Кыят. Мерез этди-дә!

Гайлы ага дерини сыляр, күшиди сынлаяр.

Гайлы ага. Кыят, агтыгым Керешме эртеден башлап ише баар...

Дөвлет. Айтмадыммы, мен утулып утяндырын дийип? Хах-хах-ха!

Даяв бердашли Гайлы ага бирден Дөвлетиң, Пайтыгың бокурдагындан пенжे уруп, икисини хем ёкарык ғөтерйэр, олар bogуляр, баззык-буззуклаяр.

Гайлы ага. Гуррумсаклар, мениң гаршыма нәме пиirim-пыррылдак гурдуңыз? Мениң гаршыма хайсы Гроссмейстери ойнатдыңыз?!

Хожа. Дөвлетжан, Пайтықжан, Гайлы ага рехимдардыр! Гайлы ага гожадыр! Гайлы ага узакчыл дәлдир, сабыр эдин!

Чыра сөнйэр.

Дөрдүнжи гөрнүш

Артистлер Кыят Кепбановичлерде ийип-ичип мес болуп отырлар. Олар Хожсаны чынаберимсиз ойнаялар, Хожса өзүни чынаберимсиз халда ойнадяр. Артистлер-дә!

Кыят. Сизиң Хожажан билен гөзүңиз өвренишипдир! Хожажан заманымызың бейик артисти!

Дөвлет. Хожа кака, биз бир көрзехин яшлар-да! Ёгсам хер гүн азанда сениң босагаңы яссанып, мүбәрек хем бедрой кешбиңе сежде эдип, ак пата алыш гайтмалы!

Пайтык. Хожа, ханы еринден тур! (*Хожа туряр*) Эл-айт муны Худайың ярадайшыны! Гениал тип! Хожажан, ханы маймын болуп гөркез! (*Хожа хезиллер эдип маймын боляр*). Ханы инди пышбага болуп гөркез!

Хожа пышбага болуп гөркезйәр, бирден шеррайлык билен жынссыз гыгырып, аглап башилаяр.

Хожа. Вай-вай, мен өлүпдириң-эй! Вай, вай, мен өленимем билмән өлүпдириң-эй!
Шейдам, мен хачан өлдүм-эй?

Огулла (*гүліәр*). Шейда гелне душан гүнүң өлдүн-эй!

Узук. Гой, гой, Хожа Хайыдович, сен өлеңок, сен дири!

Хожа. Гой-гой, жижиңмән, мен өлүпдириң-эй! Би артист диен миллет өләймесе бири-бирини өвйәми нәмә?! Артист диен миллет бири-бирини өвәйсе өләймәйәми нәмә?!

Дөвлет (*чыны билен гыгыръяр*). Ай, кантуш кака, сен нәме артистми? Утан! Уял! Хей, сенденем бир артист бормы! (*Хожа дергазап болуп, юмрукларыны дүвійәр*) Языжыларың пири Горкут ата! Шахырларың пири Магтымгулы ата!
Артистлерин пири – Хожа Гайып ата!

Хожа паяши-пара эрәп, хонданбәри гомаляр.

Пайтык. Хожажан, Томмазо Саллини!

Огулла. Хожажан Гарри Вайлдер!

Пайтык. Хожажан Айседоре Дункан!

Дөвлет (*юваши*). Айседоре Дункан американалы тансчы хелей-ов!

Пайтык (*юваши*). Хожа оны билип дурмы, дашары юртлың адыны тут-да магтабер!

Дөвлет. Хожажан Патрис Лумумбаданам гүйчли артист!

Огулла. Хей, Хожа беркже отуравери!

Хожа. Хах-хах-ха. Беглер, мен ниреде отырын?

Дөвлет. Хатыржем отур, Хожа кака! Сен КАМ-азың домкрадының үстүнде отырсың! Хах-хах-ха!

Шейда. Ай, махлук, сени магтан болуп ойнап отырлар.

Хожа. Вәх, хезиллер эдйәнем диййән-ле! Достлар, ойнап магтаң, айнап магтаң, магтасаңыз боля!

Эжеш. Шейда, йөр буларың екеже кеми кофе, ичдиклери учяр! (*икиси ашхана уграяр, Эжеш ювашижца*). Хожа билен Кыядың шады-хоррам болуп отуршыны сынла! Бизден ярымай дынянына хешелле какып учжак болярлар.

Шейда (*ювашижца*). Бизем хешелле какалы-да! Бизем ярым ай дыняс-а!

Олара ашхана гириәр.

Кыят (*ювашижца*). Яшасын аяллардан азатлык!

Хожа. Яшасын эркинлик! Яшасын саллахлык!...

Кыят. Ядыңыздадыр, бир махал еди даг, еди деря ашып гайры юртлара курорта гидердик! Пул барыны сечип, етмиш еди таныш гөрүп өлүмин өйүнде путевка тапарсың, сегсен секиз таныш гөрүп өлүмин өйүнде учара петек тапарсың!...

Хожа. Анха, инди йөне гидибермели. Путёвка-да герек дәл, гайры задам!

Огулла. Президентиме дөнөйин, Авазаны жүмле-жаханың учмахына өвүрди!

Эжеси билен Шейда кофе гетирип пайлаяр.

Эжеш. Узукжан, бумаңа дурмуш гураныңда гидердин-дә бизиң билен учмахың гойнұна!

Дөвлет (*өр-гөкден гелійәр*). Пәхей, Эжеш гелнеже, вах дурмуш гурсақ, хей мен Узукжемалымы Аваза ибәринми? (*гүлійәр*) Узукжаны алты-еди ай ише-де ибермейән!

Огулла. А гыз, сизем инди дурмуш гурайсаныз болмаямы?!

Дөвлет. Узукжемал маңа дурмушы чыкмага горкяр! (*Кепжебаш болуп мускулларыны гүженлейір*). Худайым мени бетхайбат Геракл әдип ярадайыпдыр-да!

Узук. Вай, мен сенден горкарнымы?

Дөвлет. Горкмаян болсаң, дурмуша чык-да!

Узук. Ресторанда той этмәге пулыңы гысгансан, мүжеррет өтерсин!

Кыят. Гелинлер, сиз учмах ялы Авазада, (*бейлеки артистлере*) сизем шәхерде яшайшың эшретини ғөрүп, хезиллер әдип дынч алың.

Хожа. Хорматлы Президентимиз зәхмет ругсадымыз гөни бир ай этди! Тутуш бир ай! Бейле эшрет дүнийәниң хайсы юрдунда бар!

Кыят. Гадырдан артистлер, зәхмет ругсадының өңяны тәзе комедияның ролларыны пайлап, некириң әдип гоймагымың себәби бар. Дынч алян дөврүцизде комедия аңыңыза, рухуңыза, калбыңыза сиңсин. Сиз онсоң комедияда кешплери дөретмән, хакықы гахрыманлара өврүлип комедияда яшарсыңыз.

Эжеш. Сиз нәме этжек?

Кыят. Хожа икимиз докуз-он гүн өйде дынч аларыс, дөрт-бәш гүн Ашгабада гидип дост-ярлар, таныш-билишлер билен дидарлашарыс... Сиз Шекспир билен Мольеридеги гаты гүйчили драматургдыңың себәбини билійәңизми? Шекспир билен Мольер өз язан комедияларыны өзлери сахнада гоюпдыр, өзлери хем ойнапдыр... Олар сахнаны говы билійәр... Селим Хайдаровичин бу комедиясы говы комедия, эмма ол сахнаны говы билмейәни үчин ғөрнүп дуран гүлкүлери хем ғөрмән я үнс бермән гечійәр. Биз драматург билен комедияны яңадан сыйнтыларыс...

Хожа. Биз эййәм Селим Хайдарович билен ғүрлешип гойдук...

Дөвлет (*сагадына середйәр*). Гелнежелер, вагтыңыз болды! Отлы бейик артистлер гелійә дийип гарашып дурмаса герек.

Хеммелер сагадына середип, ерлеринден турярлар. Эжеси Кыяды сахнаның өңүне чекійәр.

Эжеш (*юваши*). Ханы маңа әл телефоныңы бер! Мунам сен ал!

Кыят (*юваши*). Нәме дийип?

Эжеш (*юваши*). Тәзе ырым шейле.

Ол өз телефоныны әрине берійәр, әриниңкіни өзи аляр. Шейда-да Хожсаны сахнаның өңүне чекип, онуң телефоныны алып, өзүниңкіни берійәр.

Хожа. Телефонлары нәме дийип чалышын?

Шейда. Себәбини соң билерсин...

Хер ким бир гошы алып, ёла уграяр. Чыра сөнйәр. Саз.

Чыра яңар. Эллери гошлиы Эжеси билен Шейда гайдып гелійәр.

Шейда (*Эжеси гүжаклаяр*). Аклындан айланайын Эжешжан! Гений сен, гениал пикир тапдың сен! Эжемжаның өмрүнде бириңки гезек курорта - онда-да Аваза курорта гидиши! Бегенжинден гөзяшыны саклап билмеди пахыр!

Эжеш (*есер йылгыряр*). Бириңкiden, курорта эжемизи уградып, согап иш этдик! Икинжиден болса, вепалы герчеклеримизи сынап гөрерис! Гөр-ха, биссимила, бизи уградып ёк болуп гидидирлер! Олар нирәк гидендир өйдйән?

Шейда (*геңлейәр*). А гыз, сен нәме Кыйяды габанып йөрмиң?

Эжеш. Хава, габанян. Мен нәме габанмаз ялы, зенан дәлми!

Шейда. Ваей, шунча йыллап бал билен яг ялы гатышып, яшашып йөрен адамыңам габанмак бормы?

Эжеш. Вай, сен нәме адамыңы габанаңокмы?

Шейда. Элбетде габанамок! (*жакжаклаяр*) Мен Хожамы гүжүжеккә далап, кантуш эдип ташландырын! Хожаны пәкизе гелниң янына салып, дүнийәниң байлығыны берсөң-де, маңа бивепалық эдип билmez!

Эжеш (*гүлйәр*). Шейдажан, инди мен нәме дийсем хә дийибер. Рас бахана-да болды, Кыят билен Хожа дүнийә гелип гөрмедин томашасыны гөркезели. Ханы Хожана жаңа эт!

Шейда (*жасаң әдйәр*). Алев, Хожа сенми?

Пистолетиң ышығы эгни махра халатлы, аяғы шылбыклы Хожсаның үстүнне дүшийәр.

Хожа (*габыл телефонда гүрлешийәр*). Охо-хо-хо! Калбымда хейжан Шейдам! Пах-пах бил ялы датлыжы, ышк ялы отлыжы овазындан айланайын! (*телефоны оғшаяр*) Пах-пах Авазада умман шалығының сувпериси ялы болуп салланып, сейкин басып йөрмиң, эзизим!

Шейда. Аваза учмах болайыпдыр! Дүйнден бәри Хазар деңзиниң гойнундан чыкмасак нәме? Жанымыз хезиллер эдәйди... Нахар-шорам шейле бир тагамлы вели, биз хакыкатданам учмаха дүшен ялы болайдык... Сен ниреде эзизим?

Хожа. Ниреде бор өйдйән? Хожа Хайыт Айралык дагының Хижран жүлгесиниң Пыркат күлбесинде ах чекип, пыган дартып отыр. Эзизим, мен сениң гардан ак, сабадан ал бедениң ашығыдырын, сува дүшүп гүне янып, хебеши хелейи ялы гап-гара болуп геләйме! Хах-хах-ха!

Шейда. Гыйв, йигрими йыллап топлан бар байлығымыз өйдедир. Өйи чолардып, онда-мунда каңқап йөрмегин!

Хожа. Вай, мен сенсиз нирәк гидейин, Шейдам! Өтен агшам бизиң өйде үч саны спектаклың дискини гөрдүк. Хәзирем Кыят Кепбановичлерде пьессаның үстүнде ишлейәс.

Шейда. Хош онда! Жаңлашып дур!

Ол габыл телефоны япып, Эжесиे сырлы-сырлы середйәр.

Эжеш. Олар ниреде экен?

Шейда. Олар сизиң өйде экен.

Эжеш. Онсоң биз ниреде?

Шейда. Бизем сизиң өйүңизде!

Эжеш (*гөгө*). Гудратындан айланайын ген-таң дүнийә! Бизем бизиң өйде! Эрлеримизем бизиң өйде! Олар бизе гөрүнмән «пьессаның» үстүнде ишлейәр.

Шейда (*айнап, Эжеси ойнаяр*). Ай дөлжे пьесса тапандырлар-да!

Саз гүйчленйәр. Сахнаның төри гараляр өңден Пайтык гелйәр.

Пайтык (*алыслара гарап*). Бәх-хә! Кыят Кепбанич дагы эййәм ызына гайдып геләйдимикә? Оxo-xo-хов, ханха Хожа кантушларда-да ышык бар! Бех... Кыят Кепбанич гайдып гелсе, хөкман маңа жаң эдерди... Ёк-лай, яңы овсарындан сыпан Кыят ызына гелерми? Дур, дур, бирден оларың албассылары-арвахлары ызына гелен болаймасын?... Бир бела бар мунда, аныкла, Пайтык, аныкла...

Ол гечип гидйәр.

**Икинжи перде
Бәшинжи гөрнүш.**

Алжырап алабасгы болуп Пайтык гелийәр.

Огулла (*гүлийәр*). Гыйв, этек алты ең еди кимден гачып гелийән?

Дөвлет. Хай ишигайдан бириңжи аялына душандыр-ов!

Пайтык. Ишлер пыррык, достлар! Ишлер пыррык!

Огулла. Хә, нәм болупдыр?

Пайтык. Эҗеш Амановна билен Шейда гайдып гелипdir.

Огулла (*жәакжәаклаяр*). Нәме Эҗеш билен Шейда гайдып гер ялы гайтарма гелинмишми?

Дөвлет. Вай, олар курорта гитди ахыры.

Пайтык. Хава, курорта гитдилер, эмма ызына гайдып гелипdirler, өйде болса әрлери ёк!

Огулла. Вай, мен бәш йыл бәри ниреден гайдып гелсем-де өйүмде әrim ёк.

Пайтык. Ай акмак! Эркеклер аялларыны курорта уградып, нирә гидендиr өйдйән!

Кыят Кепбан Хожа кантуш билен тиркешиp Хажа гиденмиdir!

Огулла. Вай, олар Ашгабада, Селим Хайдаровичиң янына гитжек диймәнмиди?

Пайтык. Ашгабада зәхмет ругсадының ахырларына гитжек дийдилер...

Огулла. Вай, онда ол икиси нирәк гиденмиш?

Пайтык. Нирәк гидендиr өйдйәn?

Огулла (*мөлерийәр*). Хә, чак эдйәn.

Пайтык (*кесгин*). Ёк, олар сениң чак эдйәn еринден хас эйменч ере...

Огулла. Бейдип увлап йөренден пейда ёк. Икисине-де дессине жаң этмели!

Огулла габыл телефоны алып жаңау өйдйәр. Сахнаның төри ягтыляр. Шейданың ян телефоны жырылаяр. Шейда телефоны аляр. Диңлейәр.

Гыйв, Хожа!... Сен ниреде?

Шейда (*ардынып Хожсаның сесинде гүрлейәр*). Хах-хах-ха. Ярым ай албассысындан, атайрысындан, аждархасындан, арвахындан сыпан Хожа Гайып нирде бор өйдйәn! Хах-хах-ха!

Огулла (*аңқ*). Вай, кантуш сен аялыңа албассы-арвах дийип дурмуң?! Вай, кантуш сен горкман хакыкаты айдып дурмуң?! Ай, акмак, албассың курортдан ызына гайдып гелипdir! Өйүңе гелдигин Шейда шейтан саңа албассың кимдигини гөркезер!

Шейда (*Хожсаның сесинде гүрлейәр*). Шейда шейтана айт, гелен ерине ёк болсун, ёгсам онун депмели ерине бир деперин вели эжесиниң күлбесинден чыкар!

Паты-путысыны почтадан, талак хатыны электрон почтадан алар! Хах-хах-ха!

Сен мениң кейпиме кых бержек болма, дул хатын! Гыйбат агтарып йөренден,

бар Пайтык пөңке билен сүр дәли дүнийениң дөвраныны!

Шейда янтилини япяр, гүлийәр, Огулла лампа ере чөкүп, мөлерип галяр.

Эжеш (*гүлійәр*). Аңха, хезил томашаны сен тапдың!

Шейда. Театра бир томаша гөркезели! (*гүлійәр*). Шумат Огулла гөзлерини апбасы ялы петредип, ағзыны мәҗегиң сүрени ялы хоңкардып отурандыр! Бай-бай би гепи гездирип шәхериң ичинде түвелейләр-ов! (*Огулла дессине ағзыны юмяр*).

Огулла (*зордан*). Эшитдиңми? О сүссеқ, хелейине арвах дийип дур!

Пайтық. Эшитдим, ол саңа-да говы акыл берди! Йөр, дүнийәниң кейпини гөрели!

Огулла. Оварра бол-а пышбага!

Пайтық (*янтилини алып жаңы әдійәр, Эжесиң телефоны жырлаяр*). Башлык! Башлықжан! Бейик башлықжан, Эжеш Амановна курортдан ызына гайдып гелипдир! Дерхал, ганар-ганар бахана билен етип гел, ёғсам депәнде кыямат гопяр!

Эжеш янтилини япып ардыньяр.

Эжеш (*Киядың сесинде ғүрләйәр*). Пайтық бег, о Эжеш Амановна диййәниң ким?

Шол мениң өйүмден гирип чыкын ленкебутмы? Пайтық, Пайтықжан, Эжеш диениң хелей эшикли гарантгадыр! Хелей сыпатлы Эзрайылдыр! Хелей сыпатлы Хардежжалдыр! Акғанлар бу махал жүмле-жаханың хөзүрини гөрйәр. Хах-хах-ха! Сенем ағзыңы ачып йөрмән, Огулла Оррыевна ал салып, әйдип-бейдип айленжек бол! Чао! (*янтилини япяр. Сахнаның о ери гарәңкыраяр*).

Пайтық. Эшитдиңми?

Огулла (*аңқ*). Я дүние дүндерилипдир, я биз жынлырапдырыс! Оларың аталаң отуран кепини!

Пайтық. Эшитдиңми?

Огулла (*баши атяр*). Эшитдим.

Пайтық. Эшден болсаң башлық саңа говы акыл берди. Башлығың айданы болса пермандыр!

Огулла. Би нә мейит! (*өкжәли көвшүни элинен алып ковалаяр, Пайтық гачяр*).

Дөвлет Гаммары сахнаның өңүне чекип, ювашиңа гүлійәр.

Дөвлет. Гаммаржан, ынха, халыпалара гөз гөркемегиң вагты гелди!... Хах-хах-ха.

Халыпалара яшларың кимдигини гөркезели! Хах-хах-ха!

Чыра сөнйәр.

Сахнаның өңүнден айдыма хиңленип, Хожса биле Кыят баряр.

Хожа. Хемраның жаңын алмага, Хемраның жайын алмага яр гырмызы гейинәйипдир, гейинәйипдир... Эй, Аллам, ахыры мен сениң дүнийәнде яшабам гөрдүм-ов! Жаным гөненәйд-ов!

Кыят. Хамыды сыптырылып, арабадан бошан ат ялы...

Олар гечип гидайәр. Сахна ягтыляр. Эжеш билен Шейда чай башинда.

Кыят (*аяллары гөруп аңқ боляр*). Вай, сиз хачан гелдиңиз?

Хожа. Ярым салқын аэропортда отуранымыз хайп бол-дов!

Кыят (*Эжесиң ичгин сынлап*). Эй-хо! Ай-хо! Асыл сен курортда товланып дуран гайтарма болайыпсыңов! Пах-пах чырпынып дуран новжуван гелин болайыпсың-ов!

Хожа (*Шейданы сынлап*). Кыят Кепбанович, икимизи йүрекли билмел-ов! Ики саны сувперисини жанпенасыз-затсыз Аваза уградып гойберипдирис! Шейдам, сиз хачан гелдиңиз?

Шейда (*элжүреійәр*). А сиз хачан гитдиңиз?

Хожа. Гара даң билен аэропорта гидип, ёлуңыза гарадык отурдык.

Шейда (Хожса). Биз дүйн гүнортан гелдик. Дүйн ниреде отлап-сувладың?

Хожа. Дүйн Гулмырат багшы тоя чагырды... тойда болдук...

Эжеш. Биз бәш гүн мундан озал гелдик! Сиз бәш гүнләп ниреде болдуңыз?

Кыят. Хожа Хайыдович, гелинлер бизден сораг эдип дурлармы?

Эжеш. Элбетде, сораг эдип дурус... Бәш гүн ниреде болдуңыз?

Хожа. Кыят Кепбанович, хакыкаты айдаймасак болмаз!

Кыят. Вах, айдар ялы хакыкатмы шол! Эжеш, биз пис иш этдик! Биз Пайтығың ызына дүшүп вежера иш этдик! (*Хожсаның ғөзлери хөвлөнійәр*) Пайтық билен тойларда тамадалық эдип пул газандык...

Эжеш. Ханы газанан пулларыңыз?

Кыят (янтилинден жаңаң әдійәр). Пайтық, гелнежелериң сениң биле тоя гидип, тамадалық эдип үч мұң манат газананымыза ынанмаяр. Үч минут пұрыжа! Газанан үч мұнұмизи алып гел! (*телефоны яптар*). Гөр-ха Хожажан дүниәни! Биз-ә әрекек болуп габанман перилеримизи курорта уградяс, булар болса бизе мұңқир!

Хожа. Шейдам, дүниә гелип сенден башга зенана середен болсам! Сенден башга зенаны хыялымға гетирен болсам!... Сенден башга зенаны дүйшүме гирдириң болсам!... Галан өмрүме (*ювашижса*) төк болайын!

Эжеш. Вай, биз сизе бивепалық этдиңиз дийдикми?

Шады-хоррам халда Пайтық гелійәр.

Пайтық. Охо-хо-хов, театрымызың йүзүнин тувагы гелипдир! Театрымызың шанышөхрады гелипдир... Эжеш Амановна, Шейда... гелне, ялқымлы салам! (*үч мұң манады стола гойяр*) Ынха муңа пул диерлер. Кыят Кепбанич билен Хожажан мениң ызыма дүшенинде бир йылдан Рокфеллер боля!

Шейда. Сиз нәме дийип пулы Пайтықда гойяңыз?

Эжеш (өй телефоның дүвмелерини басып отурушина). Өзлери йитирендирис өйдүп горкандырлар...

Пайтық. Мениң отда янмаян сейфим бар. Сейфи барың кейпі бар! Хах-хах-ха!

Эжеш. Алев. Аманат кассамы? Бикежан, салам! Сен бизин артистимиз Пайтық Перманичи танаямың?

Эжеш телефоның сес гүйчендирижисини басяр, Пайтық яяпляяр.

Бикәниң сеси. Вай, Пайтық хусынды танамаян бармы? Ол яңыжа маңа лак атып, сүйшүрингисинден үч мұң манат алыш гитди.

Эжеш. Саг бол, Бикежан!... Беглер, инди нәме диерсиңиз?

Хожа (зарындан найынжар). Гелинлер, биз бәш гүн мундан озал Ашгабада гитдик. Драматург Селим Хайдаров билен комедияның үстүнде ишледик...

Эжеш. Комедия делжемиди?

Шейда. Комедия оваданжамыды?

Эжеш. Комедия яшажыкмыды?

Шейда (әрине дызаяр). Ай, тентек, биз мундан он гүн өң гелдик!

Эжеш (адамсына сұрунйәр). Ай киши, биз гиден гүнүмиз эжемизи еримизе уградып өе гелдик! Болун, баҳана тапың, баҳана!

Хожа. Биз еди гүн Селим Хайдаровичин дачасында яшап, комедияны ишледик...

Кыят янтилинден жаңаң әдійәр, геплешик сес гүйчендирижи-де берилйәр.

Кыят. Салам. Селим Хайдаровичин өйлерими?

Сес. Хава, салам...

Кыят. Селим Хайдарович билен гүрлешип болмазмыка?

Сес. Багышлан, какам дөредижилик сапарына гидипдир...

Кыят. Хачан гидипдир?

Сес. Мен дүйн Түркиеден гелдим. Какам ярым ярым ай мундан өң гидипдир өйдіән...

Кыят. Эженизем өйде ёкмы?

Сес. Багышлан өйде менден башга хич ким ёк...

Телефон сөхбети тамамланяр.

Эжеш. Ханы ишлән комедияныз?

Кыят. Эжешжан, инди өзүң бахана тапышаймасаң, бизиң баханамыз гутарды...

Шейда Хожсаның янына барып габыл телефоның дүвмесине басяр. Габыл телефондан язғы сес яңланяр. Хожа өз сесини эшидип хайранлар галяр, горкяр.

Огулланың сеси. Гыйв, Хожа, сен ниреде?

Хожсаның сеси. Хах-хах-ха. Ярым ай албассысындан, атайрысындан, аждархасындан, арвахындан сыпан Хожа Хайыт нирде бор өйдіән! Хожа Хайыт учмахың хүйр-перилери билен дәли дүниәниң дөвраныны сүрйәр! Хах-хах-ха!

Огулланың сеси. Вай, кантуш сен аялыңа абассы-арвах дийип дурмуң?! Вай, кантуш сен горкман хакыкаты айдып дурмуң?! Ай, акмак, албассың курортдан ызына гайдып гелипдир! Өйүңе гелдигин Шейда шейтан саңа албассың кимдигини гөркезер!

Хожсаның сеси. Шейда шейтана айт гелен ерине ёк болсун, ёгсам онуң депмели ерине бир деперин вели эжесиниң күлбесинден чыкар! Паты-путысыны почтадан, талак хатыны электрон почтадан алар! Хах-хах-ха! Сен мениң кейпиме кых бержек болма, дул хатын!

Шейда янтили өчүриәр.

Хожа (аңқ). Вай, мен нәмелер самахыллап дурун?

Эжеш Кыядың янына барып габыл телефоның дүвмесини басяр, телефондан өз сесини танап Кыят хем аңқ боляр.

Пайтығың сеси. Башлык! Башлыкжан! Бейик башлыкжан, Эжеш Амановна курортдан ызына гайдып гелипдир! Дерхал, ганар-ганар бахана билен етип гел, ёгсам депәнде кыямат гопяр!

Кыядың сеси. Пайтык бег, о Эжеш Амановна диййәниң ким? Шол мениң өйүмден гирип чыкян леңкебутмы? Пайтык, Пайтыкжан, Эжеш диениң хелей эшикли гарантгадыр! Хелей сырпатлы Эзрайылдыр! Хелей сырпатлы Хардежжалдыр! Акгаңлар бу махал эйжәжик-эйжәжик нәзенинлер билен айыш-эшретде жұмләжаханың хөзүрини гөрйәр. Хах-хах-ха! Сенем ағзыңы ачып йөрмән, Огулла Оррыевнаны ал салып эйдип-бейдип өйленжек бол!

Эжеш. Кыят Кепбанович, телефонлары чалшанымызың себәбине инди дүшүндидиңми?

Хожа Шейданың алкымына баряр.

Хожа. Шейдам, мен өлерин, йитерин, эмма бейле сөзлери айтмаян!

Шейда. Сес сениңкими?

Хожа. Сес мениңки, эмма бейле сөзлери айтмага менде физики, анатомики, физиологики, психологики укып ёк!

Эжеш (*хөшөллөө какып яңылаяр*). Хә, учмахда дәли дүнийәниң дөвраныны сүрдүк дийсене! Ёк бол өйден!

Хожа. Шейдажан, гөтерил дийме! Хәзир... хәзир инфаркт болуп өлейин!... Паралич болуп өлейин!... Жынлырап өлейин!

Эжеш (*Кыяды*). Дерхал гөтерил өйден! Паты-путың почта билен, талак хатың электрон почта билен баар!

Гапы какылтар. Соңра гаты-гаты какылтар. Эжеш гапа уграяр.

Шейда (*юваш*). Кыят Кепбанович, хәзир мен гөзбагчы болуп, сизин гөзүнizi баглан борун! Сизе дүрли совал берен борун, сизем бейик артистлигицизи гөркезип, перишде ялы пәклигицизи субут эдин!

Кыят билен Хожсаның йүзи ягтылтар. Эжеш гелйэр.

Шейда. Эжеш Амановна! Хәзир мен буларың гөзүни баглайын, әхли эден пыссы-пыжурлыкларыны өзлерине айтдырып, соңра нетижә гелерис.

Эжеш. Вай, сен гөзем баглап билйәмин?

Шейда. Дүнийәни баглап йөрен Шейданың билмейэн зады бормы? (*Ол гөзбагчы болуп, гөзбагчының хөрекетлерини эдип Кыядың гөзлерини баглаяр*). Кыят Кепбанович, сен илкинжи гезек хачан ашық болдуң?

Кыят (*артистлерче*). Мен...мен он дөрт яшымда Эжегүле ашық болдум...

Шейда. Башга киме ашық болдуң?

Кыят. Башга... Башга хич киме!

Шейда. Иң соңкы гезек ким билен болдуң?

Кыят. Мундан... мундан он алты гүн озал Эжеш билен!

Шейда (*есер йылғырып*). Перишде бол-а, перишде болмуш!

Эжеш бирнеме ынжалаляр. Шейда Хожсаның гөзлерини баглаяр.

Шейда. Кыят Кепбанич билен нирәк гитдициз?

Хожа. Ашгабада гитдик!

Шейда. Ашгабатда нәме ишледициз?

Хожа. Ашгабатда мыхманхана ерлешип, драматург билен комедияның үстүнде ишледик.

Шейда. Башга нәме этдициз?

Хожа. Онсоң ене пьесаның үстүнде ишледик, ене, ене ишледик.

Шейда. Онсоң нәме этдициз?

Хожа. Онсоң Селим Хайдаровың дачасында пьесаның үстүнде ишледик...

Эжеш (*Хожса*). Хачан гайдып гелдициз?

Хожа. Бай-бай хезил эдип йөрмели комедия болды.

Сахна ягтылтар. Кыят гам-гусса өврүлип, серимсаз дур. Эжеш сахнада хер яна йөрәп, найынжар, зарын гүрлейэр.

Эжеш. Кыят! Кыят! Мен йигрими йыллап, сениң адың билен, гурсагымда якан одун билен яшадым. Мен гыммат-гыммат гейимлери гейип, безенип-бесленен болсам, дине сениң гөвнүңи авлажак болуп, гейиндим. Мен деликатес затлары ийип-ичен болсам, дине серви кадды-каматымың нәзиклигини, эйжәжеклигини сейисләп, сениң ышкың алавлатжак болдум. Мен гүнде нәче ёла сува дүшүп,

мүшки-энвер сепинен болсам, диңе саңа кейпи-сапа бержек болдум. Эй, Аллам, мен ниже йыллап берхиз саклап, диңе саңа сөвер яр болжак болдум! Ынха, сенем мениң ышкымың йүзүне уруп, ыхласымы, сөйтими бир харам ганжыга чалыштың!

Кыят дызына чөкүп, оңа ялбарып башилаяр.

Кыят. Эжеш! Эжешим, галат, әхлиси галат! Сен маңа Худая ынанан ялы ынан!

Эжеш голуны салғап уграяр. Ала шовхун болуп бәзенен, бесленен, гөзлери гара әйнекли Биринжى гелин геліэр. Биринжى гелин - Дөвлемет. Ол Кыядың дашиында танс ойнап, айдым айдып башилаяр. Эжеш аңқ болуп ызына доланып, ваканы сынлаяр.

Биринжи гелин. Гара даглаң арсланы сен Кыятҗан! Гарлы дагың аждары сен Кыятҗан! Шейк! Шейк! Шейк! Чекели кейп! кейп! кейп!

Биринжى гелин Эжешин ғөрүп тисгинен боляр.

Биринжи гелин. Вай, Кыятҗан, би арвах ялы кемпир ким?... Вай, би албассы ялы кемпир сениң эженми?

Эжеш. Кыят, би мыррых ким?

Биринжи гелин. Кыят, би албассы ким?

Эжеш. Мен Кыядың аялы? А сен ким?

Биринжи гелин (*әңсакжас гүліэр*). Вай-вай, ышарат, Кыят ялы герчегиң сен ялы хелейи бормы?

Кыят (*зордан саковлап*). Ол мениң аялым, а сен ким?

Биринжи гелин. Вай, ханы сен «аялым рак болуп, үч йыллап ёрган-дүшекли ятып, ахыры өлүп башымдан совулды» диймәнмидиң? Вай, сен «мен саллах» дийип, ант ичиپ, авы яламанмыдың?

Кыят. Аслында сен ким?

Биринжи гелин. Вай, сен мени танаңокмы? Ярым айлап өйүмде сермес болуп айыш-эшрет чекениңде, мен сениң сөвер ярыңым, инди бир шум кемпирден горкыңа мени танамадык болуп дурмун? (*Эжеше голайлайар*) Я харам хелей, сен мениң Кыядымы жадылап, дого лайдыңмы?!... Кыятҗан, мениң сөвер ярымдыр!

Кыят. Оварра бол, масгара! Мен сен ялы ахлаксызы танамок!

Биринжи гелин. Хах-хах-ха! Кыят Кепбан, сен маймын ялы Хожа кантушың билен мениң байлыгымы совурып, мейлис гураныңда мен сөвер ярыңымда, инди мени танамаян болымың?... Сен мени самсық хесиплеме, сен мениң билен нәхили айыш-эшрет эден болсаң, барыны видео яздырдым... Ынха, мен олары башлыгыңа иберерин, хәкиме иберерин! Мен сени агаларыма айдарын!

Огулла (*келлесини тутуп*). Охо-хо-хов,periшде диййәнимиз писсиман болуп чык-дов!

Биринжى гелин. Ол тасанып гидіэр. Эжеш суем бармагыны узадып, шейле бир жынссыз гыгыряр, зарбына чыралар өчүп, сахнада ер титрейэр.

Аванссена

Сахнаның өңүнден биринжى гелин йылгырып геліэр. Гарышындан чыкан Пайтык гелни ғөрүп йыгыряр.

Пайтык. Аршдан гелен ак гелин, салам!...

Биринжи гелин. Салам!

Пайтык. Асманың ак мелеги, сизе жанпена герек дәлми?

Биринжи гелин (элжүрәп). Хи-и!

Пайтык. Сизе Жөпбан бай ялы бай гул герек дәлми?...

Биринжи гелин (элжүрәп). Хи-и!

Пайтык. Сизе машины билен гуллук этжек шопур дагам герек дәлми?!

Биринжи гелин (элжүрәп). Хи-и!

Пайтык. Ай, нәзенин гелин, әйнекигиизи айырайың-да!

Биринжи гелин (элжүрәп). Хи-и! Әйнегими айырсам ашық борсыңыз.

Пайтык. Вай, эйжек жүйжек, мен эййәм ашық болдум...

Биринжи гелин. Вай, ғереницизе ашық бор ялы сиз нәме артистми?

Пайтык. Ёк-эй, Худай сакласын! Хей менем артист борунмы? Нашыжа гелин, вәшиже гелин, сүйжүже гелин, (*якынына барып гулагына пышырдаяр*) мен шәхерде белли бай! Мен велаяды баглан тамада!

Олар гечип гидйәрлер.

Ол ғұлуп, аглап башлаяр, Шейда голуны силкәп гидйәр. Гапыдан гөзи әйнекли соңқы модада гейнен икинжى гелин нәзу-керешме билен сүйнүп-сарқып, салланып гелійәр. Икинжى гелин - Гаммар. Ол Хожсаны гүжаскляяр.

Икинжи гелин. Вай, башымың ғөвхер жыгасы, ким сени өлдүрди!

Хожа (жынссыз гыгыръяр). Шейда! Шейдажан, халас эйле!

Икнижи гелин. Хош әзизим, мен сени кимден халас әдейин?

Хожа (багыръяр). Дат! Дат, Шейдам дадыма етиш!

Икинжи гелин. Горкма. Горкма, Хожажан, ынха, мен дадыңа етишдим!

Гықылыға Шейда гелійәр, ол аңқ болуп сынлаяр.

Хожа. Шейда халас эйле!

Шейда. Ол албассы ким?

Икинжи гелин. Хожажан, ол албассы ким?

Шейда. Мен Хожаның аялы, йөне сен ким?

Икинжи гелин. Вай, Хожажан, ханы сен «маймын ялы гарры хелейимин сыртына депип ковдум!» диймәнмидин?... Вай, ярым айлап мениң билен дөвран сүренде мен саллах диймәнмидин?

Хожа. Вай, мен дәлирәпдириң-эй! Ай Эзрайылжан, аклымы аландан аманадымы алавер-эй!

Икинжи гелин. Ах, бивепа азғын! Сен бейдип шеррайлық әдип менден сырармың!

Шейда дессине шелайынсырап шеттанлыға башлаяр.

Шейда. Вай-вай, мениң гүним гелипдир-ә! Вай, гүнүжаным гелипдир-ә!... Ай, харам Хожа сениң оваданжә ойнашың бар экен-ә! Нәме дийип шумада менден букуп гездиң?

Хожа (аңаляр). О мениң ойнашым дәл.

Шейда. Догруданам, ойнаш диер ялы дәл, оваданжә гелин экен!.. Овадан гелин, Хожажан мениң сыртыма депип ковды бил! Хожажан мен бужагаш перини сана той әдип алып берійән!

Хожа. Мен би айырханы танамасам нәме, Шейда!

Икинжи гелин. Мен энтек сана өзүми танадарын!

Хожа (аглаяр). Вай, Аллажан, өз берен жаңыңы өзүң алавер-эй!

Икинжүи гелин, түйкүрен болуп гидйэр, Шейда-да зала йылгырып, онуң херекетини гайталаяр. Хожа аглаяр...

Единжи гөрнүш.

Дөвлет, Узук, Кереишме, Гаммар чайлап отыр. Гөчгүнли романтики танс эдип Пайтык гелйэр.

Пайтык (олара унс бермән). Бас гадам дидәм үстүнен-хей, дар басан аяқыларындан, сейли сейрана чыканда гар басан аяқыларындан, чөп басан, чөр басан аяқыларындан!... Огулбег-эй, Огулбег-эй...

Дөвлет. Охxo, Пайтык дәде, саңа нә дөв чалды?

Пайтык. Акгаңлары ышк ели чалды! Аршы аглаң Хумай гушы дөвлетли башыма саясына салып, багт маңа йылгырып бақды, ышк маңа йылгырып бақды!

Дөвлет. Охxo, Пайтык дәдем өлмеең учмаха гирипдир-дә!

Гаммар. Ол Огулбег диййәниң оваданҗамы?

Пайтык. Уввв!

Гаммар. Яшажыкмы?

Пайтык. Буввв!

Дөвлет. Жәнап Пайтык Патарракыев, онда сениң ишиң гайдыпдыр! Оваданҗа, яшажык гелин битини ийме хусынды, варагы чыкан гаррыны сөерми?!

Пайтык. Ол эййәм сөйди. Мен ол нәзенине шириң жаңымы, ханы-манымы, көшк ялы жайымы, аманат кассамың депдерчесини багш эйледим!

Дөвлет. Охxo! Пайтыгың жаңын алмага, яр гырмызы гейнәйипдир, көшк ялы жайың алмага яр гырмызы гейнәйипдир!

Пайтык. Айлан-эй, дәли дүнийә, долан-эй дәли дүнийә! Дәли дөвран Пайтык Пермана дөнийә! Ай, җижүш, сиз акгаңлардан сөйүшмәни өvrениң!

Гидйэр. Дөвлет, Гаммар дагы хахалайлашып гүлүштүр. Учганаклап Огулла етип гелйэр. Ол ашакы сөзлери айдып сахнада гайып йөр.

Огулла. Хай, сүссек дийсе, мейит дийсе! Бир яш йигит маңа еди ёлуң үстүнде лак атып гөзүни гыптар-а!

Дөвлет. Еңежан, о йигит гөрмегей экенми?

Огулла өзи билмезден баши аттар.

Узук. О йигит новжуван экенми?

Огулла өзи билмезден баши аттар.

Дөвлет (гапжығыны чыкарып пул узадяр). Огулла Оррыевна, ал бушлугыңы!

Огулла. О нәмәниң бушлугы?

Дөвлет. Сен ышка саташыпсың!

Огулла. Вай, мен о сүссек маңа гөз гыпды дийип гахардан яңа ярылжак болуп дурун!

Дөвлет. Еңежан, сен аршың-курсүң арасында гайып-гайып учуп йөрсисң!

Огулла. Харам өлмүш, яңадан бир душсун, мен оңа нәхили гөз гыпмалыдығыны өвредерин!

Гаммар. Хә, гөз гыпманы оңармадымы?

Огулла (силкинип өзүни дүрсейэр). Вай-вай, сиз дүниеден бихабар нәдип отырсыңыз?

Узук. Ене нәм болупдыр?

Огулла. Вай, Кыят Кепбаничин багты ятыпдыр! Хожа кантушы Худай тутупдыр!

Дөвлет. Вәх, биз олары яңыжа ярашдырып гайтмадыкмы?

Огулла. Яңыжа ярашдырып гайтдык, йөне биз гайдан бадымыза... Кыят Кепбаничиң немеси гелипдир...

Гаммар. Нәмеси гелипдир?

Огулла. Немеси диемде дүшүнэйин-дә... Немеси-дә... немеси...

Дөвлет (аамсырап). Нәмеси?

Огулла. Аялындан башга аялы...

Дөвлет. Ойнашымы? (*Огулла баш аттар*) Ох-хох-хо, асыл онун ойнашам бармы?

Асыл Кыят Кепбанич ойнашлы ограш экен-ә!

Огулла вахахайлап гулуп башлайр.

Огулла. Вай, гүлүберин ахыры! Шады-хоррам болуп гүлсөңизлән...

Дөвлет. Гүлмеси бизден, йөне нәмә гүлели?

Огулла. Хожа кантуш яңыжа аялы билен ярашып, хыммыйлдашып отырка, далмынып немеси гелипдир...

Гаммар. Нәмеси гелипдир?

Огулла. Кыят Кепбаничиң ялы немеси-дә...

Дөвлет, Гаммар, Узук, Керешме Огулланың гүлкүсине гошуляр. Шовхунлы гүлки.

Чыра сөнийәр.

Секизинжи гөрнүш.

Гамбын саз. Кыят сахнада жаңына жаңай тапман ики яна гатнаяр.

Хожсаның болшунда, өзүни алып барышында бирхили дәлилик бар.

Кыят. Сен нәме дийип яш гелинлөр билен кейп чекдик дийдин?

Хожа (самсықлач). Вай, Шейдажан мениң гөзүми баглады ахыры!

Кыят. Гөзүңи багланда ялан сөзлемелими сен? Анха, дел хелей гөрмән хелейбаз болдук, өйден ковулдык... (*Хожа алыслара гарап додакларыны мұңқұлдедип, лал херекетини эдійәр.*) Сен нәдип дурсун?

Хожа (Кыядың гулагына ювашижә). Мен айырхама, арвахыма, албассыма ялбарып дурун! Гаргап дурун! (*гаты сесде*) Шейда мени дәлиредип йөр!

Кыят. О нәхили жынлырадып йөр?

Хожа (төверегине горка гарап, ювашижә). Шейда мениң гөзүми баглан болуп, аклымы апарыпдыр. Доганым, доганжыгым, мен ханжак гарасам... оваданжа, новжуванжа гелинлөр нәз-керешме билен янына чагырьяд.

Кыят (дикан бакяр). Догруданам, сен жынлырап йөрсүн.

Хожа (буйсанчлы, гаты сесде). Ховва, мен жынлырап йөрүн! (*Кыядың гулагына ювашижә*) Кыятжан, дүйн болса яшажық, оваданжа гелин өе гелип, «Сөвер ярым Хожажан!» дийип дашымда первана болуп танс ойнады.

Кыят (гең галяр). Ох-хо, сениң яныңа-да яшажық гелин гелдими?

Хожа (горка, аңқ-таңқ болуп). Нәме сениң яныңа-да яшажық гелин гелдими? (*Кыят баш аттар, Хожа вахахайлап будуна уруп элхенч гүлійәр*). Хах-хах-ха, Шейда сенем жынлырадып йөр!

Кыят. Сениң яныңа серви бойлы, дал герденли, гелин гелдими?

Хожа. Ёқ, мениң өйүме гысгажық, этли-ганлыжә (*эллери билен гелниң сыналарыны ғөркезійәр*) бу тайы шейлеже, о тайы бейлеже, немеси немеже, немеси чемеже ве ш.м-же гелин гелди.

Кыят (*ойланяр*). Дур! Дур! Дур! Хожажан, хайсыдыр бир кеззап икимизин гаршымыза пиirim-пиррылдак гуруп йөр.

Хожа (*хош халда*). Ёк, икимиз жынлырап йөрүс! Эгер мен жынлырамадык болсам, хей Шейда о гелни маңа алып бержек бормыды? Шейда маңа «Хожажан, бужагаш овадан гелни мен саңа алып берйэн!» диеермиди?... Хожа Гайып капут!

Кыят (*айгытлы*). Ёк Хожа, икимизе хиле-пиirim гуруляр!

Хожа. (*юваишжа*). Шейда маңа инди сен я өлсөң, я дәлиресен утарсың дийди! Өлели дийсөң өләели, йөне мениң пикиримче дәлиресек хас утарыс!

Дөвлет, Гаммар, Узук, Керешме дагы гелиэр.

Дөвлет. Хожа какам-ов! Кантуш какам-ов! Йылжажык хем док гышладылян кашарыңданам ковлайдыңмы? Хах-хах-ха! Талақ хатыңам электрон почта билен иберилдими?

Гаммар... ахлаксыз...

Узук...азғын...

Дөвлет... хаясыз, хелейбаз, хыз-харамы эххенекоккоклар!

Гаммар. «Сөйги эйле, ышк бейле...»

Дөвлет... «саҳнада шейдип сөйүшмели, бейдип сөйүшмели» дийшен болуп...

Гаммар. Асыл буларың ышк-сөйгүси башга экен-ә!

Дөвлет (*ичгин сынлаяр*). Хожа кантуш, сен бир халалжа жанавердин, би Кыят Кепбаның ызына дүшүп харама чыкайдыңмы?!

Пайтык билен Огулла гелиэр, олар ваканы сынлаяр.

Узук (*гөгө гарап*). Эй, гайтармыш атам, үч йылда Дөвледе диен сөзлеримиң әхлисини ызына гайтаравери! Мен акмак үч йыллап «Дөвлет, адам болжак болсаң Кыят Кепбаничден гөрелде ал, артист болжак болсаң Хожа Гайыповичден гөрелде ал» дийип гулагында гуртлар болдум.

Дөвлет. Мен би икисинден гөрелде алымда...

Узук...мен гөргүли дурмуша чыкман дул галайжак экеним-ов!

Огулла. Гыйв, гыйв, утанаң, уялың!

Дөвлет. Эшидийәнзими, Огулла Оррыевна-да сизе утанаң, уялың диййэр!

Огулла. Мен сизе утанаң, уялың диййән!

Дөвлет (*аңқ болан боляр*). Ох-хо, халыпалар-а харамылык этмели, шәгиртлерем утансалымы?!

Пайтык. (*гахарлы*). Түкедин-айт! Башлыгы яңылап дурмага утанаң-айт!

Дөвлет. Хах-хах-ха! Йөрүң достлар, кейп эдип утанаң-айт! (*яшлар гидйэр*).

Кыят (*айгытлы*). Пайтык, әхли артистлере еке-екеден жаң эт! Эртир сагат он нол-нолда репетисия!

Пайтык. Вай, башлықтан, артистлер зәхмет ругсадында ахыры!

Кыят. Артистиң зәхмет ругсады болмаяр!

Хожа (*эгшнейэр*). Вай, Кыят Кепбанич, эййәм дәлирәйдин-мәй...

Кыят. Эртир репетиция!

Хожа. Кыятжан, хелейлеримиз репетисия гелерми? (*зала*). Херрелхан-а эййәм дәлиреди!...

Кыят. Гелер! Дурмуш бир зат, сунгат башга зат! Эгер олар хакыкы артист болса гелер! Эгер олар сунгаты сөййән болса – гелер! Инди бизи дине сунгат, дине театр халас эдип билер! Дурмуш бизи айра салды, инди бизи дине хикметли, кераматлы, гудратлы сунгат бирлешдирип билер!

Ол дызына чөкүп гөге эллерини герйэр, Хожа билен Пайтык оны дәлирәндир өйдйэр.

Докузынжы гөрнүш

Хожа мүззерип дур. Пайтык билен Огулла оны ойнаяр, гылжалат берийэр.

Пайтык (йылгыръяр). Хожажан, охо-хо-хо, Шейда билен Эжеш гелийэр, Хеңкир билен Мұңқұр гелийэ...

Огулла (чынаберимсиз). Кантуш, ағыршан-ынжашан болсак, ырза болавер!

Пайтык. Какам пахыра-да көп догай салам айдавери.

Хожа (гахарлы). Мен довзахың үстүндөн гечмен.

Огулла. Шейда ялы айырха билен яшана довзахам учмак болуп гөрнер!

Пайтык. Хай, Хожажан, бейик артист болабилмән өлүп гидибержекми?!

Арлы ялы Эжеш билен Шейда гелийэр. Хожа четде гулагыны дықяр.

Огулла (Пайтыга ювашиңа). Оюн билен чын гарышанды ақайып томаша боляндыр!

Шейда. Гөрле, этжегини әдип мүззерип дуршуны! Ханы сениң әмир-кумириң?

Эжеш. Бигайратлар, сунгатдан далда гөзлейэр! Репетисия диен болуп яңадан ярашжак боляр! Ханы Кыят Кепбаның?

Шейда. Сиз театрда ишлесеңиз, биз велаяты терк әдерис!

Эжеш. Ёк, театрда биз ишләрис! Ынха, би хемшериси билен гүмүни чекер!

Шейда (суем бармагыны узадып гыгыръяр). Ханы сениң хемшериң?

Хожа (яяллан). Эгин-әшигими өзүм ювяялай.

Шейда. Сениң жулуны сорамок, жулы гурамыш, ханы ол ады йитмиш...

Хожа (ясама йырышаръяр). Маңа мекдепде шимпанзе, институтда орангутан диердилер.

Шейда. Сен нәме самахыллап дурсун?

Хожа (жұбулеринден пул чыкарып, аялына сомлаяр). Ынха, әжем пенсиясыны, багы өкүзини сатып ёлладыр. (*Шейда аңқ болуп пуллары аляр*).

Пайтык. Гелинлер, әзиз гелнежелер, биз аралар өйдүбә урушман, биз араламарыс, себәби...

Огулла... себәби биз гызыкланың тарап.

Пайтык. Саллах болсаң, дул болсаң, бири айрылышыпдыр дийилсе гөзүң ялпа ачылып, гөвнүң телвас уруберийэр...

Шейда (гыгыръяр). Бол дуран еринде чабаланып җан бер!

Хожа (самсық йылгырып). Айдым айдып берердим вели, сесим ятайды-да.

Шейда Хожсаның чигнинден тутуп гулагына середйэр.

Шейда. Вай, би харам өлмүш ики гулагынам дыкан экен-ә!... Вах, мейит, мен сени довзаха дыкы этмейәнми! Бол гулагыңың дыкысыны айыр!

Хожа сазанаклап, саңылдаң гүрлөжек боляр, әмма сеси чыкмаяр. Ол бирден Кыядың гелиәнини гөруп харбыларча хасабат берийэр, йөне сеси аял сесине өврүлипdir.

Хожа. Башлықжан, артистлер топары нобатдакы репетисия тайяр!

Кыят ардынып, аграс басып орнуна гечйэр, қагыздарыны дөрүп уграяр.

Кыят. Хожа Хайыдович, артистлер ербе-ерми? Яшлар ниреде?

Хожа. Башлықжан, менден мелгуның кандалығыны сора, җантыны якайын!

Хардәжжалың хачан гелжегини сора, даш эдейин! Әмма бу яшлар...

Пайтык. Би бизиң театрың яшлары ичиңи якып, дишиңи дәкжек атаңаңәләтлер!

Огулла. Бейле тұнт, көрзехин, надан, бисоват пеләкетлер нәдип дөрәйдикә?

Хожа. Алла тарапындыр! Бейле нетиказа яшлары окадыба-а етиширип болмаз!

Кыят. Би яшларда жогапқәрчилик, профессионал борч, халыпа хормат, этика-эстетика диен дүшүнжелер ёк.

Пайтык (зала яңсы). Өзлерем ахлаксыз, азғын...

Огулла (зала яңсы). ...харамы, хелейбаз эххенекококлар!

Селим Хайдарович гелійәр, ол Кыят хем Хожа билен гүжаклашып гөрушийәр.

Селим Хайдарович. Салам!... Салам!...

Кыят. Селим Хайдарович! /өр-гөкден гелійәр/ Сиз нире, велаят театры нире?

Хожа. Селим Хайдарович, жаң әден болсаңыз, мынасып гаршылардық-да...

Селим Хайдарович. Кыят Кепбанович, Хожажан, көп-көп саг болуң...
/сумкасындан бир пәтде кагыз чыкаряр. Інха, бу дачада биле ишлән вариантымыз! Бу болса сиз гайданызың, өзүмизин яңадан хер бир сөзи, хер бир жүмләни сынтылан вариантым... Кәмиллигин чәги ёк дийлени-дә! Інха мениң пикиримче комедия инди кәмил, гөвнәжай комедия болды...

Хожа. Селим Хайдарович, гелинлер сизин дачаңызда он гүнләп комедияның үстүнде ишләнимизе мүңкүр... Олар бизи габанып...

Селим Хайдарович (гульяр). Гелинлер габаняң болса сөййәндирлер...

Кыядың габыл телефоны жырлаяр, ол «багышлаң» диен әхенде, чете чекилип пессай гүрлешийәр. Селим Хайдарович хем чете чекилип сумкасындан бир зат агтаряр. Огулла сола середип бегенійәр.

Огулла. Вай, ханха маңа лак атып, гөз гыпан йигренжи гелійәр!

Пайтык (сынлаяр). Огулла, ол оғлан гаты яш дәлми?

Огулла. Вай, яш болуп, он секизем яшан дәлдир өйдійемин?

Пайтык. Он секиз яшандыр, йөне сана яш дәлми?

Огулла (ғызяр). Вай, дул хелей хөкман гарры-гурта бармалымышмы?

Сола середен Пайтығың үзүнне үйләрүүш чайыляр.

Пайтык (дүниәни унудып). Охо-хо! (айдыма башлаяр) Бас гадам дидәм үстүнен-хей, гар басан аяжыкларың-эй, дар басан аяжыкларың-эй, Огулбек-эй!

Сахнадакылар сага бакып, горкуп хүшерилиштәр, себәби сағдан силкмели, гырмыз донлы, гушагы әпет ханжарлы, үзүнни сакгал-мурт басан Биринҗи үйгит - Узукжемал, Биринҗи гелин - Дөвлөт гелійәр. Солдан ин соңкы модада гейнен Икинҗи үйгит Кереишме, Икинҗи гелин - Гаммар гелійәр. Хеммесем әпет, овадан гара әйнекли. Үйгитлерин икисиниң сапанчасы бар.

Биринҗи үйгит. Ханы шол ахлаксыз хелейбаз!

Ики газаплы үйгит Пайтығың алкымына баряр, Пайтык үм билен горка-горка Кыяды گөркезиңәр, икиси аңқ болуп дуран Кыядың алкымына дыкыляр, Кыят горкусына Хожсаны گөркезиңәр. Олар Хожсаның янына баряр, Хожа үйгүрлүп ере гирип баряр.

Икинҗи үйгит. Ханы Хожа кантуш атлы гуррумсак?

Хожа (сакавлап). Кантуш өлди...

Биринҗи үйгит. Ханы Кыят Кепбан атлы некгенде?

Хожа (сазанаклап, сакавлап). Кыят Кепбан өлүп билмән чабаланып ятыр!

Икинҗи үйгит. (Хожсаны сынлап). Хах-хах-ха! Би эшекяссыга середин-ә! Би эшекгарна середин-ә! (икинҗи гелне). Сен муна адам дийип ашык болдуңмы? Артист дийип ашык болдуңмы?... Би маймының сени алданам говы

болайыпдыр! Би гуррумсага әре чыканда бүтин өмрүңе өлер йөрердин, өлер йөрердин!

Бириңжи үйгит (*Кыяды сынлап*). Вай, вай, би гарантта бакың-а! Вай, вай, би ышарада бакың-а! Булар ялы хыз-харамыдан алданып (*бириңжи гелне*) гарагың ниреде сениң?!

Бириңжи гелин (*Эжесе*). Айжын!

Икинжи гелин (*Шейда*). Ақдабан!

Огулла (*жынысы үйтгейэр*). Театр бизиң ыбадатханамыз! Театр - кераматханамыз! Кераматлы ере гелип... Чозуң-ай некгенделериң үстүнен!

Огулла бир гелниң, Пайтык икинжүү ийгиidiң, үстүнен товусяр. Шейда, Эжесең дагам бейлекилериң үстүнен бөккүйэр. Гык-бак, якатутды сөвеши башлаяр. Гох-галмагал. Аял артистлер ики гелни богалап, арасына аляр, олар гелинлериң башына дүйрленен сачындан пенжүе уруп гызырыяр. Париклер оларың элине гелйэр. Хожса ики үйгит билен сөвешийэр, кимсиниң айнеги гачяр, силкмеси гачяр. Кыят, Пайтык, Эжесе, Шейда, Огулла аңк боляр, себеби оларың үйгит дийип сөвешип йөрени Узук билен Керешме, гелин дийип уршаны Дөвлет билен Гаммар.

Дөвлет, Гаммар, Керешме, Узук, Пайтык, Огулла дагы вахахайлашып гүлүшүйэр. Кыят, Хожса, Шейда, Эжесең дагы үзүүни эгшидип гүлүбем биленок, аглабам. Селим Хайдарович аңк болуп дур.

Пайтык. Хах-хах-ха. Кантуш бег, бай-бай Керешме гыз билен дөвүш гурдуң-ов!

Кыят. Аперин, яшлар, аперин!

Хожса ере гачан ики сапанчаны алып, дивара гарадып, гөзлөрини юмуп аттар.

Сапанчалар чилим отланын чакмак экен, ялын чыкяр.

Хожса. Хах-хах-ха.

Шейда (*Хожса тарап йөнелүйэр*). Вай-вай, Кантуш, ене маңлайымдан чыкайдыңмы?

Эжесе (*Кыядың янына барып*). Өлөн йүргөм яңадан жана геләйдими?

Огулла. (*гүлүйэр*). Пайтык хан, сениң Огулбек дийип ашык болуп йөренин!...

Пайтык. Хей-хей, Огулла жан, акыллыжа бол, ёгсам мен сана ойленер отурыбийрин!

Огулла. Ёк, сен акыллыжа бол, ёгсам мен сени кантушың гүнүне дүшүрерин!

Пайтык (*дызына чөкүйэр*). Огуллам, мени кантушың гүнүне дүшүр!

Дөвлет. Хей-хей, бинобат ара соқулмаң! Узукжемалым, ханы горкманы гой, гезегимизи алдыраймалы! Гой диййән мен сана горкманы!

Узук. Той пулуны жемлединми? (*Дөвлет баши аттар*).

Кыят. Яшлар, яшлар, асыл сиз үсти басырылгы генжи-хазына экениңиз-э!

Хожса. Асыл сиз алаблап дуран аташ экениңиз-э!

Кыят (*дызына чөкүйэр*). Аперин яшлар, мен сизиң таланттыңызың өңүнде дызыма чөкүйерин!

Хожса (*дызына чөкүйэр, башыны эгийэр*). Биз сизиң зехиниңизиң өңүнде башымызы эгийерис!

Дөвлет. Халыпалар, гөдек ойнумызы багышлаверин!

Огулла. Бай-бай томаша бол-дов!

Пайтык. Ынха, муңа оюн диерлер!

Огулла. Ынха, муңа хакыкы оюн диерлер!

Дөвлет. Халыпалар, инди ойны чына яздырярыс! Гаммар Керешме гыз билен тоюң өңүни башлаяңыз!

Гаммар. Ёк, достум, Керешме икимиз энтек яшлыгың, ышк-хесерин гойнунда яйнап, дүйнәниң эшретини гөржек!

Дөвлөт. Хай милlet, Дөвлөт билен Узукжемалың тойына гелиң-эй!

Пайтык. Хай, халайык, Огулла билен Пайтыгың тойына гелиң-эй!

Огулла. Тамадаңыз билен! Пайтыгың тамадалыгы тамам!

Хожа. (*Шейданың голларындан тутуп, танс эдип айдым башлайр*). Той-той...

Сахнадакы әхли гахрыман өз жүбүти билен танс ойнап айдым айдяр.

Яшлар хем халыпалар дөвре гурап «Галын, юрдум» айдымыны айдяр.

Галын, юрдум, галын, юрдум,

Чүвен чагы багтың, юрдум!

Гүл яшайшың хөзүрини

Гөриәр эзиз халкым, юрдум!

Гүнлеримиз шатлык-шовхун,

Гиҗелермиз айдым, юрдум!

Леззет сенде, эшрет сенде,

Гөвүнлермиз сейрандадыр.

Гүл Ватана эдіәс сежде,

Жигер-жанлар хейжәндадыр.

Ёллар багтдан багта баряр,

Түркмен дөвлөт-дөврандадыр!

Хер бинасы, ымарады

Ак мермерли көшкден, юрдум!

Той-байрамы дабаралы,

Ховаң энвер-мүшкден, юрдум!

Галкынышың мивеси сен,

Аслы сөйги-ышқдан, юрдум!

Гүл диярым гүле чұмсина,

Түркмениң боз аласында.

Гүлки-гүлdir, гүлки-Гүндир,

Аршың-күрсүң арасында.

Юрдум бакы учмах болсун,

Президентиң саясында!

Перде.

Бириңжи перде

Бириңжи гөрнүш

Перде овадан саз билен ачылар. Сагдан эгни уллакан сумкалы, эли чемеданлы Гаммар, солдан Керешме гелйэр. Дүйдансыз душушикдан яңа икисем тисгинип гидйэр. Олар бирек-биреге голайлап, сахнаның ортасында бирек-биреге дикан бакяр.

Гаммар. Керешме...

Керешме. Гаммар... Вай, сен нәм ишләп йөрсін?

Гаммар. Мен... мен сени гөzlәп гелдим, Керешме.

Олар бирек-бирегиң гөзлерине гарап бендиван боляр. Сахнаның өңүндөн Дөвлет билен Узукжемал гелйэр. Олар Гаммар билен Керешмәни сынлаяр.

Дөвлет. Дөвүр, дөвүр кимиң дөври! Шол ики новжуваның дөври!

Узук. Олар ышка сезевар болупдыр. Шу махал икижиги аршың-күрсүң арасында гайып йөрендир.

Дөвлет. Олар жадылы ышк дүнийесинде! Гудрат дүнийесинде! Нерессе өзүне гелерем велин бойнунда хамыдың, аркасында арабаның бардығыны билип галар... Байбай овадан сөйүшшілер-овввв!

Узук (элжирейэр). Сен-ә шейдип сөйүшмәнem оқармадың?

Дөвлет. Мен сөйүшмәни оқармадыммы? Эйсе мениң алғыр назарымың алнында гамыш кимин галдырып дуран гыз кимди? Узук! Узукжемалым, мен сени еке бакышда бендиван эдип ташламанмыдым?!

Узук. Гой, гой! Үч йыл ызыма дүшүп, екеже гезек элимден тутубам билмедиң...

Дөвлет (хонданбәри). Себәби мен өзүме белет-дә! Голуңдан тутдугым сакланып билжекми мен!...

Узук. Вай, вай, нерессе! (*өйкүнйэр*) Хер гезек душушикда дерини еңине сұпурит, «бай-бай би хованың ыссызығыны!» диердин.

Дөвлет. Узугым! Сениң шар гара гөзлерин, алнында дурмақда иш бар. Ашыкмагшугы яқып-яндырян шол аташ, шол ышк соң нирә ёк болуп гидйәкә?

Узук. Нирә ёк болуп гитсин! Сиз хәки магшугыңызы бейләңизе гечиренизден соң гара гөзлере гарап гөрйәнлизми!

Дөвлет¹. Узукжемалым, тайяр бол, хәзир назарымы чархлап гаралув гөзлерине середәймейәсми! (*төверегине гараняр, ювашижә*). Узукжемалым, екеже сапар огшайын-ла!

Узук. Оварра бол-а! Бар илки огшашманы бир өврен-дә!

Дөвлет. Узугым, огшашманы өзүң өвредәй-дә! Ѓесам Огулла Оррыевна ялы бирини репетитор тутарын вели...

Узук. Саңа репетитор тутдырын мен!

Дөвлет Узуга дикан бакяр. Сахна гелип, гөзлери Керешме билен Гаммара дүшен Огулла нәмедир бир зада бүдүрәп, энтирәп-тентирирәп Дөвлет дагының янына гелйэр.

Огулла (ызына гараняр). Вай, хазан нәмә бүдүрәйдимкәм?

Дөвлет (чынаберимсиз оюн билен). Огулла Оррыевна, сен ышка-сөйгә бүдредин!

1). Автор гөдөгрәк гөрен ериңизи айырмага, юмшатмага тайяр. Барыбир комедия азажык узын язылды.

Огулла. Сиз нәм ишләп дурсуңыз?

Узук (*йылғыръяр*). Биз сөйгини репетисия эдйәс.

Дөвлет. Ёк, биз ялңыш үстүнде ишлейәс.

Огулла (*Гаммар билен Керешмәни сынлап*). Хакықы ашық-магшуклар экен! Бу махал икиси Алланың учмахындадыр!.. Бири-бирине мынасып яшлар экен!
Яшлыгымы ятлайдым...

Дөвлет (*аамсыраяр*). Вай, Огулла еңе, сенем... сөйүшүйәдиңми?

Огулла. Вай, мен нәме адам дәлми?

Дөвлет. (*чынаберимсиз гахар билен*). Сен адаммы! Хей, сенденем адам бормы?!
(*Огулла парттайжак боляр гахардан яңа*). Биз сени адамдан хас бейик гениал артистдир өйдйәрис!

Огулла. (*пагыш-пара эрейәр*). О ашық-магшугы танаяңызы? Олар шу йылкы «Яңлан Ди亞рымың!» енижилери! Керешме Атаманова икинжи орун, Гаммар Губаев үчүнжи орун!

Дөвлет (*Узуга дегсинип*). Икинжи орун гошмак үчүнжи орун, вессалам, айдым тамам!

Гаммар (*речитатив шекилде пышырдан айдым айдяр*).

А сен эдил дидәң ялы овадан,
А сен эдил назарың дей жадылы.
Гүндизлерине награ дартып оянам,
Гиజелерине самрап гезйән адыңы!
Керешме гыз, керешме,
Сачларың акар чешме.
Мени якып гойбердин
Йылдырымлы гөречде!

А сен эдил сесиң ялы эйжежик,
Ховамың сен,
овазмың сен,
нурмунң сен?

Отдан алыш, сува салыш, кейип эдип,
Шамарың дей товланжырап дурсуң сен!

Чыра сөнйәр.

Икинжи гөрнүш.

Сахнаның сагындақы столуң башында Эжеси, Шейда, Огулла, Узук, Керешме дагы отыр. Шовхұнлы, гүйчили саз. Керешмеден башта әхли аял артистлер ағзының етишидигинден гүрлейәр, арасында жақжаклап гулушайәр, ене гүрлейәр. Ортада гулагы гулаклыкты Пайтық, голларыны келеменледип зала гарап бир заттар диййәр. Төрден Дөвлет гелийәр. Ол сахнадақылары сынлап, жұбусындан габыл телефоныны чыкарып, пулт ялы ғөгө узадып дүвмесини басяр. Саз тапба кесилийәр. Аяллар жақжаклашып гулушип гүрлейәр. Ол аяллара гарадып «пултуң» дүвмесини басяр. Олар тапба сесини кесийәр. Дөвлет

хайран ғалып ораторлық әдійән Пайтығы сынлаяр. Асыл Пайтық геплемән, мимика билен геплейән ялы әдійән экен.

Дөвлет. Перилер-пейкерлер, хүйрлер-мелеклер ве шоңа меңзешлер, сиз нәмежик әдип отырысыңыз?

Шейда. Биз месавы гүрлешип отырыс...

Огулла. Биз өзара пикир алшып отырыс.

Дөвлет. Аперин, сизиң месавы сөхбетицизе! Эгер шу махал мен аял болсан, якамы йыртып, ичиме еди гезек түйкүрердим!

Огулла. Эгер әркек болсан болсаң нәдердин?

Хеммелер гүлүшшійәр. Пурсатдан пейдаланып Керешиме билен Гаммар оғрын-оғрын гөзлешийәрлер.

Дөвлет. Хах-хах-ха! Бир нол, сениң пейдана Огулла Оррыевна!

Пайтық голларыны келеменледип, ораторлық әдип дур. Дөвлет оңа ғарадып «пұлты» басяр. Пайтық херекетини тогтадяр.

Дөвлет. Пайтық кака, сен гениал Эфлатуның кешбине гирип, ораторлық әдип дурмұн?

Пайтық. Театр ыбадатхана. Театрың акмагы-да сахнада акыллы кеплемелидир. Мен пахыр акыллы геп тапман, акмаклығымы ичимден айдып, ролума тайярлық гөрійән!

Дөвлет. Бех, Пайтық кака, сен бирхили артисте меңзәп баряң-ай. Сен шейдип-шайдип бирден артист болуп гидәйме.

Пайтық. Мен артист дәл-де киммишим?

Дөвлет. Мен сениң артист дәлдигици билйән, сенем инди өзүңін кимдигици билсең, боланы!

Пайтық. Эй, Пекге Пелекгәевич, сен инди артист-де, мен артист дәлмишишмі?

Огулла. Гоюң-айт, ибалы адамлар бизе артист дийип да шымыздан утаняр!

Пайтық Дөвлети сахнаның өңүне чекійәр.

Пайтық (юваши). Сен артист болсан, Хожа кантуша ағзыңа геленини сөгүп, гыгырып, уруп саг бол ал-да!

Дөвлет (горкяр). Ёк әд-ов! Хожа кантушың гахары гелсе, элини айлаяр!

Пайтық (ювашижса). Пекгәжік! Серет! (гаты сесде) Хожа кантуш, сен махлук, сен әшек, сен барыптаң яранжаң! (гулагына пышырдаң сөгійәр) Гулчұлық заманы боланда мен сени сатын алып, дирилигине ере гөмердим, (дөшүне гулчулдедип уяр). соңам янып дуран зехинин, таланттың үчин мазарыңы гүжаклап өмрүм өтійәнчә аглардым.

Хожсаның илки гахары гелип юмруклары дүвүлійәр, ол дергазап, соңам юваши-ювашидан онуң үйзүне самсық йылғырыш чайыляр.

Хожа. Хакықы талантты танаяның үчин саг бол гардаш!

Дөвлет. (Пайтыға). Халал саңа!.. Хожа Гайыпович, башлық гелмежекми?

Огулла. Хожа, репетисия болгаймы-болмагай, Кыят Кепбанович гелгейми-гелмегей?

Пайтық. Хожажан, сагат нәче?

Хожа (ода дүшийәр). Мен билмен! Билмен! Барың Кыят Кепбаничден соран! Мен хәки йөне бир режиссёрың асистенти!

Дөвлет. Пайтық кака, башлық ёқ вагты сағады менден хем сорап билерсин!

Пайтық. Ай, ёғ-а? Догмаҗық сагат нәче?

Дөвлет (*сагадына середйэр*). Сагат... сагат... Ай, ёк агамжан,.govусы мен саңа сагады айтмайын, сен оны хемме ерде айдып мени вежера эдер йөрерсин!

Пайтык. Эй, пекге, Пайтык какаң ит гездирер, ат гездирер, гызыл-чызыла гөз гездирер, эмма геп гездирмез! Перилер, пейкерлер, сахыпкыранлар, сахыпжемаллар...

Дөвлет...ве шоңа меңзешлер...

Пайтык. Мен өлсем өлейине уруп растымы айдайын!

Огулла. Бизиң театрың яшлары...

Пайтык...көрзехинликде, наданлықда, бисоватлықда, патдаллықда, тұнтилике иле мешхур!

Огулла. Би заманың яшлары!

Дөвлет орта гечип, хер бир артисте тиңкесини дикип, халыпалара киная әдійэр.

Дөвлет...отуз йыл бәри яш артист адыны гөтерип, кырк йыл бәри Шасенемиң, Гарыбың, Лейлиниң, Межнуның ролуны ойнап, бедибагтлары масгара эдишип йөрлер... Хожа Гайыпович ялы...

Хожа. Мен... Мен... мен кими масгара эдипдирин?

Дөвлет. Хай, Хожа кака, кеплеме! Кепледигин хакыкаты айдып душман газанарсың!

Хожсаны геплетмейэр, Хожса гепле жеңек боляр.

Хожа. Айрыл-хов, кеплежек...

Дөвлет...онда илки кеплемәни өврен-дә!

Огулла. Вай, вай, кантуш, хакыкаты айтмак инди сана галыпмы?

Хожа. Мен! (*ғығырьяд*) Мен ялан сөзлежек!

Узук. Вай, пыгамбер яшыны яшап утанмаямың ялан сөзлемәгө Хожа Гайыпович!

Хожа. Доганлар, маңа харамзада сөзи билен маныдаш сыпайырак сөз тапып берин-дә!

Дөвлет. Оны нәм этжек!

Хожа. Сана дийип, сениң ғөвнүңе дегжек!

Дөвлет. Вай, ғөвнүме дегжегиң чын болса Дөвлет Хуммаев мениң шәгиридим дийәй!

(Дөвлет айнат, Хожса чиңнерилип ойнаяр.) Хожа кака, гахарымы гетирсөң, мен сана халыпам диерин!

Хожа. (*яңагыны тутяр*). Маңа халыпам диениндөн бирки шарпык урай!

Пайтык. Хезрети артистлер, бөгемалар, бомондлар! Бизиң топарымыз хер йылда азындан ики комедия гойяр. Велаят бизе комиклер дийип буйсаняр. Эмма бу сапаркы гойжак болын комедиямыз говшак.

Пайтык. Комедияның темасам актуал дәл.

Эжеш. О нәхили актуал дәл? Пайтык хан, пәкізе сөйги, нурана гүлки, яз ялы йылғырыш, шады-хоррамлық хемише актуалдыр!

Шейда. Екекже гезек йүрекден гүлениң дүнийә малына деңдир Пайтык хан!

Хожа. Биз он бир артист! Херимиз ойнун ғовамында бәш сапар гүлдүрсек, томашачыларың хер минудына ики ярым гүлкүден дүшийэр.

Шейда. Вай-вай, шу яшлар нәдип ойнун ғовамында бәш ёла гүлдүрсин!

Дөвлет. Маймын борус, өз үстүмизден гүлдирис, йөне бәш гүлкүни бизден алын!

Пайтык. Говшак ойна говшак диймәни бир өврениң-дә!

Хожа (*өр-гөкден гелйэр*). Сен... сен Кыят Кепбаничиң сайлан ойнуна говшак дийип дурмун?

Эли сумкалы Кыят Кепбаниович гелйэр.

Кыят. Адамлар, багышлаверин! Баш башлык саклайды-да...

Пайтык. Хожа Гайыпович, анха башлык гелди. Дий инди яңқыжади диййәнлерици!

Кыят (йылғыръяр). Хожа нәме диййәр?

Дөвлет. Хожа какаң самахыллыларыны айдар ялымай башлык!

Пайтык (өңе чыкяр). Хожа Гайыпович комедия говшак диййә!... Хожажан мамла.

Комедия говшак! Эмма биз артист! Биз онуң алы хезретлери артист! Биз ялы гүйчли артистлер барка, эжиз комедия болуп билмез! Биз ялы бейик артистлер барка, пес оюн болуп билмез! Бирибар шахырың гурсагына гор гүйса, композитора билбил овазыны берсе, ол мүбәрек эли билен артистиң йүзүни сыпаландыр. Худай бизе керем-кераматыны берендир, себәби биз театры ыбадатхана өвүрип, хер гүн мүң томашача сежде этдирйәрис! Бизинң аңрымыз янып дуран оттур! Аташдыр! Бизинң аңрымызда адамзат генилери Эсхил, Эврипид, Софокл, Геракл бизе ак пата берип дур.

Дөвлет. Геракл миф-хов!

Пайтык. Хава, олар Алланың гараңкы, гафлатлы, пажыгалы яшайышыны мифе өвүрипdirлер!

Пайтык графинден сув ичйәр.

Шейда (чете). Шу йыл ёкары категорияны аляр.

Эжеш. Ёк-ла, хәзир ол жогап аляр.

Пайтык. Бизинң аңрымызда Шекиспир, Мольер, Дон Кихот ялы ләхенclер еди сагатлап комедия ойнапдырлар. Хожажан болса инди ики сагатлык ойна узын дийип дур.

Хожа (хайяды гөчйәр). Мен... мен ойна узак дийдимми?

Пайтык (ардынып, чыны билен яранып). Хожажан, растыны айдяр. Комедия узын! Эмма биз нәме ишлеййәрис?! Эйсе биз инди Шекиспирче, Молерче, Дон Кихотча ёкмы? Шекиспир Шекиспир болса, биз Шексиз пир! Биз онуң алы хезретлери, бейик артистлер! Алланың аршда палчықдан адама мүбәрек деми билен жан берши ялы биз драматургың гахрыманларына жанымыздан жан берерис! Бизин бейик режиссёрымыз барка, говшак оюн гоймарыс! (*юваши башлыга*) Башлыкжан, маңа ругсат берсене!

Кыят (юваши). Жогап ёк!

Хожа. Вай, мен ойна говшак дийдимми!

Дөвлет. Хожа кака, ағып-дөнүп дурмасана.

Огулла. Вай, кантуш, сен нирде нәме диййәници билйәмиң?

Пайтык. Аты ат эдйәнчә сейис ит болармыш! Биз бу комедияны комедия эдйәнчәк режиссёрың ганыны ичерис, сұңқуни-сүегини гемрерис! Кыят Кепбанич хер гүн Семендер гуш ялы аловлап янып күле өврүлдер, эртесем шол күлден гызыл от болуп ловлап чыкар! (*юваши*) Башлыкжан, жогап берәймесен, үч йүз манат увлап гидйәр!

Кыят (юваши). Жогап ёк диййән!

Пайтык. Маңа жогап берәйсене, башлыкжан, үч йүз манат... көййә!

Шейда. Башлыкжан, шуңа жогап берәймесен, бизи ишлетмейә!

Пайтык. Шулар дөгрисыны айдяр.

Кыят. Сениң тойына түкенме ёк! Пайтык сен я театры, я тамадалығыңы сайла!...

Пайтык. Башлыкжан, соңкы ёла ругсат сорайшым!

Кыят (сынлап хашилаяр). Ин соңкы жогабың шүй!

Пайтык. Яшша башлык! (*атылып гидйэр*).

Кыят (*чынлакай кешбе гирип*). Эзиз артистлер, бизиң гөр нәхиلى беркаар дөвлетимиз бар! Бизиң гөр нәхиلى күвватлы юрдумыз бар! Бизиң гөр нәхиلى парасатлы халқымыз бар! Бизиң гөр нәхиلى ажайып театрмыз бар! Көшкден зияда театрымызда хер гүн мүңе голай томашачы сунгат атлы гудратдан леззет алмалыдыр! Биз оларың гүйжүне гүйч, кейпине кейп, рухуна рух, көхүне көх гошуп, бу беркаар Ватаны сөймәни, бу күвватлы юрда буйсанманы өвретмелидирис! Бейле ажайып театрда ярамаз, говшак оюн гоймага бизиң хакымыз ёк!

Хожа. Вах, шу яшлар көсемесе, комедия шедевр болар!

Огулла. Нәтжек-дә, зекинли яш учурымлар эйдип-бейдип Ашгабатда галяр, көрзехинлер болса велаятлара гелйэр!

Шейда. Яшлар, сизи ким окатдай?

Огулла. Яшлар, сизе ким диплом бердәй?

Дөвлет. Халыпалар, биз билимизи берк гушарыс. Оюн говы чыкса, абрай сизиңки, говшак чыкса болса, гүнәни атыберинң бизиң үстүмизе!

Чыра сөнйэр. Чыра яняр.

Репетисия. Сахнада артистлер бош отурғычларда отыр. Кыят ортада Гаммар билен Керешмә дүшүндирийэр. Ызкы гапыдан Гайлы ага гелип, олара гөрунмән сахнаның төрүндө отуряр.

Кыят. Гаммар, спектакл сизиң чыкышыңыз билен башланяр! Спектакл сөйгүден башлаяр! Сиз сахна хакыкы ашык-магшук болуп, ловлап дуран ышк болуп гелерсиңиз. Сизиң ышкыңыз гөклери гүммүрдедип, земини дүңнүрдедип, залда отуран мәхелләниң йүргегини пенҗесине алар. Онсоң томашачылар сизиң ыгтыярыныздадыр, агла диен ерицизде аглар, гүл диен ерицизде гүлдер.

Пайтык (*атылып баряр*). Яшлар, дүшүнин, дүнийә ышкдан ярадыландыр! Сизиң ышкыңыз дүнийәниң ышкына от берийэр, жүмле-җахан ышка дүшийэр! (*Ол режиссёрың янына баряр*). Башлык! Башлыкжан!..

Кыят (*яшлара бакып, Пайтыга ювашидан, кесгин азгырыляр*). Жогап ёк-ов, жогап ёк!... Гаммар, Керешме башладык.

Йузуни алдыран Пайтык сортдырып, ерине гечйэр. Гаммар сагдан, Керешме солдан гелйэр. Саз башлаяр. Гаммар Керешмә, Керешме Гаммара середйэр, олар ене хакыкы ышка саташип, бири-бирине бендиван болуп, бири-бирине голайлайтар. Олар шол дымышып дур.

Кыят. Гаммар, ханы сениң репликаң?

Гаммар (*укудан оянан ялы тисгинийэр*). Хәх...

Пайтык (*юваишжа пышырдаяр*). Ханы сениң репликаң?

Гаммар. Ханы сениң репликаң?

Кыят (*от алып гөгө бакяр*). Эй, Аллам, бейле артистлери дөредип, режиссёрда нәме касдың бар сениң! (*сахнада айланяр*). Көшеш Кыят, көшеш!.. Гаммар, яңадан башлаяс.

Гаммар билен Керешме гидйэр.

Дөвлет. Кыят Кепбанович, биз комедия гойяс. Томашачылар гүлер ялы мен ашыкларың гапдалындан гечип баршыма, жыззын атаяйын! Бай-бай гүлерлеров!

Хожа (хайран). Сен сахнада жыззын атжакмы?

Дөвлет. Вей, мен ине шейдип (*гөркезійәр*) өрән медениетли жыртларын!

Кыят. Коллектив болуп оюн гойманы бес эдин!.. Гаммар геліәңиз...

Гаммар сағдан, Керешме солдан геліәр, ене олар бирек-бирегиң назарындан жәдәлланып, бири-бирине голайлай.

Кыят (ювашиңа). Гаммар, реплика...

Гаммар. Эзизим...

Керешме. Мәхрибаным...

Гаммар. Керешмәм...

Кыят сачыны пенжеләп, гыгырып яңадан дәлирејәр.

Пайтык (атылып баряр). Жијуш, сен Гаммар дәл, сен Мердан!

Шейда. Кыят Кепбанич, ругсат бер, биз шу сахнаны ерине етирип гөркезели.

Хожа. Шейда икимиз ойнап гөркезели-ле башлык.

Шейда. Оварра бол-а! Сөйги сахнасына жан бержекмиш? Сен нәче яшаныңы бир билйәмин? Дөвлет, геч ханы! Гаммар, Керешме, ынха, бу сахна шейле болмалы...

Дөвлет (өр-гөкден гелен боляр). Мен биленми? Ёк-лай, Шейда Аташовна, мен сен билен сөйги сахнасыны ойнамайын-ла...

Шейда. Акмак! Сөйги сахнасы ойналянымыдыр? Сөйги сахнасына ышкындан ышк бермелидир!

Дөвлет. Ёк-лай, гелнеже, мен утанян-лай.

Шейда (өр-гөкден геліәр). Нәме? Утанян? Вай, акмак, артист боланың нире, утанман нире? Ханы ашық назарларыңы чархлап гел!

Дөвлет. Еңежан, мен бирден ашық болайсам нәме? Менде келле ёқдур!

Шейда. Вай, эйсе, сен сөйгини яландан ойнажакмы?

Дөвлет (чына беримсиз ойнаяр). Еңежан, мен маковдырын, махлукдырын! Мен бирден саңа ашық болайсам, дәлирәп дүзе чыкарын, сенем дәли-межнун болуп Хожа кантушы дул гоярсың!

Узук. Дәлирәп дүзе чыксаң, келләңе итиң хамыны гейдирер мен!

Кыят. Түкедин жыгыллыгы! Гаммар, яңадан башлайрыс...

Пайтык (атылып баряр). Гаммар жан, яраданың ягты яланчысы чын! Сахнадакы яшайыш чын! (*Кыядада ювашиңа*) Башлық, маңа жогап бер!

Кыят (дергазап). Жогап ёк саңа!

Хожа. Башлықжан, шуңа жогап берәймесен, о сени дәлиредер!

Дөвлет. Кыят Кепбанович, шуңа жогап берәймесен, ол сени жынлырадяр!

Пайтык. Башлықжан, ене шулар растьыны айдяр!

Кыят (гыгыръяр). Мен дәлирежек! Жынлыражак! Жогап ёк саңа!

Пайтык. Башлықжан, той янып баряр, үч йүз манат көйүп баряр!

Кыят. Хожа!

Хожа атылып гидйәр.

Пайтык (өзеленійәр). Башлықжан, ин соңкы жогап сорайшым!

Кыят. Сен ин соңкы жогабыңы дүйн алып гитдин!..

Пайтык. Башлықжан, Худай кессин, мен тамадалыгымы гойян. Йөне какам өвренен кейпини-кесбици бирден гойсан, инфаркт борсун дийди-дә!
Хожа сапанчалы ылгашилап гелійәр.

Кыят. Гетир сапанчаны!

Хожа. Сапанчаны нэтжек башлықжан!

Кыят (*ғығыръяр*). Өзүми атжак! Өзүми атжак диййән мен сана!

Хожа. Ёқ, башлықжан, сен өзүңи атсаң биз өлерис! (*сапанчаны Пайтыга гезейәр*) Ал сана жогап! (*атяр*) Ынха, сана жогап! (*атяр*) Ынха, сана үч йүз манат! (*атяр*) Гуррумсак! Сениң тойындан яңа театр яс тутяр!

Пайтык ыраняр, онуң көйнегинден ган акып башлаяр. Хожа гахарына алтыатарың бар окуны гутаряр. Пайтык гырмызы ганыны сечеләп үйкүләр, хеммелер мөлөрийәр. Хеммелер бу ваканы чын ялы ойнаяр.

Эжеш. Вай, сен оны чындан атдыңмы?

Хожа. Сахнада ялан болмаяр! Өл гуррумсак!

Эжеш (*ыралап гөрійәр*). Вай-вай би өләйипдир-ә!

Огулла. Бедибагт гаты өлүпми?

Дөвлет. Пеләкет, овадан өлүпдир-ов!

Кыят (*Пайтығың келлесини гөтерійәр*). Сен хов муны өлдүрәйипсиң-ә!

Хожа. Нәме, дине ол өлдүрип йөрмелими, гүнде-гүнде жогап сорап! Гуррумсагың өзөм бир гезек өлүп гөрсүн-дә!

Дөвлет. Кыят Кепбанович, Пайтығың гулагына жогап берйән дийип гыгырып гөр, эййәм довзаха атылмадық болса, дирилер! (*депійәр*) Эй, тур, Кыят Кепбанович сана жогап берйәр, гитде үч йүз манадыңы газан!

Эжеш. Вай, өлени депип дурмаң нәме?

Пайтык (*келлесини галдырып*). Жогап берениң чынмай башлықжан! (*ыра-дара еринден галляр*) Хер гезек сенден өлүп жогап алмалов!

Шейда. Вай, бисырат, асыл сен өлмәнмидин?...

Пайтык. Хей, мен өлменми? Өлдүм! Какынып-силкинип өлдүм! Эмма мен тойың, көпчүлигиң хызматындақы адам, өлсем-де гитмейәнми жеседеми сүйрәп... (*гидійәр*).

Кыят. Ханы яңадан башлаяс... яңадан...

Огулла Кыяды чете чекійәр.

Огулла. Кыят Кепбанович, олар бу сахнаны ойнап билмейәр... себәби... себәби олар хакыкатдан ашық-магшук... Олар бири-бирини сөййәр!

Кыят (*ғығыръяр*). Маңа оларың бири-бирини сөййәни герек дәл! Маңа хакыкы сахна сөйгүси герек! Маңа залда отуран томашачыларың калбыны хейжана салын сөйги герек!

Хожа. Ахав, яшлар, аслында сиз артистми бир?

Дөвлет. Ховва, биз хакыкы артист!

Шейда (*зала*). Хакыкы артып булар!

Узук. Сизем бизин ҳалыпамыз!

Эжеш. Биз ҳалыпа, эмма бизде сизин ялы шәгирт ёк!

Хожа. Хакыкы артист болсаңыз, сахнада йөремәни бир өврениң-дә!

Огулла. Хакыкы артист болсаңыз, сахнада геплемәни өврениң-дә!

Шейда. Хакыкы артист болсаңыз сахнада сөйүшмәни өврениң-дә!

Хожа (*жсаныянгын*). Булара хол сейил багда сейүш дий, җантыны якяр!

Кыят. Ёк, би заманың яшлары сейил багда сөйүшмәнем башармаяр. Сейил бага бардыгы ил-гүндөн уялман... огашашып...

Хожа. Бири-бирини ялашып вежера болярлар.

Керешиме утандындан йүзүни тутуп аглап гидайэр. Гаммар юмрукларыны дүвүп, Кыяда дергазап бакяр. Сахнаның төрүндө гарашыда отуран Гайлы гөхөрт ылгашилап гелип бир пенжеси билен Кыядың, бейлеки пенжеси билен Хожсаның бокурдагындан тутяр. Аяллар ала-гох болуп сахнаның гырасына гачяр.

Дөвлет. Ынха, саңа гудрат! Пах-пах Гайлы ага Гарахан дөв бол-а!

Эжеш. Вай, Кыяды өлдүрөндөр-эй!

Шейда. Вай, мен дул галандырын-эй!

Огулла. Дөвлет, олары халас эйле!

Дөвлет (*оларың дашинындан айланып хешелле какяр*). Башлықжан, гайрат эт, Гайлы ага узакчыл дәлдир! Гайлы ага рехимдардыр! Гайлы ага ынсанпервердер!

Гайлы ага оларың икисинем гөгө гөтерип доңуп галыптыр.

Чыра сөнійэр

Аванссена.

Гаммар дүниә сыгман айланяр, Дөвлет бипарх халда оны сынлаяр.

Гаммар. Масгара болдум-ов! Вежера болдум-ов!... Керешмежан масгарачылыға чыдаман аглап гидайэр, мен болса бинамыслыға салып отырын донцара даш болуп!... Гожа Гайлы масгарачылыға чыдаман дәлирейэр, мен болса бинамыслыға салып отырын! Эй, Аллам, яр гара Ерици, гирмесем адам болмадыгым!

Дөвлет (*еринден туруп артистлерче гөркезйэр*). Гаммаржан, Пайтығың депесинден пенже урагада шейдип йүз сегсен градус терсине айла! Гой, бедибагт шейдип яйқылдасын йөрсүн! Хожа кантушың мұжүже келлесини болса тогсан градус гапдала айла! Хах-хах-ха, кантуш ленгеч ялы гапдаллаклап йөрсүн!

Гаммар (*барып якасындан тутяр*). Сен мени ойнажак болуп дурмун?

Дөвлет. Ёк, мен сени аклыңа айлажак болуп дурун...

Дөвледиң якасыны гойберип жақыда айланып башлаяр.

Гаммар. Мен...мен Керешмәнин ышкына дүшүп пайтагт театрыны терк әдип гайдян!... Мен Керешме дийип какамы дәлиредип, эжеми ган агладып, пайтагт язысындан чыкып гайдян! Гел-гел Керешме жаңың янында мени ким масгара әдйэр? Бир сүпүжек режиссерсумак!...

Дөвлет. Кыят Кепбанич мамла, сен сөйги сахнасыны ойнап билмедиң!

Гаммар. Мен хакықы Ышк болуп янып дуркам, Керешме хакықы Ышк болуп янып дурка - сөйгини ойнамак нәмә герек!

Дөвлет. Гаммаржан, дурмуш хакыкаты бир зат, сахна хакыкаты башта зат!... Достум, саңа Ышкың гениал образыны дөретмәге шерт дөреди. Сен ылхамыңы хейжана гетирип, хакықы артист болуп Ышк-сөйгүден беленде гөтерил!

Гаммар. Ай, акмақ, хей Ышк атлы гудратдан беленде гөтерилип болянымыдыр?

Дөвлет. Боляндыр! Сунгатың җадылы гудраты шонда-да! Сен җадылы Сунгат билен гудратлы ышкыңы бирлешдирип билсең, Сөйгин Сунгата телвас урдурып арша гөтерер, Сунгат болса, сениң Сөйгиңи йылдырымлап дуран алана өвүрип, дине

Керешмәниң дәл, залдакы томашачыларың-да ышкына от берер! Сен дүйнә
Сөйги билен Сунгатың адатдан дашары гудратыны гөркезерсің!

Саз. Дымышлық. чыра сөнйәр...

Үчүнжи гөрнүш

*Гайлы гөхердиң өйи. Кыят, Хожа, Пайтық, Дөвлет дагы Гайлы ага ерли-
ерден ялбаряр. Саз кесилйәр.*

Гайлы ага (*гығыръяр*). Мен сизе соңқы ёла айдян! Сизе гыз ёк! Вах, сиз атлы-
абрайлы артист болмадык болсадыңыз, онда мен юмруклы гүрлешердим!

Кыят. Садагаң болайын Гайлы ага, даг ялы гүнәми дары ялы эдип гечевер. Мен
Керешме жаны өз гызымдан эзиз гөрйәндирин!

Дөвлет. Гайлы дәде, ылхам дийип бир гудрат бар! Онуң алы хезретлери Ылхам!
Анха, шол гүн Кыят Кепбановичиң ылхамы жошуп, анкасыны ашырып алып
гачайды-да! Ёгсам Кыят Кепбанович күрти гойны ялы ювашжа. Бизи дагы
оглундан эзиз гөрүп, айлығыны совруп ийдирип-ичирип йөр, ынанмасаң, йөр
Кыят дәдем ресторанда нәхили адамдығыны гөркезсін! (*Хич киме гөркезмән
Пайтыға ғөз гыптар*)

Хожа. Худай Керешмәниң гурсагына гуюпдыр гуюп билен зехинини! Ынха,
гөрерсің Гайлы ага, Керешме юрдуң мешхур артисти болар!

Гайлы ага. Керешме жан, юрда мешхур айымчы болды! Бизе онуң айымчылығы
бес!

Дөвлет өр-гөкден гелип Гайлы аганың маңлайына гечип мөлөрйәр.

Дөвлет. Хов-хов, Гайлы ага, сен айымчы билен артисти деңешдирип отырмың?
Түвәм дий! Гайтмышым эт! Артист нире, айымчы нире! Икисиниң Худайы бир
болса-да, пыгамбери башгадыр!

Гайлы ага. Ханы такал-түкеззибаныңызы алың-да гөтерилиц ҳовлудан!

Дөвлет. Пәхей, ил-улус Гайлы ага диениң Горкут ата ялы акылдардыр диййәди вели,
агам, ханы сениң ол акыл-пайхасың? Сениң бар болуп билшиң шумы?

Гайлы ага (*дергазап*). Бар болуп билшим шүй!

Дөвлет. Гайлы ага, ханы ил-улусы яланчы этме-де, пәхим-пайхаслы яшулы бол!

Гайлы ага. Хә, пәхим-пайхаслы яшулы нәме эдйәр?

Дөвлет. Пәхим-пайхаслы яшулы ғаныны гачырып, дызытдырып дурман,
фантазиясыны ишледйә! Йөне сизе «Керешме ёк!» дийип гығырып дурман
гадымы акылдарларың эдиши ялы шерт гой!

Гайлы ага. О нәмәниң шерти?

Дөвлет. Меселем, сен бизе «мени гөреңде йықың-да гызы алып гидибериң» диййәң.

*Кыят дагы хайран, Гайлы ага чакдан аша даяв боланы үчин эжизжे
артистлере хонданбәрсі середип йырышаряр.*

Гайлы ага. Шерт гоймалы болса гояйс! Ынха, мен алтмышдан аган адам, сизем
җахыллар! Мени гөрешип йықың-да алып гидибериң Керешмәни.

Дөвлет (*Кыяды*). Анха, Кыят Кепбанович әркек болсаң чык гөреше! Артист герегиң
чын болса, чык орта!

Кыят (*гахарлы*). Мен сениң самсықдығыңы билйәдим, а сен сапсым самсық экениң!

Дөвлет. Гайлы кака, сен артист диен миллети билмейәң! Хәзир **Кыят** Кепбанович
Пәви пәлваның образына гирер вели, сен онсоң Валуев болай, гара ере чыршап
ташлар! Ханны Кыят Кепбанович, пәлваның образына гир бакалы!

Кыят. Ёк бол!

Дөвлет. Гайлы кака, сен Хожа Гайыпович билен чапышып билермиң? Йүз, ики йүз, дөрт йүз метре?...

Гайлы ага. Чыксын орта!

Дөвлет. Гайлы кака, сен Хожа Гайыптың эшегиң гарны ялы гарнына бакма! Ол йүврүгің образына гирсе, тазыларам тозана гойяр! Хожа кака, чык орта!

Хожа. Акмак!

Пайтык. Гайлы ага, Дөвлет чагака салланчақдан йыкыля, келлеси дегійә гаты пола!

Онунжыны гутарып үч йыл гириш экзаменден йыкыля, дегійәр келлеси Ашгабадың асфалтына!

Дөвлет пәлван писинт Гайлы аганы, интелигент ёлдашларыны сынлаяр.

Дөвлет. Гара гүйже галанда Гайлы какам бизден рүстем! Биз хәэзир Гайлы какам билен интеллектуал ярыш гуряс.

Гайлы ага (мөлерійәр). О нәхили ярыш?

Дөвлет. Ақыл-пайхас, ылым-билим ярышы! Бириңжи совалы мен берійән: Гайлы ага, Борнео адаларында яшаян орангутанларың эркегине орангутан дийилійәр. А зенан орангутанлара нәме дийилійәр?

Гайлы ага. Сен мени ойнажак болуп дурмуң?...

Дөвлет (дикан бакяр). Гайлы ага, сен мең билен күштде ярышып билермиң?!

Гайлы ага. Кыят, шунуң аслында сагат затмы бир?

Кыят. Ай, чоча, ай макав! Гайлы Атаманов велаят боюнча күшт чемпионы!

Пайтык. Ай, пекге, Гайлы ага күшт боюнча спорт уссады!

Дөвлет. Болса болупдыр-да спорт уссады! Кыяс Кепбанович гроссмейстер Лаукертиң, мен болса Бобби Фишериң образына гирерин! Весселам!

Хожа. Кыят Кепбанович, урлуп-енжілмәнкәк гайдалы!

Дөвлет. Гайлы ага, өңүміздәки екшенбеде мен сениң билен күшт ойнаян! Театрың сахнасында! Разымың? Эгер сен утсан...

Хеммелер мөлерип середійәр. Чыра сөнійәр. Саз.

Авенссена

Кыят дагы гайдып гелійәр, олар гахардан яңа Дөвлети утүп ийәйжеклер.

Кыят. Акмак! Акмаклығыңы әддил Гайлы гөхертлерде әдәймелими сен?

Хожа. Мен муны эшек енжен ялы енҗейин-ле!

Пайтык. Күшдүң гөчмесини дүйн өвренип, бу гүн велаят чемпионыны утжакмыш!

Дөвлет. Халыпалар, мен достум Гаммаржан үчин, онуң пәкізе сөйгүсі үчин ола күшмиш, Гара дөв билен тутлushmanага тайяр! (*ол сүем бармагыны ғөтеге ғөтерип, ваязып ғөрнүшиде олара чынлакай бакяр*) Гүйчинни гүйчли еринден барып еңмелидир!

Кыят. Спорт уссадыны нәдип күштде утарсың! Акмак!

Дөвлет. Гаммаржаның доган дайысы гроссмейстер! Гаммар Ашгабада гидійәр.

Ашгабатда гроссмейстер дикійәр күшди, бәрде биз дикійәс күшди! Апалап ак чөпи берійәс Гайлы ага. Ол гөчійәр, Пайтык гөчүми гөруп, Ашгабада жаңаң әдійәр, гроссмейстер жоғап гөчүмини гөчійәр, Гаммаржан Пайтыга жаңаң әдійәр. Пайтығам оны маңа айдяр... Бир сагатда велаят чемпионыны күл әдип утяс!

Хеммесиниң йузи ягтыляр.

Пайтык. Ахов, шунун мұжүже келлесинде шығырды бар ялы-ла...
Олар гечип гидйәрлер.

*Сахнада күшт дикилипdir. Ак чөnde Гайлы гөхерт, гарада Дөвлет ойнаяр.
Кыят Кепбан дагы томашачы. Дөвлет габыл телефонындан жаң әдйәр.*

Дөвлет. Алев, мениң оваданжа, Узугым, күшт боюнча дүнийә энциклопедиясына серет! Бизиң әрамыздан өндөн-сонда Гайлы Атаман дийип күштчи болупмы?

Кыят. Сен самахыллап отурман күшдүңи ойна! Гара чының билен ойна!

Дөвлет. Вәх! Гара чынымы әдер ялы гарышдашым Касабланкамы? Гайлы ага ялыларың бир ай ишләп алян айлыгыны мен ойнабам алян! Мен Гайлы аганы ойнап-ойнабам утян.

Гайлы ага. Хей бидөвлет, утжагың чын болса, ойна-да самахыллап отурман!

Дөвлет. Энтек ағажан, мен сениң нервиңи ойнарын! Онсоң сени ойнарын, жанкөерлерими ойнарын!

Гайлы ага. Гөч-хов!

Дөвлет. Вәх, асыл гөчмек гезеги менденмидир? (*Пайтык Гайлы аганың еңсесинден гелип, язғыны ғөркезійәр. Язғыда EF-9 язылыпдыр*) Гайлы ага, сен мениң ёлдашлы йигитдигими бир билийәмиң? Жыным маңа аты EF 9-а гөч диййәр!

Гайлы ага. Болшун шу болса, мен сениң билен ойнамаян.

Дөвлет (*шертнаманы узадяр*). Шертнама баглашдық, Гайлы ага. Эгер ойнамасаң, утулдың хасапдыр!

Гайлы ага. Онда самыклап отурман күшдүңи ойна-да...

Дөвлет. Гайлы ага жызмасы ёк-хов! Утулып баряның менден гөрме!

Гайлы ага. Мен утулянмы? Мен спорт уссады болуп сениң ялы шулерден утуларынмы?

Дөвлет. Гайлы кака, мен хәзир дүнийә чемпионының образына гирип барян. Анха, бейледенем түвелейләп ылхамым гелйәр! Сен утулман маймын борсун!

Гайлы ага. Эй, тентек, сен утулып барярсың!

Дөвлет. Унутма Гайлы ага, мен утулан болуп утянлардандырын! Гөч ханы!

Гайлы ага. Ене гөчүм сенден!

Дөвлет. Гайлы ага, бейдип чыглып отураныңдан утулым дий-де, ташла күшдүңи!

Гайлы ага (*саг элини бокурдагына сүйкейәр*). Эй, пекге, сен мени шундан доюрдың, шундан!

Дөвлет (*йылғырып*). Мен Хатам Тай ялы жомартдырын Гайлы кака! (*Саг элини депесинде ойнадяр*) Шундан болянчаң хезил әдибер!

Гайлы ага (*тарса еринден туряр*). Кыят, мен шу донузыңи уруп йыкяң!

Дөвлет (*Хожсаның якасындан тутуп, Гайлы ага голайладяр*). Гайлы ага, ынха, урасың гелсе, ур, енч, депгиле, соңундан «Хожажан бейик артист дийсен» болдугыдыр! Хах-хах-ха!

Гайлы ага (*лампа ерине өкүп, келлесини тутяр*). Кыятжан, Алла ярың-ов, сен кимлерден артист әдип йөрсін?

Дөвлет. Хах-хах-ха. Ахав, велаятдашлар, чемпионыңиза бакың! Чемпи-чемпи-чемпион, гомпы-гомпы-гомпцион, говшак ойнайон! Хах-хах-ха!

Гайлы ага. Хей донуз, сен мениң үстүмден гүлйәмин?

Дөвлет. Сенем гүлүбер, гүлүбер! Абул Артаван Аңалакдар хер гүнде еди ёла гүлен адам учмаха дүшер дийипдир. Лукманлар хер гүлки өмрүңи бәш минут узалдяр диййэр. Гайлы агажан, шу гүн сениң өмрүңи алты ай узалдян!

Гайлы ага (*атылып туряр*). Кыят Кепбан, мен шу некгендәңи өлдүрйән!

Кыят. Бизден нәхили көмек герек Гайлы ага?

Пайтык (*Гайлы аганың еңсесинден гелип гөркезйәр*) Утжак болсаң ут-хов!

Дөвлет. Ынха, утдум! Күшт сана!

Гайлы ага. Ёқ, огул, сениң өзүңе күшт! Я утуланыңам билеңокмы сен?!

Кыят. Акмак, мен айтмадыммы Гайлы ага спорт уссады дийип...

Гайлы ага. Ханы сен күшт чемпионының образына гирен ялыдың-ла!

Дөвлет. Образа гирмесине гирдим, арман, дагарман түвелейләп, ылхамым гелмеди-дә! (*чете*) Хай-хай Гаммар гроссмейстр дайың бар экенов!

Кыят. Мerez этди-дә!

Гайлы ага дерини сыляр, күшиди сынлаяр.

Гайлы ага. Кыят, агтыгым Керешме эртеден башлап ише баар...

Дөвлет. Айтмадыммы, мен утулып утяндырын дийип? Хах-хах-ха!

Даяв бердашли Гайлы ага бирден Дөвлетиң, Пайтыгың бокурдагындан пенжे уруп, икисини хем ёкарык гөтерйәр, олар богуляр, баззык-буззуклаяр.

Гайлы ага. Гуррумсаклар, мениң гаршыма нәме пиrim-пыррылдак гурдуңыз?

Мениң гаршыма хайсы Гроссмейстери ойнатдыңыз?!

Хожа. Дөвлетжан, Пайтыкжан, Гайлы ага рехимдардыр! Гайлы ага гожадыр! Гайлы ага узакчыл дәлдир, сабыр эдин!

Чыра сөнийәр.

Дөрдүнжи гөрнүш

Артистлер Кыят Кепбановичлерде ийип-ичип мес болуп отырлар. Олар Хожсаны чынаберимсиз ойнаялар, Хожса өзүни чынаберимсиз халда ойнадяр. Артистлер-дә!

Кыят. Сизин Хожажан билен гөзүңиз өвренишипдир! Хожажан заманымызың бейик артисти!

Дөвлет. Хожа кака, биз бир көрзехин яшлар-да! Ёгсам хер гүн азанда сениң босаганы яссанып, мүбәрек хем бедрой кешбиңе сежде эдип, ак пата алыш гайтмалы!

Пайтык. Хожа, ханы еринден тур! (*Хожса туряр*) Эл-айт муны Худайың ярадайшыны! Гениал тип! Хожажан, ханы маймын болуп гөркез! (*Хожса хезиллер эдип маймын боляр*). Ханы инди пышбага болуп гөркез!

Хожса пышбага болуп гөркезйәр, бирден шеррайлык билен жынссыз гыгырып, аглат баилаяр.

Хожа. Вай-вай, мен өлүпдириң-эй! Вай, вай, мен өленимем билмән өлүпдириң-эй!

Шейдам, мен хачан өлдүм-эй?

Огулла (*гүйәр*). Шейда гелне дурмуша чыкан гүнүң өлдүң-эй!

Узук. Гой, гой, Хожа Хайыдович, сен өлеңок, сен дири!

Хожа. Гой-гой, жижимжан, мен өлүпдириң-эй! Би артист диен миллет өләймесе бири-бирини өвйәми нәме?! Артист диен миллет бири-бирини өвәйсе өләймейәми нәме?!

Дөвлет (*чыны билен гыгырлар*). Ай, кантуш кака, сен нәме артистми? Утан! Уял! Хей, сенденем бир артист бормы! (*Хожса дергазап болуп, юмрукларыны дүвійәр*) Языжыларың пири Горкут ата! Шахырларың пири Магтымгулы ата! Артистлерин пири – Хожа Гайып ата!
Хожса пагыш-пара эрәп, хонданбәри гомаляр.

Пайтык. Хожажан, Томмазо Саллини!

Огулла. Хожажан Гарри Вайлдер!

Пайтык. Хожажан Айседоре Дункан!

Дөвлет (*юваши*). Айседоре Дункан американалы тансчы хелей-ов!

Пайтык (*юваши*). Хожа оны билип дурмы, дашары юртлың адыны тут-да магтабер!

Дөвлет. Хожажан Патрис Лумумбаданам гүйчли артист!

Огулла. Хей, Хожа беркже отуравери!

Хожа. Хах-хах-ха. Беглер, мен ниреде отырын?

Дөвлет. Хатыржем отур, Хожа кака! Сен КАМ-азың домкрадының үстүнде отырсың! Хах-хах-ха!

Шейда. Ай, махлук, сени магтан болуп ойнап отырлар.

Хожа. Вәх, хезиллер эдійәнем диййән-ле! Достлар, ойнап магтаң, айнап магтаң, магтасаңыз боля!

Эжеш. Шейда, йөр буларың екеже кеми кофе, ичдикleri учяр! (*икиси ашхана уграяр, Эжеш ювашижса*). Хожа билен Кыядың шады-хоррам болуп отуршыны сынла! Бизден ярымай дынянына хешелле какып учжак болялар.

Шейда (*ювашижса*). Бизем хешелле какалы-да! Бизем ярым ай дыняс-а!

Олара ашхана гирийәр.

Кыят (*ювашижса*). Яшасын азатлык!

Хожа. Яшасын эркинлик! Яшасын саллахлык!...

Кыят. Ядыңыздадыр, бир махал еди даг, еди деря ашып гайры юртлара курорта гидердик! Пул барыны сечип, етмиш еди таныш гөрүп өлүмин өйүнде путевка тапарсың, сегсен секиз таныш гөрүп өлүмин өйүнде учара петек тапарсың!...

Хожа. Анха, инди йөне гидибермели. Путёвка-да герек дәл, гайры задам!

Огулла. Президентиме дөнәйин, Авазаны жүмле-жаханың учмахына өвүрди!

Эжеш билен Шейда кофе гетирип пайлайяр.

Эжеш. Узукжан, бумаңа дурмуш гураныңда гидердин-дә бизиң билен учмахың гойнуна!

Дөвлет (*өр-гөкден гелійәр*). Пәхей, Эжеш гелнеже, вах дурмуш гурсак, хей мен Узукжемалымы Аваза ибәринми? (*гүлійәр*) Узукжаны алты-еди ай ише-де ибермейән!

Огулла. А тыз, сизем инди дурмуш гурайсаңыз болмаямы?!

Дөвлет. Узукжемал маңа дурмушы чыкмага горкяр! (*Кепжебаш болуп мускулларыны гүжәңлеййәр*). Худайым мени бетхайбат Геракл әдип ярадайыпды-да!

Узук. Вай, мен сенден горкарнымы?

Дөвлет. Горкмаян болсаң, йөр онда дурмуша чык-да!

Узук. Ресторанда той этмәге пул тапмасаң, мужеррет өтерсин!

Кыят. Гелинлер, сиз учмах ялы Авазада, (*бейлеки артистлере*) сизем шәхерде яшайшың эшретини гөрүп, хезиллер әдип дынч алың.

Хожа. Хорматлы Президентимиз зәхмет ругсадымыз гөни бир ай этди! Тутуш бир ай! Бейле эшрет дүйнәниң хайсы юрдунда бар!

Кыят. Гадырдан артистлер, зәхмет ругсадының өңяны тәзе комедияның ролларыны пайлап, некирип эдип гоймагымың себәби бар. Дынч алян дөврүцизде комедия аңызыза, рухуңыза, калбыңыза сиңсин. Сиз онсоң комедияда кешплери дөретмән, хакыкы гахрыманлара өврүлип комедияда яшарсыңыз.

Эжеш. Сиз нәме этжек?

Кыят. Хожа икимиз докуз-он гүн өйде дынч аларыс, дөрт-бәш гүн Ашгабада гидип дост-ярлар, таныш-билишлер билен дидарлашарыс... Сиз Шекспир билен Мольерин гаты гүйчли драматургдығының себәбини билйәнисми? Шекспир билен Мольер өз язан комедияларыны өзлери сахнада гоюпдыр, өзлери хем ойнапдыр... Олар сахнаны говы билйәр... Селим Хайдаровичин бу комедиясы говы комедия, эмма ол сахнаны говы билмейәни үчин гөрнүп дуран гүлкүлери хем гөрмән я үнс бермән гечйәр. Биз драматург билен комедияны яңадан сыйнтыларыс...

Хожа. Биз эййәм Селим Хайдарович билен гүрлешип гойдук...

Дөвлет (*сагадына середйәр*). Гелнежелер, вагтыңыз болды! Отлы бейик артистлер гелйә дийип гарашып дурмаса герек.

Хеммелер сагадына середип, ерлеринден турярлар. Эжеси Кыяды сахнаның өңүне чекйәр.

Эжеш (*юваши*). Ханы маңа эл телефоның бер! Мунам сен ал!

Кыят (*юваши*). Нәме дийип?

Эжеш (*юваши*). Тәзе ырым шейле.

Ол өз телефоныны әрине берйәр, әриниңкни өзи аляр. Шейда-да Хожсаны сахнаның өңүне чекип, онуң телефоныны алып, өзүниңкни берйәр.

Хожа. Телефонлары нәме дийип чалышың?

Шейда. Себәбини соң билерсин...

Хер ким бир гошы алып, ёла уграяр. Чыра сөнйәр. Саз.

Чыра янтар. Эллери гошлиы Эжеси билен Шейда гайдып гелйәр.

Шейда (*Эжеси гүҗәкләяр*). Аклындан айланайын Эжешжан! Гений сен, гениал пикир тапдың сен! Эжемҗаның өмрүнде бириңжи гезек курорта - онда-да Аваза курорта гидиши! Бегенҗинден гөзяшыны саклап билмеди пахыр!

Эжеш (*есер ыылгыяр*). Бириңжиден, курорта эжемизи уградып, согап иш этдик! Икинҗиден болса, вепалы герчеклеримизи сынап гөрерис! Гөр-ха, биссимилла, бизи уградып ёк болуп гидидирлэр! Олар нирәк гидендир өйдйән?

Шейда (*гәңлейәр*). А гыз, сен нәме Кыяды габанып йөрмиң?

Эжеш. Хава, габанян. Мен нәме габанмаз ялы, зенан дәлми!

Шейда. Ваей, шунча ыыллап бал билен яг ялы гатышып, яшашып йөрен адамыңам габанмак бормы?

Эжеш. Вай, сен нәме адамыңы габанаңокмы?

Шейда. Элбетде габанамок! (*жәкжәкәләяр*) Мен Хожамы гүжүжеккә далап, кантуш эдип ташландырын! Хожаны пәкизе гелниң янына салып, дүйнәниң байлыгыны берсөң-де, маңа бивепалык эдип билmez!

Эжеш (*гүлійәр*). Шейдажан, инди мен нәме дийсем хә дийибер. Рас бахана-да болды, Кыят билен Хожа дүнийә гелип гөрмедин томашасыны гөркезели. Ханы Хожана жаң эт!

Шейда (*жсаң әдійәр*). Алев, Хожа сенми?

Пистолетиң ышығы әгни маҳра ҳалатлы, аяғы шытбықлы Хожсаның үстүнеге дүшийәр.

Хожа (*габыл телефонда ғүрлешийәр*). Охо-хо-хо! Калбымда хейжан Шейдам! Пах-пах бал ялы датлыжы, ышк ялы отлыжы овазындан айланайын! (*телефоны оғшаяр*) Пах-пах Авазада умман шалыгының сувпериси ялы болуп салланып, сейкин басып йөрмиң, эзизим!

Шейда. Аваза учмах болайыпдыр! Дүйнден бәри Хазар деңзиниң гойнундан чыкмасак нәме? Жанымыз хезиллер эдәйди... Нахар-шорам шейле бир тагамлы вели, биз хакыкатданам учмаха дүшен ялы болайдык... Сен ниреде эзизим?

Хожа. Ниреде бор өйдійән? Хожа Хайыт Айралық дагының Хижран жүлгесиниң Пыркат күлбесинде ах чекип, пыган дартып отыр. Эзизим, мен сениң гардан ак, сабадан ал бедениң ашыгыдырын, сува дүшүп гүне янып, хебеши хелейи ялы гап-гара болуп геләйме! Хах-хах-ха!

Шейда. Гыйв, йигрими йыллап топлан бар байлыгымыз өйдедир. Өйи чолардып, онда-мунда қаңқап йөрмегин!

Хожа. Вай, мен сенсиз нирәк гидейин, Шейдам! Отен агшам бизиң өйде үч саны спектаклың дискини гөрдүк. Хәзирем Кыят Кепбановичлерде пүессаның үстүнде ишлейәс.

Шейда. Хош онда! Жаңлашып дур!

Ол габыл телефоны япып, Эжеше сырлы-сырлы середйәр.

Эжеш. Олар ниреде экен?

Шейда. Олар сизиң өйде экен.

Эжеш. Онсоң биз ниреде?

Шейда. Бизем сизиң өйүнізде!

Эжеш (*гөгө*). Гудратындан айланайын ген-таң дүнийә! Бизем бизиң өйде! Эрлеримизем бизиң өйде! Олар бизе гөрүнмән «пүессаның» үстүнде ишлейәр.

Шейда (*айнап, Эжеши ойнаяр*). Ай делже пүесса тапандырлар-да!

Саз гүйченійәр. Сахнаның төри гараляр өңден Пайтық гелійәр.

Пайтық (*алыслара гарап*). Бәх-хә! Кыят Кепбанич дагы эййәм ызына гайдып геләйдимикә? Охо-хо-хов, ханха Хожа кантушларда-да ышык бар! Бех... Кыят Кепбанич гайдып гелсе, хөкман маңа жаң эдерди... Ёк-лай, яңы овсарындан сыпан Кыят ызына гелерми? Дур, дур, бирден оларың албассылары-арвахлары ызына гелен болаймасын?... Бир бела бар мунда, аныкла, Пайтық, аныкла...

Ол гечип гидйәр.

Икинжи перде Бәшинжи гөрнүш.

Алжырап алабасғы болуп Пайтық гелійәр.

Огулла (*гүлійәр*). Гыйв, этек алты ең еди кимден гачып гелійән?

Дөвлет. Хай ишигайдан бириңжи аялына душандыр-ов!

Пайтық. Ишлер пыррық, достлар! Ишлер пыррық!

Огулла. Хә, нәм болупдыр?

Пайтык. Эжеш Амановна билен Шейда гайдып гелипdir.

Огулла (*жакжаклаяр*). Нәме Эжеш билен Шейда гайдып гер ялы гайтарма гелинмишми?

Дөвлет. Вай, олар курорта гитди ахыры.

Пайтык. Хава, курорта гитдилер, эмма ызына гайдып гелипdirлер, өйде болса әрлери ёк!

Огулла. Вай, мен бәш йыл бәри нирден гайдып гелсем-де өйүмде әrim ёк.

Пайтык. Ай акмак! Эркеклер аялларыны курорта уградып, нирә гиденdir өйдіән!
Кыят Кепбан Хожа кантуш билен тиркешип Хажа гиденмидir!

Огулла. Вай, олар Ашгабада, Селим Хайдаровичиң янына гитжек диймәнмиди?

Пайтык. Ашгабада зәхмет ругсадының ахырларына гитжек дийдилер...

Огулла. Вай, онда ол икиси нирәк гиденмиш?

Пайтык. Нирәк гиденdir өйдіән?

Огулла (*мөлөрйәр*). Хә, чак эдійән.

Пайтык (*кесгин*). Ёк, олар сениң чак эдійән еринден хас эйменч ере...

Огулла (*утанып*). Вай, менем шо ери чак эдійән-дә!

Дөвлет. Вай Огулла Оррыевна утанаңокмы?

Пайтык. Ёк, олар хас элхенч ере...

Огулла. Ох-хо!

Пайтык. Ох-хо дәл! Ох-хох-хох-хо! Хай багты ятанлар!

Огулла. Бейдип увлап йөренден пейда ёк. Икисине-де дессине жаң этмели!

Огулла габыл телефоны алып жаңау өдійәр. Сахнаның төри ягтыляр. Шейданың ян телефоны жырлайттар. Шейда телефоны аляр. Диңлейәр.

Гыйв, Хожа!... Сен ниреде?

Шейда (*ардынып Хожсаның сесинде ғүрлөйәр*). Хах-хах-ха. Ярым ай албассысындан, атайрысындан, аждархасындан, арвахындан сыпан Хожа Гайып нирде бор өйдіән! Хожа Гайып учмахың хүйр-перилери билен дәли дүниәниң дөвраныны сүрйәр! Хах-хах-ха!

Огулла (*аңк*). Вай, кантуш сен аялыңа албассы-арвах дийип дурмун?! Вай, кантуш сен горкман хакыкаты айдып дурмун?! Ай, акмак, албассың курортдан ызына гайдып гелипdir! Өйүнде гелдигиң Шейда шейтан саңа албассың кимдигини гөркезер!

Шейда (*Хожсаның сесинде ғүрлөйәр*). Шейда шейтана айт, гелен ерине ёк болсун, ёгсам онуң отырерине бир деперин вели эжесиниң құлбесинден чыкар! Патыптысыны почтадан, талак хатыны электрон почтадан алар! Хах-хах-ха! Сен мениң кейпиме кых бержек болма, дул хатын! Гыйбат агтарып йөренден, бар Пайтык пөңке билен сүр дәли дүниәниң дөвраныны!

Шейда янтилини яптар, ғүлійәр, Огулла лампа ере чөкүп, мөлөреп галяр.

Эжеш (*ғүлійәр*). Анха, хезил томашаны сен тапдың!

Шейда. Театра бир томаша гөркезели! (*ғүлійәр*). Шумат Огулла гөзлерини апбасы ялы петредип, ағзыны мәҗегиң сүрени ялы хонқардып отурандыр! Бай-бай би гепи гездирип шәхериң ичинде түвелейләр-ов! (*Огулла дессине ағзыны юмяр*).

Огулла (*зордан*). Эшитдиңми? О сүссек, хелейине арвах дийип дур!

Пайтык. Эшитдим, ол саңа-да говы ақыл берди! Йөр, дүниәниң кейпини гөрели!

Огулла. Оварра бол-а пышбага!

Пайтык (*яңтилини алып жаңаң әдйәр, Эжесиң телефоны жырлаяр*). Башлык! Башлықжан! Бейик башлықжан, Эжеш Амановна курортдан ызына гайдып гелипdir! Дерхал, ганарап-ганарап баҳана билен етип гел, ёғсам депәнде кыямат гопяр!

Эжеш яңтилини яптып ардыньяр.

Эжеш (*Кыядың сесинде гүрлейәр*). Пайтык бег, о Эжеш Амановна диййәниң ким? Шол мениң өйүмден гирип чыкяң леңкебутмы? Пайтык, Пайтыкжан, Эжеш диениң хелей эшикли гарантгадыр! Хелей сыпатлы Эзрайылдыр! Хелей сыпатлы Хардежжалдыр! Акгаңлар бу махал эйжежик-эйжежик нәзенинлер билен айыш-эшретде жүмле-җаханың хөзүрини гөрйәр. Хах-хах-ха! Сенем агзыңы ачып йөрмән, Огулла Оррыевнаны алжак дийип алда-мулда, кейпини гөрүп мүрдүни ий! Чao! (*яңтилини яптар. Сахнаның о ери гараңқыраяр*).

Пайтык. Эшитдинми?

Огулла (*аңқ*). Я дүніе дүндерилипdir, я биз жынлырапдырыс! Оларың аталап отуран кепини!

Пайтык. Эшитдинми?

Огулла (*баш атяр*). Эшитдим.

Пайтык. Эшден болсаң башлык саңа говы ақыл берди. Башлыгың айданы болса пермандыр! Йөр, дүнйәниң кейпини гөрели, сен болса мениң мүрдүми, газнамы-генжими ий!

Огулла. Би нә мейит! (*өкжәли көвшүни элине алып ковалаяр, Пайтык гачяр*).

Дөвлет Гаммары сахнаның өңүне чекип, юваишжа гүлийәр.

Дөвлет. Гаммаржан, ынха, халыпалара гөз гөркезмегиң вагты гелди!... Хах-хах-ха. Халыпалара яшларың кимдигини гөркезели! Хах-хах-ха!

Чыра сөнйәр.

Сахнаның өңүнден айдымас хиңленеп, Хожа биле Кыят баряр.

Хожа. Хемраның жаңын алмага, Хемраның жайын алмага яр гырмызы гейинәйипdir, гейинәйипdir... Эй, Аллам, ахыры мен сениң дүнйәндө яшабам гөрдүм-ов! Жаңым гөненәйд-ов!

Кыят. Хамыды сыптырылып, арабадан бошан ат ялы...

Олар гечип гидйәр. Сахна ягтыляр. Эжеш билен Шейда чай башында.

Кыят (*аяллары гөруп аңқ боляр*). Вай, сиз хачан гелдициз?

Хожа. Ярым салкын аэропортда отуранымыз хайп бол-дов!

Кыят (*Эжесиң ичгин сынлап*). Эй-хо! Ай-хо! Асыл сен курортда товланып дуран гайтарма болайыпсыңов! Пах-пах чырпынып дуран новжуван гелин болайыпсың-ов!

Хожа (*Шейданы сынлап*). Кыят Кепбанович, икимизи йүрекли билмел-ов! Ики саны сувперисини жанпенасыз-затсыз Аваза уградып гойберипдириш! Шейдам, сиз хачан гелдициз?

Шейда (*элжүрәйәр*). А сиз хачан гитдициз?

Хожа. Гара даң билен аэропорта гидип, ёлуңыза гарадык отурдык.

Шейда (*Хожа*). Биз дүйн гүнортан гелдик. Дүйн ниреде отлап-сувладың?

Хожа. Дүйн Гулмырат багшы тоя чагырды... тойда болдук...

Эжеш. Биз бәш гүн мундан озал гелдик! Сиз бәш гүнләп ниреде болдуңыз?

Кыят. Хожа Хайыдович, гелинлер бизден сораг эдип дурлармы?

Эжеш. Элбетде, сораг эдип дурус... Бәш гүн ниреде болдуңыз?

Хожа. Кыят Кепбанович, хакыкаты айдаймасак болмаз!

Кыят. Вах, айдар ялы хакыкатмы шол! Эжеш, биз пис иш этдик! Биз Пайтыгың хапасына буланып вежера иш этдик! (*Хөжсаның ғөзлери хөвленийәр*) Пайтык билен тойларда тамадалық эдип пул газандык...

Эжеш. Ханы газанан пулларыңыз?

Кыят (*янтилиндөн жаңаң әдійәр*). Пайтық, гелнежелериң сениң биле тоя гидип, тамадалық эдип үч мұң манат газананымыза ынанмаяр. Үч минут пурыжа! Газанан үч мұнұмизи алып гел! (*телефоны яптар*). Гөр-ха Хожажан дүңйәни! Биз-ә әркек болуп габанман перилеримизи курорта уградяс, булар болса бизе мұңкир!

Хожа. Шейдам, дүңйә гелип сенден башга зенана середен болсам! Сенден башга зенаны хыялымға гетирен болсам!... Сенден башга зенаны дүйшүме гирдириң болсам!... Галан өмрүме (*ювашижә*) төк болайын!

Эжеш. Вай, биз сизе бивепалық этдиниз дийдикми?

Шады-хоррам халда Пайтык гелійәр.

Пайтык. Охо-хо-хов, театрмызың йүзүнин тувагы гелипдир! Театрмызың шанышөхрады гелипдир... Эжеш Амановна, Шейда... гелне, ялқымлы салам! (*үч мұң манады стола гойяр*) Ынха муңа пул диерлер. Кыят Кепбанич билен Хожажан мениң ызыма дүшенинде бир йылдан Рокфеллер боля!

Шейда. Сиз нәме дийип пулы Пайтықда гойяңыз?

Эжеш (*өй телефоның дүвмелерини басып отуришина*). Өзлери йитирендирис өйдүп горкандырлар...

Пайтык. Мениң отда янмаян сейфим бар. Сейфи барың кейпі бар! Хах-хах-ха!

Эжеш. Алев. Аманат кассамы? Бикежан, салам! Сен бизин артистимиз Пайтык Перманичи танаямың?

Эжеш телефоның сес гүйчлендирижисини басяр, Пайтык яяплаяр.

Бикәниң сеси. Вай, Пайтык хусыды танамаян бармы? Ол яңыжа маңа лак атып, сүйшүрингисиндең үч мұң манат алып гитди.

Эжеш. Саг бол, Бикежан!... Беглер, инди нәме диерсициз?

Хожа (*зарындан найынжар*). Гелинлер, биз бәш гүн мундан озал Ашгабада гитдик.

Драматург Селим Хайдаров билен комедияның үстүнде ишледик...

Эжеш. Комедия делжемиди?

Шейда. Комедия оваданжамыды?

Эжеш. Комедия яшажыкмыды?

Шейда (*эрине дызаяр*). Ай, тентек, биз мундан он гүн өң гелдик!

Эжеш (*адамсына сүрунийәр*). Ай киши, биз гиден гүнүмиз эжемизи еримизе уградып өө гелдик! Болун, баҳана тапың, баҳана!

Хожа. Биз еди гүн Селим Хайдаровичиң дачасында яшап, комедияны ишледик...

Кыят янтилиндөн жаңаң әдійәр, геплешик сес гүйчлендирижи-де берилійәр.

Кыят. Салам. Селим Хайдаровичиң өйлерими?

Сес. Хава, салам...

Кыят. Селим Хайдарович билен гүрлешип болмазмыка?

Сес. Багышлан, какам дөредижилик сапарына гидипдир...

Кыят. Хачан гидипдир?

Сес. Мен дүйн Түркиеден гелдим. Какам ярым ярым ай мундан өң гидипдир өйдійән...

Кыят. Эженизем өйде ёкмы?

Сес. Багышлаң өйде менден башга хич ким ёк...

Эжеш. Ханы ишлән комедияныз?

Кыят. Эжешжан, инди өзүң баҳана тапышаймасаң, бизиң баҳанамыз гутарды...

Шейда Хожсаның янына барып габыл телефоның дұвмесине басяр. Габыл телефондан язығы сес яңланяр. Хожа өз сесини эшидип хайранлар галяр, горкяр.

Огулланың сеси. Гыйв, Хожа, сен ниреде?

Хожсаның сеси. Хах-хах-ха. Ярым ай албассысындан, атайрысындан, аждархасындан, арвахындан сыпан Хожа Хайыт нирде бор өйдійән! Хожа Хайыт учмахың хүйр-перилери билен дәли дүниәниң дөвраныны сүрйәр! Хах-хах-ха!

Огулланың сеси. Вай, кантуш сен аялыңа абассы-арвах дийип дурмун?! Вай, кантуш сен горкман хакыкаты айдып дурмун?! Ай, акмак, албассың курортдан ызына гайдып гелипдир! Өйүңе гелдигиң Шейда шейтан саңа албассың кимдигини гөркезер!

Хожсаның сеси. Шейда шейтана айт гелен ерине ёк болсун, ёгсам онуң отырерине бир деперин вели эжесиниң құлбесинден чыкар! Паты-путысыны почтадан, талак хатыны электрон почтадан алар! Хах-хах-ха! Сен мениң кейпиме кых бержек болма, дул хатын! Гыйбат агтарып йөренден, бар Пайтық пөңке билен сүр дәли дүниәниң дөвраныны!

Шейда янтили очурйәр.

Хожа (аңқ). Вай, мен нәмелер самахыллап дурун?

Эжеш Кыядың янына барып габыл телефоның дұвмесини басяр, телефондан өз сесини танап Кыят хем аңқ боляр.

Пайтығың сеси. Башлық! Башлықжан! Бейик башлықжан, Эжеш Амановна курортдан ызына гайдып гелипдир! Дерхал, ганар-ганар баҳана билен етип гел, ёгсам депәнде кыямат гопяр!

Кыядың сеси. Пайтық бег, о Эжеш Амановна дийиәниң ким? Шол мениң өйүмден гирип чыкян ленкебутмы? Пайтық, Пайтықжан, Эжеш диениң хелей эшикли гарантгадыр! Хелей сыпатлы Эзрайылдыр! Хелей сыпатлы Хардежжалдыр! Акғанлар бу махал эйжек-эйжек нәзенинлер билен айыш-эшретде жүмләжаханың хөзүрини гөрйәр. Хах-хах-ха! Сенем ағзыңы ачып йөрмән, Огулла Оррыевнаны алжак дийип алда-мулда, кейпини гөрүп мүрдүни ий! ЧАО!

Эжеш. Кыят Кепбанович, телефонлары чалшанымызың себәбине инди дүшүндидиңми?

Хожа багырып, дызанаклап Шейданың алкымына баряр.

Хожа. Шейдам, мен өлерин, йитерин, эмма бейле сөзлери айтмаян!

Шейда. Сес сениңкими?

Хожа. Сес мениңки, эмма бейле сөзлери айтмага менде физики, анатомики, физиологики, психологики укып ёк!

Эжеш (хешелле какып яңсылайар). Хә, учмахда дәли дүниәниң дөвраныны сүрдүк дийсене! Ёк бол өйден!

Хожа. Шейдажан, ғөтерил дийме! Хәзир... хәзир инфаркт болуп өлейин!... Паралич болуп өлейин!... Жынлырап өлейин!

Эжеш (*Кыяды*). Дерхал гөтерил өйден! Паты-путың почта билен, талак хатың электрон почта билен баар!

Гапы какылар. Соңра гаты-гаты какылар. Эжеш гапа уграяр.

Шейда (*юваши*). Кыят Кепбанович, хәзир мен гөзбагчы болуп, сизин гөзүңизи баглан борун! Сизе дүрли совал берен борун, сизем бейик артистлигицизи гөркезип, перишде ялы пәклигицизи субут эдин!

Кыят билен Хожсаның йузү ягтылар.

Эжешиң сеси. Кыят Кепбаныңзы йитирен ериңизден гөзлөн!

Сес. Сиз ким?

Эжешиң сеси. Мен хич ким?

Шейда гапа голайлайр, йөне ол томашача гөрунйәр.

Шейда. Ханы мениң сапанчам! (*гапа тарап гыгырлар*) Кыят Кепбан герекми саңа! (*Голуны сапанча эдип аттар, эмма хакыкы сапанчаң сеси яңланяр*) Ал саңа Кыят! (*аттар*) Ме саңа Кыят! (*аттар, хакыкы сапанчаның сесини эшиден дашикы адамың гүпүрдәп гачын сеси эшидилийәр. Икисем гайдып геллийәр.*)

Эжеш (*Кыяды*). Сен энтегем өйдеми, дерхал гүм бол!

Хожа. Ынха, гүм болдум Шейдам! Ынха, ёк болдум Шейдам!

Шейда. Эжеш Амановна! Хәзир мен буларың гөзүни баглайын, әхли эден пыссы-пыжурлықларыны өзлерине айтдырып, соңра ковалы.

Эжеш. Вай, сен гөзем баглап билйәмин!

Шейда. Дүйнәни баглап йөрен Шейданың билмейән зады бормы? (*Ол гөзбагчы болуп, гөзбагчының херекетлерини эдип Кыядың гөзлерини баглаяр*). Кыят Кепбанович, сен илкинжи гезек хачан ашык болдуң?

Кыят (*артистлерче*). Мен...мен он дөрт яшымда Эжегүле ашык болдум...

Шейда. Башга киме ашык болдуң?

Кыят. Башга... Башга хич киме!

Шейда. Ин соңкы гезек ким билен болдуң?

Кыят. Мундан... мундан он алты гүн озал Эжеш билен!

Шейда (*есер йылғырып*). Перишде бол-а, перишде болмуш!

Эжеш бирнеме ынжасаляр. Шейда Хожсаның гөзлерини баглаяр.

Шейда. Кыят Кепбанич билен нирәк гитдиңиз?

Хожа. Ашгабада гитдик!

Шейда. Ашгабатда нәме ишледиңиз?

Хожа. Ашгабатда мыхманхана ерлешип, драматург билен комедияның үстүнде ишледик.

Шейда. Башга нәме этдиңиз?

Хожа. Гиже ресторана гитдик. Ийдик-ичдик. Соң бизи ики гелин танса чагырды... Танс этдик...

Шейда. Онсоң нәме этдиңиз?

Хожа. Онсоң гелинлери Селим Хайдаровың дачасына әкитдик...

Эжеш (*Хожса*). Гелинлөр яшажыкмыды?

Хожа. Бувв! Яшажык, оваданжа, нашыжа женнетиң жүйжелери!

Шейда. Онсоң нәм этдиңиз?

Хожа (*дылым-дылым эдип*). Онсоңыны айдар ялы дәл-ләй!

Шейда. Айдар ялы дәлем болса айт.

Хожа Онсоң (*шапбылдан*). Онсоң яшажық, ики новжуван гелин билен... Кыят Кепбанич икимиз кейп чеке-чеке, гөвүн солпудан чықдыг-ов!

Кыят (*Хожа шарпык чаляр*). Эй, сен нәмелер дийип дурсун?

Хожа. Бай-бай хезиллер этдиг-ов! Бай-бай гөнендиғов!

Кыят ене уржак боляр, Шейда онуң өңүни далдалаяр.

Шейда. Хожа, мен Шейда!

Хожа. Сен Шейда дәл, сен Шайтан! Сен албассы, ал-арвах, айырха!

Шейда (*алжырап элеврейәр*). Вай, асыл мен би ишигайданы хакыкатдан гипнозлайыпдырын-а! Вай-вай, мен хакықы гөзбагчы экеним-ә!

Эжесин җысынды үйтгендер, ол ики пенжесини герип, Кыядада тарап уграяр.

Кыят ызлайын басып сахнада айланяр, найынжар элеврейәр. Хожа оны сынлап йылгыряр.

Хожа (зала). Хах-хах-ха, Кыят Кепбаны нәдәйдимкәм?... Хах-хах-ха, хелейими урян дийип херрелйәдинле, Херрелхан! Хах-хах-ха! Ай, мен артистләй!

Дуранларың хеммеси аңк. Чыра сөнйәр.

Алтынжы гөрнүш.

Хожа өйүнде сөм болуп дур. Шейда гөчгүнли халда жаидада айланяр.

Шейда. Хах-хах-ха. Бай, бай мен есерже экеним-ов! Асыл мен гөз баглап билйән җадыгәй экеним-ов!

Хожа (*яраняр*). Өзэм яман баглаяңдай! Асыл гөзүми-дилими, аягымы-элими баглап ташлайдың!

Шейда. Мен озалам йөне-мөне хелей дәлдигими билйәдим-ле!

Хожа. Хей, сен йөне-мөне гелин бормың?... Шейдам сениң шар гара гөзлериңде җады бар, гудрат бар, керамат бар!

Шейда. Асыл мен назарларымы чархлап томашачылара дикан гарасам, гөргүлилерин деми тутуля диййәдим-ле! Хах-хах-ха, мен җадыгәй Шейда!

Хожа. Сен җадыгәй перизат!

Шейда шеррайлыгына башлап Хожа гыгыряр.

Шейда. Элбетде, мен җадыгәй перизат! (*якасындан пенжесе уряр*) Ах, сен азгын Дон Жуван! Вах, сен харамхор Казанова! Кыят Кепбанич билен нәме ишлер гайран болсан, дерхал айдып бер!

Хожа хезиллер эдип гүлүп башлаяр, гитдигиче гаты гүлйәр, Шейда оны дәлирәндир өйдүп горкуп башлаяр.

Хожа. Хах-хах-ха, Шейдам! Мен Кыят Кепбаничден Хожа кантуш ясадым!... Вай-вай, өмрүмде бириңжи сапар шейле хезиллер эдип ойнап гөрдүм-ов! Бай-бай мен зор артист болупдырын-ов! Хах-хах-ха! Шейдажан, шумат Кыят Кепбаничиң ягдайы ничикдир? Хә?

Шейда. Сен гүлен болуп менден сыймарсың! Дерхал яшажық, оваданжа, нашыжа гелинлер билен эден пис ишлерини айдып бер!

Хожа. Шейда, Шейда, мен оюн этдим. Кыят Кепбанич отурса-турса «Мен дүйн Эжеше гыгырдым! Мен өннүн Эжеши какыш-кукуш этдим!» дийип Гөргөлгө болан боляр! Хах-хах-ха, хелейгулы Херрелбай!

Шейда. Сен маңа Кыят билен эден харамылыгыны айдып бер!

Хожа. Ай, Шейда, вай Шейда! Сен ики саны хелейгулы гөргүлә мүнкүр болуп акмакмы? Хей, мениң ялы кантушың, хей Кыят Кепбан ялы хелейгулының

йүзүне яшажық, овадан, нашыжы гелинлөр середерми?! (*йүзүни пенжиләп аглайр*)

Сессиз сахна

Овадан саз билен сахна ягтылар. Эжеси өз жаійының сағында торсарып дур. Огулла билен Узукжемал оңа ялбарып төвелла эдійәр. Солда Кыят Кепбанович сортдурып дур, Пайтык билен Дөвлет онуң дашиында пырланып төвелла эдійәр. Овадан саз. Ахыры төвеллачылар Эжеси билен Кыядың өйкесини язярлар. Пайтык билен Дөвлет Кыяды зор билен Эжесиң янына әлтип саламлашдырып. Саз соңланып чыра сөнйәр. Төвеллачылар иши битирип даша чыкярлар.

Пайтык. Зордан ярашдырайдыг-ов!

Огулла. Вай, олар айрылышайса, театрмызың багты яттар ахыры!

Пайтык. Йөрүң, Эжеш билен Кыядың ярашанының шанына мен сизе зияпат берійән!

Өз жаійындан атылып Шейда чыкяр, ызында гөзгүны Хожа.

Шейда. Гыйв, гыйв, бизе төвелла этмән нирәк баряңыз?

Огулла. Вай, сизе төвелла нәмә герек?

Пайтык. Сиз барыбір айрылышмаяңыз ахыры!

Шейда. Биз нәме дийип айрылышмаяс? Биз нәме Эжеш билен Кыятдан кеммишикми?!

Хожа (гөзгүны ялбаряр). Шейдам, биз айрылышмаяс.

Шейда. Хей шу масгарачылықдан соң мен шу бивепа эшекяссык билен биле яшарынмы?!

Хожа. Шейдажан!

Шейда (әрине гыгыр). Бол айрылышяс дий!

Хожа (найынжар). Шейдажан хак айдяр! Биз айрылышяс!

Огулла. Сизиң чыныңызмы гыз?

Шейда. Элбетде чынымыз!

Пайтык. Кантуш, сениңем чыныңмы?

Хожа (гөзгүны). Чынымыз өйдійән...

Пайтык. Шейда, сен галан өмрүңе дул отуржакмы? Сен Хожа ялы гұлды кайдан тапарсың?

Огулла. Вай, ялбарма, гой айрылышсынлар! Шейдажан Хожаны ковдугы, кантуша мен эе чықаян! Саңа-да Шейданы алып берійәс!

Шейда (азғырыляр). Вай, мен шу эшекгарна баарынмы?

Дөвлет (чына беримсиз яңсы). Хай гарамаңтай Шейда еңде! Сеңки я эшекяссык, я эшекгарын!

Огулла. Йөр, Кантуш, мен сени депәме тәч эдійән!

Шейда. Тоба, тоба, сиз бириниң гүнүни булажақ болыңызмы?

Огулла. Бириниң гүни буланяр, бейлекинқи дүзелійәр! Хах-хах-ха!

Шейда. Тоба! Тоба! Йөр кантуш, би пәли пислерин йүзүни ғөрмегем болмаяр!

Шейда Хожсаның голундан тутуп жаійина гирийәр, төвеллачылар гүлүшийәрлер. Чыра сөнйәр.

Сахна ягтыяр. Кыят гам-гусса өврүлип, серимсаз дур. Эжеш сахнада хер яна йөрәп, наыйнжар, зарын гүрлейәр.

Эжеш. Кыят! Кыят! Мен йигрими йыллап, сениң адың билен, гурсагымда якан одуң билен яшадым. Мен гыммат-гыммат гейимлери гейип, безенип-бесленен болсам, диңе сениң гөвнүңи авлажақ болуп, гейиндим. Мен деликатес затлары ийип-ичен болсам, диңе серви кадды-каматымың нәзиклигини, эйжеклигини сейисләп, сениң ышкың алавлатжақ болдум. Мен гүнде нәче ёла сува дүшүп, мүшки-энвер сепинен болсам, диңе сана кейпи-сапа берҗек болдум. Эй, Аллам, мен ниже йыллап берхиз саклап, диңе сана сөвер яр болжақ болдум! Ынха, сенем мениң ышкымың йүзүне уруп, ыхласымы, сөйгими бир харам ганжыга чалышдың!

Кыят дызына чөкүп, оңа ялбарып башлаяр.

Кыят. Эжеш! Эжешим, галат, әхлиси галат! Сен маңа Худая ынанан ялы ынан!

Эжеш голуны салгап уграяр. Ала шовхун болуп бәзенен, бәсленен, гөзлери гара әйнекли Биринжى гелин гелйәр. Биринжى гелин - Дөвләт. Ол Кыядың дашиында танс ойнат, айдым айдып башлаяр. Эжеш аңқ болуп ызына доланып, ваканы сынлаяр.

Биринжи гелин. Гара даглаң арсланы сен Кыятҗан! Гарлы дагың аждары сен Кыятҗан! Шейк! Шейк! Шейк! Чекели кейп! кейп! кейп!

Биринжى гелин Эжеши ғөрүп тисгинен боляр.

Биринжи гелин. Вай, Кыятҗан, би арвах ялы кемпир ким?... Вай, би албассы ялы кемпир сениң эжеңми?

Эжеш. Кыят, би мыррых ким?

Биринжи гелин. Кыят, би албассы ким?

Эжеш. Мен Кыядың аялы? А сен ким?

Биринжи гелин (*жакжак гүлйәр*). Вай-вай, ышарат, Кыят ялы герчегин сен ялы хелейи бормы?

Кыят (*зордан саковлап*). Ол мениң аялым, а сен ким?

Бирнижи гелин. Вай, ханы сен «аялым рак болуп, уч йыллап ёрган-дүшекли ятып, ахыры өлүп башымдан совулды» диймәнмидин? Вай, сен «мен саллах» дийип, ант ичип, авы яламанмыдың?

Кыят. Аслында сен ким?

Биринжи гелин. Вай, сен мени танаңокмы? Ярым айлап өйүмде сермес болуп айыш-эшрет чекениндө, мен сениң сөвер ярыңдым, инди бир шум кемпирден горкыңа мени танамадык болуп дурмун? (*Эжеше голайлаяр*) Я харам хелей, сен мениң Кыядымы жадылап, догалайдыңмы?!... Кыятҗан, мениң сөвер ярымдыр!

Кыят. Оварра бол, масгара! Мен сен ялы ахлаксызы танамок!

Биринжи гелин. Хах-хах-ха! Кыят Кепбан, сен маймын ялы Хожа кантушың билен мениң байлыгымы совурып, мейлис гураныңда мен сөвер ярыңдымда, инди мени танамаян болымың?... Сен мени самсык хесиплеме, сен мениң билен нәхили айыш-эшрет эден болсан, барыны видео яздырдым... Ынха, мен олары башлыгыңа иберерин, хәкиме иберерин! Мен сени агаларыма айдарын!

Огулла (*келлесини тутуп*). Охо-хо-хов, перишде диййәнимиз писсиман болуп чык-дов!

Биринжى гелин. Ол тасанып гидйәр. Эжеш сүем бармагыны узадып, шейле бир жынссыз гыгыряр, зарбына чыралар өчүп, сахнада ер титрейәр.

Аванссена

*Сахнаның өңүнден бириңжи гелин йылғырып гелйэр. Гарышындан чыкан
Пайтык гелни گөрүп йыгыряр.*

Пайтык. Аршдан гелен ак гелин, салам!...

Бириңжи гелин. Салам!

Пайтык. Асманың ак мелеги, сизе жанпена герек дәлми?

Бириңжи гелин (элжирәп). Хи-и!

Пайтык. Сизе Жопбан бай ялы бай гул герек дәлми?...

Бириңжи гелин (элжирәп). Хи-и!

Пайтык. Сизе машины билен гуллук этжек шопур дагам герек дәлми?!

Бириңжи гелин (элжирәп). Хи-и!

Пайтык. Ай, нәзенин гелин, әйнекигицизи айырайың-да!

Бириңжи гелин (элжирәп). Хи-и! Әйнегими айырсам ашық борсыңыз.

Пайтык. Вай, эйжек жүйжек, мен эййәм ашық болдум...

Бириңжи гелин. Вай, гөреницизе ашық бор ялы сиз нәме артистми?

Пайтык. Ёк-эй, Худай сакласын! Хей менем артист борунмы? Нашыжа гелин, вәшиже гелин, сүйжүже гелин, (*якынына барып гулагына тышырдаяр*) мен шәхерде белли бай! Мен велаяды баглан тамада!

Олар гечип гидйәрлер.

Хоҗа өйүнде пенжесини кә йүзүне уруп, кә герип хем аглайр, хем вахахайлап гүлйэр. Онуң ағысы гүлкә, гүлкиси ага мензейэр. Томашачылар, Шейда – оны дәлирәндир өйдйэр.

Шейда. Эй, гиппотам тимбукту! Сен аглаймың я гүлйәмин?

Хожа. Хах-хах-ха! Мен Кыят Кепбандан Хожа кантуш ясаным үчин гүлйән, өз дүшен ягдайым үчин болса аглайн.

Шейда. Эй, динозавр, Хожаназавр!...

Хожа. Шейдажан, сен мени өйден ковжак болямың?

Шейда. Эй, акмак, атамазавр! Хей, мен, Шейда гелин әринден айрылышыпдыр диен ада галарынмы? Дессине өл!

Хожа. Хош, Шейдам, йөне илки гүлүп-гүлүп гүлкүми гутарайын! Соң ағымы аглайын. Мен өлемде табыдымы гүжаклап аглажагам ёк, өзүм бир сес эдейин-дә! (*сес эдйәр*). Вай, вай, Хожажан-эй! Шейдип саг-аман өлүп гидибердинмей!

Ол гүлүп, аглап башилаяр, Шейда голуны силкәп гидйәр. Гапыдан гөзи әйнекли соңкы модада гейнен икинжи гелин нәзу-керешме билен сүйнүп-саркып, салланып гелйэр. Икинжи гелин - Гаммар. Ол Хожсаны гүжаклаяр.

Икинжи гелин. Вай, башымың гөвхер жыгасы, ким сени өлдүрди!

Хожа (жынсыз гыгыряр). Шейда! Шейдажан, халас эйле!

Икинжи гелин. Хош ээзизим, мен сени кимден халас эдейин?

Хожа (багыряр). Дат! Дат, Шейдам дадыма етиш!

Икинжи гелин. Горкма. Горкма, Хожажан, ынха, мен дадына етишдим!

Гыкылыга Шейда гелйэр, ол аңк болуп сынлаяр.

Хожа. Шейда халас эйле!

Шейда. Ол албассы ким?

Икинжи гелин. Хожажан, ол албассы ким?

Шейда. Мен Хожаңың аялы, йөне сен ким?

Икинжи гелин. Вай, Хожажан, ханы сен «маймын ялы гарры хелейимиң сыртына депип ковдум!» диймәнмидиң?... Вай, ярым айлап мениң билен дөвран сүренде мен саллах диймәнмидиң?

Хожа. Вай, мен дәлирәпдириң-эй! Ай Эзрайылжан, аклымы аландан аманадымы алавер-эй!

Икинжи гелин. Ах, бивепа азғын! Сен бейдип шеррайлық әдип менден сыпармың!

Шейда дессине шелайынсырап шеттәнлыға башилайр.

Шейда. Вай-вай, мениң гүним гелипdir-ә! Вай, гүнүжаным гелипdir-ә!... Ай, харам Хожа сениң оваданжа ойнашың бар экен-ә! Нәме дийип шумада менден букуп гездин?

Хожа (аңаляр). О мениң ойнашым дәл.

Шейда. Догруданам, ойнаш диер ялы дәл, оваданжа гелин экен!.. Овадан гелин, Хожажан мениң сыртыма депип ковды бил! Хожажан мен бужагаш перини саңа той әдип алыш берійән!

Хожа. Мен би айырханы танамасам нәме, Шейда!

Икинжи гелин. Мен энтек саңа өзүми танадарын!

Хожа (аглаяр). Вай, Аллажан, өз берен жаңыңы өзүң алавер-эй!

Икинжи гелин, түйкүрен болуп гидайәр, Шейда-да зала йылғырып, онун херекетини гайталаяр. Хожа аглаяр...

Единжи гөрнүш.

Дөвлет, Узук, Кереишме, Гаммар чайлап отыр. Гөчгүни романтики танс әдип Пайтық гелійәр.

Пайтық (олара үнс бермән). Бас гадам дидәм үстүнег-хей, дар басан аяжыкларыңдан, сейли сейрана чыканда гар басан аяжыкларыңдан, чөп басан, чөр басан аяжыкларыңдан!... Огулбек-эй, Огулбек-эй...

Дөвлет. Охxo, Пайтық дәде, саңа нә дөв чалды?

Пайтық. Акгаңлары ышк ели чалды! Аршы аглаң Хумай гушы дөвлетли башыма саясына салып, багт маңа йылғырып бақды, ышк маңа йылғырып бақды!

Дөвлет. Охxo, Пайтық дәдем өлмеең учмаха гирипdir-дә!

Гаммар. Ол Огулбек диййәниң оваданжамы?

Пайтық. Уввв!

Гаммар. Яшажыкмы?

Пайтық. Буввв!

Дөвлет. Женап Пайтық Патарракыев, онда сениң ишиң гайдыпдыр! Оваданжа, яшажык гелин битини ийме хусынды, варагы чыкан гаррыны сөерми?!

Пайтық. Ол эййәм сөйди. Мен ол нәзенине шириң жаңымы, ханы-манымы, көшк ялы жайымы, аманат кассамың депдерчесини багш эйледим!.

Дөвлет. Охxo! Пайтығың жаңын алмага, яр гырмызы гейнәйипdir, көшк ялы жайың алмага яр гырмызы гейнәйипdir!

Пайтық. Айлан-эй, дәли дүнийә, долан-эй дәли дүнийә! Дәли дөвран Пайтық Пермана дөнүйә! Ай, жижуш, сиз акгаңлардан сөйүшмәни өврениң!

Гидайәр. Дөвлет, Гаммар дагы хахалайлашып ғүлүшайәр. Учганаклап Огулла етип гелійәр. Ол ашакы сөзлери айдып сахнада гайып йөр.

Огулла. Хай, сүссең дийсе, мейит дийсе! Бир яш йигит маңа еди ёлуң ұстунде лак атып гөзүни гыптар-а!

Дөвлет. Еңежан, о йигит гөрмегей экенми?

Огулла өзи билмезден баш аттар.

Узук. О йигит новжуван экенми?

Огулла өзи билмезден баш аттар.

Дөвлет (*гапжығыны чыкарып пул узадяр*). Огулла Оррыевна, ал бушлугыңы!

Огулла. О нәмәниң бушлугы?

Дөвлет. Сен ышка саташыпсың!

Огулла. Вай, мен о сүссең маңа гөз гыпды дийип гахардан яңа ярылжак болуп дурун!

Дөвлет. Еңежан, сен аршың-курсұң арасында гайып-гайып учуп йөрсін!

Огулла. Харам өлмүш, яңадан бир дүшсүн, мен она нәхили гөз гыпмалыдығыны өвредерин!

Гаммар. Хә, гөз гыпманы оңармадымы?

Огулла (*силкинит өзүни дүрсейәр*). Вай-вай, сиз дүйіден бихабар нәдип отырсыңыз?

Узук. Ене нәм болупдыр?

Огулла. Вай, Кыят Кепбаничиң багты ятыпдыр! Хожа кантушы Худай тутупдыр!

Дөвлет. Вәх, биз олары яңыжа ярашдырып гайтмадыкмы?

Огулла. Яңыжа ярашдырып гайтдық, йөне биз гайдан бадымыза... Кыят Кепбаничиң немеси гелипдир...

Гаммар. Нәмеси гелипдир?

Огулла. Немеси диемде дүшүнәйин-дә... Немеси-дә... немеси...

Дөвлет (*аамсырап*). Нәмеси?

Огулла. Аялындан башга аялы...

Дөвлет. Ойнашымы? (*Огулла баш аттар*) Ох-хох-хо, асыл онуң ойнашам бармы? Асыл Кыят Кепбанич ойнашлы ограш экен-ә!

Огулла вахахайлап ғұлуп башлаяр.

Огулла. Вай, ғұлғериң ахыры! Шады-хоррам болуп ғулсенізлән...

Дөвлет. Гұлмеси бизден, йөне нәмә ғұлели?

Огулла. Хожа кантуш яңыжа аялы билен ярашып, хыммылдашып отырка, далмынып немеси гелипдир...

Гаммар. Нәмеси гелипдир?

Огулла. Кыят Кепбаничиңкі ялы немеси-дә...

Дөвлет, Гаммар, Узук, Керешме Огулланың ғұлқусине ғошуляр. Шовхунлы ғұлки.

Чыра сөнйәр.

Секизинжи ғөрнүш.

Гамғын саз. Кыят сахнада жаңына жајай тапман ики яна ғатнаяр.

Хожсаның болшунда, өзүни алып баршында бирхили дәлилик бар.

Кыят. Сен нәме дийип яш гелинлер билен кейп чекдик дийдин?

Хожа (*самсықлач*). Вай, Шейдажан мениң гөзүми баглады ахыры!

Кыят. Гөзүңи багланда ялан сөзлемелими сен? Анха, дел хелей гөрмән хелейбаз болдук, өйден ковулдык... (*Хожа алыслара гарап додакларыны мұңқулдедип, лал херекетини эдйэр.*) Сен нәдип дурсун?

Хожа (*Кыядың гулагына ювашиңа*). Мен айырхама, арвахыма, албассыма ялбарып дурун! Гаргап дурун! (*гаты сесде*) Шейда мени дәлиредип йөр!

Кыят. О нәхили жынлырадып йөр?

Хожа (*төверегине горка гарап, ювашиңа*). Шейда мениң гөзүми баглан болуп, аклымы апарыпдыр. Доганым, доганжығым, мен ханжак гарасам... оваданжა, новжуванжә гелинлер нәз-керешме билен янына чагыряр.

Кыят (*дикан бакяр*). Догруданам, сен жынлырап йөрсүн.

Хожа (*буйсанчлы, гаты сесде*). Ховва, мен жынлырап йөрүн! (*Кыядың гулагына ювашиңа*) Кыятжан, дүйн болса яшажық, оваданжә гелин өе гелип, «Сөвер ярым Хожажан!» дийип дашымда первана болуп танс ойнады.

Кыят (*гең галяр*). Ох-хо, сениң яныңа-да яшажық гелин гелдими?

Хожа (*горка, аңқ-таңқ болуп*). Нәме сениң яныңа-да яшажық гелин гелдими? (*Кыят баш аттар, Хожа вахахайлап будуна уруп элхенч гүлійэр*). Хах-хах-ха, Шейда сенем жынлырадып йөр!

Кыят. Сениң яныңа серви бойлы, дал герденли, гелин гелдими?

Хожа. Ёқ, мениң өйүме гысгажық, этли-ганлыжә (*эллери билен гелниң сыналарыны гөркезійэр*) бу тайы шейлеже, о тайы бейлеже, немеси немеже, немеси чемеже ве ш.м-же гелин гелди.

Кыят (*оиланяр*). Дур! Дур! Дур! Хожажан, хайсыдыр бир кezзап икимизиң гаршымыза пиirim-пиррыйлдак гуруп йөр.

Хожа (*хош халда*). Ёқ, икимиз жынлырап йөрүс! Эгер мен жынлырамадык болсам, хей Шейда о гелни маңа алып бержек бормыды? Шейда маңа «Хожажан, бужагаш овадан гелни мен саңа алып берйән!» диермиди?... Хожа Гайып капут!

Кыят (*айгытты*). Ёқ Хожа, икимизе хиле-пиirim гуруляр!

Хожа. (*ювашиңа*). Шейда маңа инди сен я өлсен, я дәлиресен утарсың дийди! Өлели дийсен өләели, йөне мениң пикиримче дәлиресек хас утарыс!

Дөвлет, Гаммар, Узук, Керешиме дагы гелійэр.

Дөвлет. Хожа какам-ов! Кантуш какам-ов! Йылжажық хем док гышладылян кашарынданам ковлайдыңмы? Хах-хах-ха! Талақ хатыңам электрон почта билен иберилдими?

Гаммар... ахлаксыз...

Узук... азғын...

Дөвлет... хаясыз, хелейбаз, хыз-харамы эххенекоккокклар!

Гаммар. «Сөйги эйле, ышк бейле...»

Дөвлет... «сахнада шейдип сөйүшмелі, бейдип сөйүшмелі» дийшен болуп...

Гаммар. Асыл буларың ышк-сөйгүси башга экен-ә!

Дөвлет (*ичгин сынлаяр*). Хожа кантуш, сен бир халалжә жанавердин, би Кыят Кепбаның ызына дүшүп харама чыкайдыңмы?!

Пайтык билен Огулла гелійэр, олар ваканы сынлаяр.

Узук (*гөгө гарап*). Эй, гайтармыш атам, үч йылда Дөвледе диен сөзлеримин әхлисини ызына гайтаравери! Мен ақмак үч йыллап «Дөвлет, адам болжак болсан Кыят Кепбаничден гөрелде ал, артист болжак болсан Хожа Гайыповичден гөрелде ал» дийип гулагында гуртлар болдум.

Дөвлет. Мен би икисинден гөрелде алымда...

Узук...мен гөргүли дурмуша чыкман дул галайжак экеним-ов!

Огулла. Гыйв, гыйв, утанаң, уялың!

Дөвлет. Эшидийәнзим, Огулла Оррыевна-да сизе утанаң, уялың диййэр!

Огулла. Мен сизе утанаң, уялың диййән!

Дөвлет (*аңк болан боляр*). Ох-хо, халыпалар-а харамылык этмели, шәгиртлерем утамалымы?!

Пайтык. (*гахарлы*). Түкедин-айт! Башлыгы яңылап дурмага утанаң-айт!

Дөвлет. Хах-хах-ха! Йөрүң достлар, кейп эдип утанаң-айт! (*яшлар гидйэр*).

Кыят (*айгытлы*). Пайтык, әхли артистлере еке-екеден жаң эт! Эртир сагат он нол-нолда репетисия!

Пайтык. Вай, башлыкжан, артистлер зәхмет ругсадында ахыры!

Кыят. Артистиң зәхмет ругсады болмаяр!

Хожа (*эгшейэр*). Вай, Кыят Кепбанич, эййәм дәлирәйдин-мәй...

Кыят. Эртир репетиция!

Хожа. Кыятжан, хелейлеримиз репетисия гелерми? (*зала*). Херрелхан-а эййәм дәлиреди!...

Кыят. Гелер! Дурмуш бир зат, сунгат башга зат! Эгер олар хакыкы артист болса гелер! Эгер олар сунгаты сөййән болса – гелер! Инди бизи диңе сунгат, диңе театр халас эдип билер! Дурмуш бизи айра салды, инди бизи диңе хикметли, кераматлы, гудратлы сунгат бирлешдирип билер!

Ол дызына чөкүп гөгө эллериңи герйэр, Хожа билен Пайтык оны дәлирәндир өйдйэр.

Докузынжы гөрнүш

Хожа мұззерип дур. Пайтык билен Огулла оны ойнаяр, гылжалат берйэр.

Пайтык (*йылғыряр*). Хожажан, охо-хо-хо, Шейда билен Эжеш гелйэр, Хеңкир билен Мұңқұр гелйә...

Огулла (*чынаберимсиз*). Кантуш, ағыршан-ынжашан болсак, ырза болавер!

Пайтык. Какам пахыра-да көп догай салам айдавери.

Хожа (*гахарлы*). Мен довзахың үстүндөн гечмен.

Огулла. Шейда ялы айырха билен яшана довзахам учмах болуп гөрнер!

Пайтык. Хай, Хожажан, бейик артист болабилмән өлүп гидибержекми?!

Арлы ялы Эжеш билен Шейда гелйэр. Хожа четде гулагыны дықяр.

Огулла (*Пайтыға ювашиңа*). Оюн билен чын гарышанда ажайып томаша боляндыр!

Шейда. Гөр-ле, этжегини эдип мұззерип дуршуны! Ханы сениң эмир-кумириң?

Эжеш. Бигайратлар, сунгатдан далда гөзлейэр! Репетисия диен болуп янадан ярашжак боляр! Ханы Кыят Кепбаның?

Шейда. Сиз театрда ишлесеңиз, биз велаяты терк әдерис!

Эжеш. Ёк, театрда биз ишләрис! Ынха, би хемшериси билен гүмүни чекер!

Шейда (*суем бармагыны узадып гыгыряр*). Ханы сениң хемшерин?

Хожа (*яяллан*). Эгин-эшигими өзүм юянлай.

Шейда. Сениң жүлуны сорамок, жұлы гурамыш, ханы ол ады йитмиш...

Хожа (*ясама йырышаряр*). Маңа мекдепде шимпанзе, институтда орангутан диердилер.

Шейда. Сен нәме самахыллап дурсун?

Хожа (*жұбұлерinden тул چыкарып, аялына сомлаяр*). Ынха, әжем пенсиясыны, багы өкүзини сатып ёллапдыр. (*Шейда аңқ болуп туллары аляр*).

Пайтык. Гелинлер, әзиз гелнежелер, биз аралар өйдүбә урушман, биз араламарыс, себәби...

Огулла... себәби биз гызыкланян тарап.

Пайтык. Саллах болсаң, дул болсаң, бири айрылышыпдыр дийилсе гөзүң ялпа ачылып, гөвнүң телvas уруберйэр...

Шейда (*ғығыряр*). Бол дуран еринде чабаланып жан бер!

Хожа (*самсық үйлгырып*). Айдым айдып берердим вели, сесим ятайды-да.

Шейда Хожсаның чигнинден тутуп гулагына середйэр.

Шейда. Вай, би харам өлмүш ики гулагынам дыкан экен-ә!... Вах, мейит, мен сени довзаха дыбы этмейәнми! Бол гулагыңың дыкысыны айыр!

Хожа сазанаклап, саңылдан гүрлөжек боляр, эмма сеси чыкмаяр. Ол бирден Кыядың гелйәнини ғөрут харбыларча хасабат берйэр, йөне сеси аял сесине өврүлипидир.

Хожа. Башлықжан, артистлер топары нобатдакы репетисия тайяр!

Кыят ардынып, аграс басып орнуна гечйэр, кагыздарыны ғөрут уграяр.

Кыят. Хожа Хайыдович, артистлер ербе-ерми? Яшлар ниреде?

Хожа. Башлықжан, менден мелгуның кандалыгыны сора, жантыны якайын!

Хардежжалың хачан гелжегини сора, даш эдейин! Эмма бу яшлар...

Пайтык. Би бизиң театрың яшлары ичиңи якып, дишиңи дөкжек атаңаңәлетлер!

Огулла. Бейле түнт, көрзехин, надан, бисоват пеләкетлер нәдип дөрәйдикә?

Хожа. Алла тараапындыр! Бейле нетиказа яшлары оқадыба-а етишдирип болмаз!

Кыят. Би яшларда жогапкәрчилик, профессионал борч, халыпа хормат, этика-эстетика диен дүшүнжелер ёк.

Пайтык (*зала яңсы*). Өзлөрем ахлаксыз, азғын...

Огулла (*зала яңсы*). ...харамы, хелейбаз эххенекококлар!

Селим Хайдарович гелйэр, ол Кыят хем Хожа билен гүжаклашып ғөрушшійэр.

Селим Хайдарович. Салам!... Салам!...

Кыят. Селим Хайдарович! /өр-ғөкден гелйэр/ Сиз нире, велаят театры нире?

Хожа. Селим Хайдарович, жаң эден болсаңыз, мынасып гаршылардың-да...

Селим Хайдарович. Кыят Кепбанович, Хожажан, көп-көп саг болуң... /сүмкасындан бир пәтде кагыз чыкаряр. Ынха, бу дачада биле ишлән вариантымыз! Бу болса сиз гайданызың, өзүмизинң яңадан хер бир сөзи, хер бир жүмләни сынтуылан вариантым... Кәмиллигигүң чәги ёк дийлени-дә! Ынха мениң пикиримче комедия инди кәмил, гөвнәжай комедия болды...

Хожа. Селим Хайдарович, гелинлер сизиң дачаңызда он гүнләп комедияның үстүндө ишләнимизе мүңкүр... Олар бизи габанып...

Селим Хайдарович (*гульэр*). Гелинлер габанян болса сөййәндирилдер...

Кыядың габыл телефоны жырлаяр, ол «багышлаң» диен әхенде, чете чекилип пессай гүрлешийэр. Селим Хайдарович хем чете чекилип сумкасындан бир зат агтаряр. Огулла сола середип бегенйэр.

Огулла. Вай, ханха маңа лак атып, гөз гыпан йигренжи гелйэр!

Пайтык (*сынлаяр*). Огулла, ол оғлан гаты яш дәлми?

Огулла. Вай, яш болуп, он секизем яшан дәлдир өйдйәмин?

Пайтык. Он секиз яшандыр, йөне сана яш дәлми?

Огулла (*гызяр*). Вай, дул хелей хөкман гарры-гурта бармалымышмы?

Сола середен Пайтығың йүзүне йылғырыш чайылайр.

Пайтық (*дүйнәни унудып*). Охо-хо! (*айдыма башлайр*) Бас гадам дидәм үстүнө-хей, гар басан аяжыкларың-эй, дар басан аяжыкларың-эй, Огулбег-эй!

Сахнадакылар сага бакып, горкуп хүшерилишийэр, себәби сагдан силкмели, гырмыз донлы, гушагы әпет ханжарлы, йүзүни сакгал-мурт басан Биринжүи йигит - Узукжемал, Биринжүи гелин - Дөвлөт гелийэр. Солдан иң соңкы модада гейнен Икинжүи йигит Керешме, Икинжүи гелин - Гаммар гелийэр. Хеммесем әпет, овадан гара әйнекли. Йигитлериң икисиниң сапанчасы бар.

Биринжүи йигит. Ханы шол ахлаксыз хелейбаз!

Ики газаплы йигит Пайтығың алкымына баряр, Пайтық ум билен горка-горка Кыяды гөркезийэр, икиси аңк болуп дуран Кыядың алкымына дыкылайр, Кыят горкусына Хожсаны гөркезийэр. Олар Хожсаның янына баряр, Хожса үйгрылып ере гирип баряр.

Икинжүи йигит. Ханы Хожса кантуш атлы гуррумсак?

Хожса (*сакавлап*). Кантуш өлди...

Биринжүи йигит. Ханы Кыят Кепбан атлы некгенде?

Хожса (*сазанаклап, сакавлап*). Кыят Кепбан өлүп билмән чабаланып ятыр!

Икинжүи йигит. (*Хожсаны сынлап*). Хах-хах-ха! Би эшекясыга середин-э! Би эшекгарна середин-э! (*икинжүи гелне*). Сен муңа адам дийип ашык болдуңмы? Артист дийип ашык болдуңмы?... Би маймының сени алданам говы болайыпдыр! Би гуррумсага әре чыканда бүтин өмрүңе өлер йөрердин, өлер йөрердин!

Биринжүи йигит (*Кыяды сынлап*). Вай, вай, би гарантга бакың-а! Вай, вай, би ышарада бакың-а! Булар ялы хыз-харамыдан алданып (*биринжүи гелне*) гарагың ниреде сениң?!

Биринжүи гелин (*Эжесе*). Айжын!

Икинжүи гелин (*Шейда*). Ақдабан!

Огулла (*жынысы үйтгеййэр*). Театр бизин ыбадатханамыз! Театр - кераматханамыз!

Кераматлы ере гелип... Чозун-ай некгенделериң үстүнө!

Огулла бир гелниң, Пайтық икинжүи йигидиң, үстүнө товусяр. Шейда, Эжесе дагам бейлекилериң үстүнө бөйкөйэр. Гык-бак, якатутды сөвеши башлайр. Гох-галмагал. Аял артистлер ики гелни богалап, арасына аляр, олар гелинлериң башына дүйрленен сачындан пенжे урут гызырыяр. Париклер оларың элине гелийэр. Хожса ики йигит билен сөвешийэр, кимсиниң әйнеги гачяр, силкмеси гачяр. Кыят, Пайтық, Эжесе, Шейда, Огулла аңк боляр, себәби оларың йигит дийип сөвешип йөрени Узук билен Керешме, гелин дийип уршаны Дөвлөт билен Гаммар.

Дөвлөт, Гаммар, Керешме, Узук, Пайтық, Огулла дагы вахахайлашып гулушыйэр.

Кыят, Хожса, Шейда, Эжесе дагы йүзүни әгшидип гулубем биленок, аглабам.

Селим Хайдарович аңк болуп дур.

Пайтық. Хах-хах-ха. Кантуш бег, бай-бай Керешме гыз билен дөвүш гурдун-ов!

Кыят. Аперин, яшлар, аперин!

Хожса ере гачан ики сапанчаны алып, дивара гарадып, гөзлөрини юмуп аттар.

Сапанчалар чилим отланян чакмак экен, ялын чыкяр.

Хожса. Хах-хах-ха.

Шейда (*Хожса тарап йөнелійәр*). Вай-вай, Кантуш, ене маңлайымдан чыкайдыңмы?

Эжеш (*Кыядың янына барып*). Өлен йүргегим яңадан жана геләйдими?

Огулла. (*гүлійәр*). Пайтык хан, сениң Огулбек дийип ашық болуп йөрениң!...

Пайтык. Хей-хей, Огуллажан, акыллыжы бол, ёғсам мен саңа өйленер отурыбийрин!

Огулла. Ёқ, сен акыллыжы бол, ёғсам мен сени кантушың ғұнұне дұшурерин!

Пайтык (*дызына чөкійәр*). Огуллам, мени кантушың ғұнұне дұшур!

Дөвлет. Хей-хей, бинобат ара соқулмаң! Узукжемалым, ханы горкманы гой, гезегимизи алдыраймалы! Гой диййән мен саңа горкманы!

Узук. Той пулуны жемледиңми? (*Дөвлет баш атяр*).

Кыят. Яшлар, яшлар, асыл сиз үсти басырылғы генжи-хазына экениңиз-ә!

Хожа. Асыл сиз алаблап дуран аташ экениңиз-ә!

Кыят (*дызына чөкійәр*). Аперин яшлар, мен сизиң таланттыңызың өңүнде дызыма чөкійәрин!

Хожа (*дызына чөкійәр, башыны әгійәр*). Биз сизиң зехиниңиз өңүнде башымызы әгійәрис!

Дөвлет. Халыпалар, гәдек ойнумызы багышлаверин!

Огулла. Бай-бай томаша бол-дов!

Пайтык. Ынха, муңа оюн диерлер!

Огулла. Ынха, муңа хакықы оюн диерлер!

Дөвлет. Халыпалар, инди ойны чына яздырьыс! Гаммар Керешме гыз билен тоюң өңүни башляяңыз!

Гаммар. Ёқ, достум, Керешме икимиз энтек яшлығың, ышқ-хесериң гойнунда яйнап, дүниәниң әшретини гөржек!

Дөвлет. Хай миллет, Дөвлет билен Узукжемалың тойына гелиң-әй!

Пайтык. Хай, халайық, Огулла билен Пайтығың тойына гелиң-әй!

Огулла. Тамадаңыз билен! Пайтығың тамадалығы тамам!

Хожа. (*Шейданың голларындан тутуп, танс әдип айдым башилаяр*). Той-той...

Сахнадакы әхли гахрыман өз жұбұти билен танс ойнап айдым айдяр.

Яшлар хем халыпалар дөвре гурап «Галқын, юрдум» айдымыны айдяр.

Галқын, юрдум, галқын, юрдум,
Чүвен чагы багтың, юрдум!
Гүл яшайшың хөзүрини
Гөріәр эзиз халқым, юрдум!
Гүнлеримиз шатлық-шовхун,
Гижендермиз айдым, юрдум!

Леззет сенде, әшрет сенде,
Гөвүнлермиз сейрандадыр.
Гүл Ватана әдійәс сежде,
Жигер-жанлар хейжандадыр.
Ёллар багтдан багта баряр,
Түркмен дөвлет-дөврандадыр!

Хер бинасы, ымарады
Ак мермерли көшкден, юрдум!
Той-байрамы дабаралы,

Ховаң энвер-мұшқден, юрдум!
Галкынышың мивеси сен,
Аслы сөйги-ышқдан, юрдум!

Гүл диярым гүле чұмсина,
Түркмениң боз аласында.
Гүлки-гүлдір, гүлки-Гүндір,
Аршың-күрсүң арасында.
Юрдум бакы учмах болсун,
Президентин саясында!

Перде.

Бириңжи перде

Бириңжи гөрнүш

Перде овадан саз билен ачылар. Сағдан әгни уллакан сумкалы, эли чемеданлы Гаммар, солдан Керешме гелійәр. Дүйдансыз душишықдан яңа икисем тисгинип гидійәр. Олар бирек-биреге голайлап, сахнаның ортасында бирек-биреге дикан бакяр.

Гаммар. Керешме...

Керешме. Гаммар... Вай, сен нәм ишләп йөрсиң?

Гаммар. Мен... мен сени гөzlәп гелдим, Керешме.

Олар бирек-бирегиң гөзлерине гарап бендиван боляр. Сахнаның өңүнден Дөвлет билен Узукжемал гелійәр. Олар Гаммар билен Керешмәни сынлаяр.

Дөвлет. Дөвүр, дөвүр кимиң дөври! Шол ики новжуваның дөври!

Узук. Олар ышка сезевар болупдыр. Шу маҳал икижиги аршың-күрсүң арасында гайып йөрендір.

Дөвлет. Олар жадылы ышк дүнийәсінде! Гудрат дүнийәсінде! Нерессе өзүне гелерем велин бойнунда хамыдың, аркасында арабаның бардығыны билип галар... Байбай овадан сөйүшійәрлер-овввв!

Узук (элжирейәр). Сен-ә шейдип сөйүшмәнem оңармадың?

Дөвлет. Мен сөйүшмәни оңармадыммы? Эйсе мениң алтыр назарымың алнында гамыш кимин галдырып дуран гыз кимди? Узук! Узукжемалым, мен сени еке бакышда бендиван эдип ташламанмыдым??!

Узук. Гой, гой! Үч йыл ызыма дүшүп, екеже гезек элимден тутубам билмедиң...

Дөвлет (хонданбәри). Себәби мен өзүме белет-дә! Голундан тутдугым сакланып билжекми мен!...

Узук. Вай, вай, нерессе! (*өйкүнійәр*) Хер гезек душушықда дерини еңіне сұпурип, «бай-бай би хованың ыссызығыны!» диердин.

Дөвлет. Узугым! Сениң шар гара гөзлериң, алныңда дурмакда иш бар. Ашык-магшугы яқып-яндырын шол аташ, шол ышқ соң нирә ёк болуп гидйәкә?

Узук. Нирә ёк болуп гитсин! Сиз хәки магшугыңызы бейләңгизе гечиренізден соң гара гөзлере гарап гөрйәңизми!

Дөвлет¹. Узукжемалым, тайяр бол, хәзир назарымы чархлап гаралув гөзлерине середәймейәсми! (*төверегине гараняр, ювашиңа*). Узукжемалым, екеже сапар огшаяйын-ла!

Узук. Оварра бол-а! Бар илки огашманы бир өврен-дә!

Дөвлет. Узугым, огашманы өзүң өвредәй-дә! Ёгсам Огулла Оррыевна ялы бирини репетитор тутарын вели...

Узук. Саңа репетитор тутдырын мен!

Дөвлет Узуга дикан бакяр. Сахна гелип, гөзлери Керешме билен Гаммарап дүшен Огулла нәмедин бир зада бүдүрәп, энтирәп-тентирип Дөвлет дагының янына гелійәр.

Огулла (ызына гараняр). Вай, хазан нәмә бүдүрәйдимкәм?

Дөвлет (чынаберимсиз оюн билен). Огулла Оррыевна, сен ышка-сөйгә бүдредин!

1). Автор гөдөгрәк гөрен ериңизи айырмага, юмшатмага тайяр. Барыбир комедия азажық узын язылды.

Огулла. Сиз нәм ишләп дурсуңыз?

Узук (йылғыръяр). Биз сөйгини репетисия эдійәс.

Дөвлет. Ёқ, биз ялыш үстүнде ишлейәс.

Огулла (Гаммар билен Керешмәни сынлап). Хакықы ашык-магшуклар экен! Бу махал икиси Алланың учмахындадыр!.. Бири-бирине мынасып яшлар экен! Яшлыгымы ятлайдым...

Дөвлет (аамсыраяр). Вай, Огулла еңе, сенем... сөйүшійәдиңми?

Огулла. Вай, мен нәме адам дәлми?

Дөвлет. (чынаберимсиз гахар билен). Сен адаммы! Хей, сенденем адам бормы?!? (Огулла партлайжак боляр гахардан яңа). Биз сени адамдан хас бейик гениал артистдир өйдійәрис!

Огулла. (пагыш-пара эрейәр). О ашык-магшугы танаяңызмы? Олар шу йылкы «Яңлан Диaryмың!» енижилери! Керешме Атаманова икинжи орун, Гаммар Губаев үчүнжи орун!

Дөвлет (Узуга дегсинип). Икинжи орун гошмак үчүнжи орун, вессалам, айдым тамам!

Гаммар (речитатив шекилде пышырдан айдым айдяр).

А сен эдил дидәң ялы овадан,
А сен эдил назарың дей жадылы.
Гүндизлерине награ дартып оянаам,
Гиҗелерине самрап гезйән адыңы!
Керешме гыз, керешме,
Сачларың акар чешме.
Мени яқып гойбердин
Йылдырымлы гөречде!

А сен эдил сесиң ялы эйжежик,
Ховамың сен,
овазмың сен,
нурмуң сен?

Отдан алып, сува салып, кейип эдип,
Шамарың дей товланжырап дурсун сен!

Чыра сөнйәр.

Икинжи гөрнүш.

Сахнаның сагындакы столуң башында Эжеш, Шейда, Огулла, Узук, Керешме дагы отыр. Шовхунлы, гүйчили саз. Керешмедин башга әхли аял артистлер ағзының етишидигинден гүрлейәр, арасында жақжәқлап гүлүшійәр, ене гүрлейәр. Ортада гулагы гулаклыкты Пайтык, голларыны келеменледип зала гарап бир затлар диййәр. Төрден Дөвлет гелйәр. Ол сахнадакылары сынлап, жүбүсінден габыл телефоныны чыкарып, пульт ялы ғөге узадып дүвмесини басяр. Саз тапба кесилийәр. Аяллар жақжәқлашып гүлүшип гүрлейәр. Ол аяллара гарадып «пултуң» дүвмесини басяр. Олар тапба сесини кесійәр. Дөвлет хайран галып ораторлық эдійән Пайтыгы сынлаяр. Асыл Пайтык геплемән, мимика билен геплейән ялы эдійән экен.

Дөвлет. Перилер-пейкерлер, хүйрлер-мелеклер ве шоңа мензешлер, сиз нәмежик эдип отырсыңыз?

Шейда. Биз месавы гүрлешип отырыс...

Огулла. Биз өзара пикир алшып отырыс.

Дөвлет. Аперин, сизиң месавы сөхбетицизе! Эгер шу махал мен аял болсаң, якамы йыртып, ичиме еди гезек түйкүрердим!

Огулла. Эгер эркек болсан болсаң нәдердин?

Хеммелер гүлүшійәр. Пұрсатдан пейдаланып Керешме билен Гаммар оғрын-оғрын гөзлешійәрлер.

Дөвлет. Хах-хах-ха! Бир нол, сениң пейдаңа Огулла Оррыевна!

Пайтык голларыны келеменледип, ораторлық эдип дур. Дөвлет оңа гарадып «пұлты» басяр. Пайтык херекетини тогтадяр.

Дөвлет. Пайтык кака, сен гениал Эфлатуның кешбине гирип, ораторлық эдип дурмуң?

Пайтык. Театр ыбадатхана. Театрың акмагы-да сахнада акыллы кеплемелидир. Мен пахыр акыллы геп тапман, акмаклығымы ичимден айдып, ролума тайярлық гөрйән!

Дөвлет. Бех, Пайтык кака, сен бирхили артисте мензәп баряң-ай. Сен шейдип-шайдип бирден артист болуп гидәйме.

Пайтык. Мен артист дәл-де киммишим?

Дөвлет. Мен сениң артист дәлдигиңи билйән, сенем инди өзүңин кимдигиңи билсең, боланы!

Пайтык. Эй, Пекге Пелекгәевич, сен инди артист-де, мен артист дәлмишиимми?

Огулла. Гоюң-айт, ибалы адамлар бизе артист дийип дашымыздан утаняр!

Пайтык Дөвлети сахнаның өңүне чекійәр.

Пайтык (*юваши*). Сен артист болсаң, Хожа кантуша агзыңа геленини сөгүп, гыгырып, уруп саг бол ал-да!

Дөвлет (*горкяр*). Ёк эд-ов! Хожа кантушың гахары гелсе, элини айлаяр!

Пайтык. (*ювашижә*). Пекгежик! Серет! (*гаты сесде*) Хожа кантуш, сен махлук, сен эшек, сен барыптаң яранжаң! (*гулагына пышырдан сөгйәр*) Гулчұлық заманы боланда мен сени сатын алғып, дирилигине ере гөмердим, (*дөшүне гүлчүлдедип урят*). соңам янып дуран зехинин, таланттың үчин мазарыңы гүжаклап өмрүм өтійәнчә аглардым.

Хожсаның илки гахары гелип юмруклары дүвүлиәр, ол дергазап, соңам юваши-ювашидан онуң үзүнне самсык йылғырыш чайыляр.

Хожа. Хакықы таланты танаяның үчин саг бол гардаш!

Дөвлет. (*Пайтыга*). Халал саңа!.. Хожа Гайыпович, башлық гелмежекми?

Огулла. Хожа, репетисия болгаймы-болмагай, Кыят Кепбаничев гелгейими-гелмегей?

Пайтык. Хожажан, сагат нәче?

Хожа (*ода дүшийәр*). Мен билмен! Билмен! Барың Кыят Кепбаничден сорал! Мен хәки йөне бир режиссёрың асистенти!

Дөвлет. Пайтык кака, башлық ёк вагты сагады менден хем сорап билерсин!

Пайтык. Ай, ёг-а? Догмаҗык сагат нәче?

Дөвлет (*сагадына середийәр*). Сагат... сагат... Ай, ёк агамжан,.govусы мен саңа сагады айтмайын, сен оны хемме ерде айдып мени вежера эдер йөрерсин!

Пайтык. Эй, пекге, Пайтык какаң ит гездирер, ат гездирер, гызыл-чызыла гөз гездирер, эмма геп гездирмез! Перилер, пейкерлер, сахыпкыранлар, сахыпжемаллар...

Дөвлет...ве шоңа мензешлер...

Пайтык. Мен өлсем өлейине уруп растымы айдайын!

Огулла. Бизиң театрың яшлары...

Пайтык...көрзехинликде, наданлықда, бисоватлықда, патдаллықда, тұнтилікде иле мешхур!

Огулла. Би заманың яшлары!

Дөвлет орта гечип, хер бир артисте тиңкесини дикип, халыпалара киная әдійәр.

Дөвлет...отуз йыл бәри яш артист адыны гөтерип, кырк йыл бәри Шасенемин, Гарыбың, Лейлиниң, Межнуның ролуны ойнап, бедибагтлары масгара эдишип йөрлер... Хожа Гайыпович ялы...

Хожа. Мен... Мен... мен кими масгара эдипдириң?

Дөвлет. Хай, Хожа кака, кеплеме! Кепледигин хакыкаты айдып душман газанарсың! *Хожсаны геплетмейәр, Хожса гепле жеңек боляр.*

Хожа. Айрыл-хов, кеплек...

Дөвлет...онда илки кеплемәни өврен-дә!

Огулла. Вай, вай, кантуш, хакыкаты айтмак инди саңа галыпмы?

Хожа. Мен! (*гыгыръяр*) Мен ялан сөзлек...

Узук. Вай, пыгамбер яшыны яшап утамаямың ялан сөзлемәге Хожа Гайыпович!

Хожа. Доганлар, маңа харамзада сөзи билен маныдаш сыпайырак сөз тапып берин-дә!

Дөвлет. Оны нәм этжек!

Хожа. Саңа дийип, сениң гөвнүңе дегжек!

Дөвлет. Вай, гөвнүме дегжегиң чын болса Дөвлет Хуммаев мениң шәгиридим дийәй!
(*Дөвлет айнап, Хожа чинңерилеп ойнаяр.*) Хожа кака, гахарымы гетирсөн, мен саңа халыпам диерин!

Хожа. (*яңагыны тутяр*). Маңа халыпам диенинден бирки шарпык урай!

Пайтық. Хезрети артистлер, бөгемалар, бомондлар! Бизин топарымыз хер йылда азындан ики комедия гойяр. Велаят бизе комиклер дийип буйсаняр. Эмма бу сапаркы гойжак болын комедиямыз говшак.

Пайтық. Комедияның темасам актуал дәл.

Эжеш. О нәхили актуал дәл? Пайтық хан, пәкізе сөйги, нурана гүлки, яз ялы йылғырыш, шады-хоррамлық хемише актуалдыр!

Шейда. Екеже гезек йүрекден гүлениң дүниә малына деңдир Пайтық хан!

Хожа. Биз он бир артист! Херимиз ойнун довамында бәш сапар гүлдүрсек, томашачыларың хер минудына ики ярым гүлкүден дүшийәр.

Шейда. Вай-вай, шу яшлар нәдип ойнун довамында бәш ёла гүлдүрсін!

Дөвлет. Маймын борус, өз ұстүмізден гүлдирис, йөне бәш гүлкүни бизден алың!

Пайтық. Говшак ойна говшак диймәни бир өврениң-дә!

Хожа (*өр-гөкден гелійәр*). Сен... сен Кыят Кепбаничин сайлан ойнуна говшак дийип дурмуң?

Эли сумкалы Кыят Кепбаниович гелійәр.

Кыят. Адамлар, багышлаверин! Баш башлық саклайды-да...

Пайтық. Хожа Гайыпович, анха башлық гелди. Дий инди яңқыжә диййәнлериң!

Кыят (*йылғыряр*). Хожа нәме диййәр?

Дөвлет. Хожа какаң самахыллыларыны айдар ялымай башлық!

Пайтық (*өңе чықяр*). Хожа Гайыпович комедия говшак диййә!... Хожажан мамла.

Комедия говшак! Эмма биз артист! Биз онун алы хезретлери артист! Биз ялы ғүйчли артистлер барка, әжиз комедия болуп билмез! Биз ялы бейик артистлер барка, пес оюн болуп билмез! Бирибар шахырың гурсагына гор гүйса, композитора билбил овазыны берсе, ол мүбәрек эли билен артистин йүзүни сыпаландыр. Худай бизе керем-кераматыны берендир, себеби биз театры ыбадатхана өвүрип, хер гүн мұң томашача сежде этдирйәрис! Бизин аңрымыз янып дуран оттур! Аташдыр! Бизин аңрымызда адамзат генилери Эсхил, Эврипид, Софокл, Геракл бизе ак пата берип дур.

Дөвлет. Геракл миф-хов!

Пайтық. Хава, олар Алланың гараңкы, гафлатлы, пажыгалы яшайышыны мифе өвүрипdirлер!

Пайтық графинден сув ичайәр.

Шейда (*чете*). Шу йыл ёкары категорияны аляр.

Эжеш. Ёк-ла, хәзир ол жоғап аляр.

Пайтық. Бизин аңрымызда Шекиспир, Мольер, Дон Кихот ялы ләхендер еди сагатлап комедия ойнапдырлар. Хожажан болса инди ики сагатлық ойна узын дийип дур.

Хожа (*хайяды гөчайәр*). Мен... мен ойна узак дийдимми?

Пайтық (*ардынып, чыны билен яранып*). Хожажан, растыны айдяр. Комедия узын! Эмма биз нәме ишлеййәрис?! Эйсе биз инди Шекиспирче, Молерче, Дон Кихотча ёкмы? Шекиспир Шекиспир болса, биз Шексиз пир! Биз онун алы хезретлери,

бейик артистлер! Алланың аршда палчықдан адама мүбәрек деми билен жан берши ялы биз драматургың гахрыманларына жаңымыздан жан берерис! Бизиң бейик режиссёрымыз барка, говшак оюн гоймарыс! (*юваши башилыға*) Башлыкжан, маңа ругсат берсене!

Кыят (*юваши*). Жоғап ёк!

Хожа. Вай, мен ойна говшак дийдимми!

Дөвлет. Хожа кака, ағып-дөнүп дурмасана.

Огулла. Вай, кантуш, сен нирде нәме диййәници билйәмин?

Пайтык. Аты ат эдйәнчә сейис ит болармыш! Биз бу комедияны комедия эдйәнчәк режиссёрың ганыны ичерис, сұңқуни-сүегини гемрерис! Кыят Кепбанич хер гүн Семендер гуш ялы аловлап янып қүле өврүлер, эртесем шол күлден гызыл от болуп ловлап чыкар! (*юваши*) Башлыкжан, жоғап берәймесен, үч йүз манат увлап гидйәр!

Кыят (*юваши*). Жоғап ёк диййән!

Пайтык. Маңа жоғап берәйсене, башлыкжан, үч йүз манат... көййә!

Шейда. Башлыкжан, шуңа жоғап берәймесен, бизи ишлетмейә!

Пайтык. Шулар дөгрисыны айдяр.

Кыят. Сениң тойыңа түкенме ёк! Пайтык сен я театры, я тамадалығыңы сайла!...

Пайтык. Башлыкжан, соңқы ёла ругсат сорайшым!

Кыят (*сынлап хашилаяр*). Ин соңқы жоғабың шүй!

Пайтык. Яшша башлык! (*атылып гидйәр*).

Кыят (*чынлакай кешбе гирип*). Эзиз артистлер, бизиң гөр нәхили беркарап дөвлетимиз бар! Бизиң гөр нәхили күвватлы юрдумыз бар! Бизиң гөр нәхили парасатлы халкымыз бар! Бизиң гөр нәхили ажайып театрмыз бар! Көшкден зияда театрмызды хер гүн мүңе голай томашачы сунгат атлы гудратдан леззет алмалыдыр! Биз оларың гүйжүне гүйч, кейпине кейп, рухуна рух, көхүне көх гошуп, бу беркарап Ватаны сөймәни, бу күвватлы юрда буйсанманы өвретмелидирис! Бейле ажайып театрда ярамаз, говшак оюн гоймага бизиң хакымыз ёк!

Хожа. Вах, шу яшлар көсемесе, комедия шедевр болар!

Огулла. Нәтжек-дә, зехинли яш учурымлар эйдип-бейдип Ашгабатда галяр, көрзехинлер болса велаятлара гелийәр!

Шейда. Яшлар, сизи ким окатдай?

Огулла. Яшлар, сизе ким диплом бердәй?

Дөвлет. Халыпалар, биз билимизи берк гушарыс. Оюн говы чыкса, абрај сизиңки, говшак чыкса болса, гүнәни атыбериң бизиң үстүмизе!

Чыра сөнйәр. Чыра янъяр.

Репетисия. Сахнада артистлер бош отурғычларда отыр. Кыят ортада Гаммар билен Кереишмә дүшүндүрийәр. Ызкы гапыдан Гайлы ага гелип, олара гөрүнмән сахнаның төрүнде отуряр.

Кыят. Гаммар, спектакл сизиң чыкышыңыз билен башланяр! Спектакл сөйгүден башлайар! Сиз сахна хакыкы ашық-магшук болуп, ловлап дуран ышк болуп гелерсиңиз. Сизиң ышкыңыз гөклери гүммүрдедип, земини дүңнүрдедип, залда

отуран мәхелләниң йүргегини пенжесине алар. Онсоң томашачылар сизиң ыгтыярыңыздадыр, агла диен ерицизде аглар, гүл диен ерицизде гүлер.

Пайтык (*атылып баряр*). Яшлар, дүшүнің, дүйнә ышқдан ярадыландыр! Сизиң ышкыңыз дүйнәниң ышкына от берійәр, жұмле-җахан ышка дүшийәр! (*Ол режиссёрың янына баряр*). Башлық! Башлықжан!..

Кыят (*ювашира бакып, Пайтыга ювашидан, кесгин азғырыляр*). Жоғап ёк-ов, жоғап ёк!... Гаммар, Керешме башладык.

Йүзүни алдыран *Пайтык сортдырып, ерине гечійәр. Гаммар сағдан, Керешиме солдан гелійәр. Саз башлаяр. Гаммар Керешмә, Керешиме Гаммара середійәр, олар ене хакықы ышка саташип, бири-бирине бендиван болуп, бири-бирине голайлайяр. Олар шол дымышып дур.*

Кыят. Гаммар, ханы сениң репликаң?

Гаммар (*укудан оянан ялы тисгінійәр*). Хәх...

Пайтык (*ювашижа пышырдаяр*). Ханы сениң репликаң?

Гаммар. Ханы сениң репликаң?

Кыят (*от алып гөге бакяр*). Эй, Аллам, бейле артистлери дөредип, режиссёрда нәме касдың бар сениң! (*саҳнада айланяр*). Көшеш Кыят, көшеш!.. Гаммар, яңадан башлаяс.

Гаммар билен *Керешиме гидійәр*.

Дөвлет. Кыят Кепбанич, биз комедия гойяс. Томашачылар гүлер ялы мен ашыкларың гапдалындан гечип баршыма, жыzzын атаяйын! Бай-бай гүлерлеров!

Хожа (*хайран*). Сен сахнада жыzzын атжакмы?

Дөвлет. Вей, мен ине шейдип (*гөркезійәр*) өрөн медениетли жыртларын!

Кыят. Коллектив болуп оюн гойманы бес эдин!.. Гаммар геліәңиз...

Гаммар сағдан, Керешиме солдан гелійәр, ене олар бирек-бирегиң назарындан жәдәданып, бири-бирине голайлайяр.

Кыят (*ювашижа*). Гаммар, реплика...

Гаммар. Эзизим...

Керешме. Мәхрибаным...

Гаммар. Керешмәм...

Кыят сачыны пенжеләп, гыгырып яңадан дәлиреійәр.

Пайтык (*атылып баряр*). Жијуш, сен Гаммар дәл, сен Мердан!

Шейда. Кыят Кепбанич, ругсат бер, биз шу сахнаны ерине етирип гөркезели.

Хожа. Шейда икимиз ойнап гөркезели-ле башлык.

Шейда. Оварра бол-а! Сөйги сахнасына жан бержекмиш? Сен нәче яшаныңы бир билійәмин? Дөвлет, геч ханы! Гаммар, Керешме, ынха, бу сахна шейле болмалы...

Дөвлет (*өр-гөкден гелен боляр*). Мен биленми? Ёк-лай, Шейда Аташовна, мен сен билен сейги сахнасыны ойнамайын-ла...

Шейда. Акмак! Сөйги сахнасы ойналянмыдыр? Сөйги сахнасына ышкыңдан ышк бермелидир!

Дөвлет. Ёк-лай, гелнеже, мен утанян-лай.

Шейда (*өр-гөкден гелійәр*). Нәме? Утанян? Вай, акмак, артист боланың нире, утанман нире? Ханы ашық назарларыңы чархлап гел!

Дөвлет. Еңежан, мен бирден ашық болайсам нәме? Менде келле ёкдур!

Шейда. Вай, эйсе, сен сөйгини яландан ойнажакмы?

Дөвлет (*чына беримсиз ойнаяр*). Еңежан, мен маковдырын, махлукдырын! Мен бирден саңа ашык болайсам, дәлирәп дүзе чыкарын, сенем дәли-межнун болуп Хожа кантушы дул гоярсың!

Узук. Дәлирәп дүзе чыксаң, келләңе итиң хамыны гейдирер мен!

Кыят. Түкедин жыгыллыгы! Гаммар, яңадан башлаярыс...

Пайтык (*атылып баряр*). Гаммаржан, яраданың ягты яланчысы чын! Сахнадакы яшайыш чын! (*Кыядада ювашиңа*) Башлық, маңа жогап бер!

Кыят (*дергазап*). Жогап ёк саңа!

Хожа. Башлыкжан, шуңа жогап берәймесен, о сени дәлиредер!

Дөвлет. Кыят Кепбанович, шуңа жогап берәймесен, ол сени жынлырадяр!

Пайтык. Башлыкжан, ене шулар растины айдяр!

Кыят (*гыгыряр*). Мен дәлирежек! Жынлыражак! Жогап ёк саңа!

Пайтык. Башлыкжан, той янып баряр, үч йүз манат көйүп баряр!

Кыят. Хожа!

Хожа атылып гидайэр.

Пайтык (*өзеленийэр*). Башлыкжан, иң соңкы жогап сорайшым!

Кыят. Сен иң соңкы жогабыңы дүйн алыш гитдиң!..

Пайтык. Башлыкжан, Худай кессин, мен тамадалыгымы гойян. Йөне какам өвренен кейпинци-кесбиңи бирден гойсан, инфаркт борсун дийди-дә!

Хожа сапанчалы ылгашилап гелийэр.

Кыят. Гетир сапанчаны!

Хожа. Сапанчаны нәтжек башлыкжан!

Кыят (*гыгыряр*). Өзүми атжак! Өзүми атжак диййэн мен саңа!

Хожа. Ёк, башлыкжан, сен өзүңи атсаң биз өлерис! (*сапанчаны Пайтыга гезейэр*) Ал саңа жогап! (*атяр*) Ынха, саңа жогап! (*атяр*) Ынха, саңа үч йүз манат! (*атяр*) Гуррумсак! Сениң тойындан яңа театр яс тутяр!

Пайтык ыраняр, онуң көйнегинден ган акып башлаяр. Хожа гахарына алтыатарың бар окуны гутаряр. Пайтык гырмызы ганыны сечеләп йыкыляр, хеммелер мөлөрийэр. Хеммелер бу ваканы чын ялы ойнаяр.

Эжеш. Вай, сен оны чындан атдыңмы?

Хожа. Сахнада ялан болмаяр! Өл гуррумсак!

Эжеш (*ыралап гөрийэр*). Вай-вай би өләйипдир-ә!

Огулла. Бедибагт гаты өлүпми?

Дөвлет. Пеләкет, овадан өлүпдир-ов!

Кыят (*Пайтығың келлесини гөтеријэр*). Сен хов муны өлдүрәйипсиң-ә!

Хожа. Нәме, дине ол өлдүрип йөрмелими, гүнде-гүнде жогап сорап! Гуррумсагың өзөм бир гезек өлүп гөрсүн-дә!

Дөвлет. Кыят Кепбанович, Пайтығың гулагына жогап берийэн дийип гыгырып гөр, эййэм довзаха атылмадык болса, дирилер! (*депијэр*) Эй, тур, Кыят Кепбанович саңа жогап берийэр, гитде үч йүз манадыңы газан!

Эжеш. Вай, өлени депип дурмаң нәме?

Пайтык (*келлесини галдырып*). Жогап берениң чынмай башлыкжан! (*ыра-дара еринден галяр*) Хер гезек сенден өлүп жогап алмалов!

Шейда. Вай, бисырат, асыл сен өлмәнмидин?...

Пайтык. Хей, мен өлменми? Өлдүм! Какынып-силкинип өлдүм! Эмма мен тойың, көпчүлигиң хызматындағы адам, өлсем-де гитмейәнми жеседеми сүйрәп... (гидйәр).

Кыят. Ханы яңадан башлаяс... яңадан...

Огулла Кыяды чете чекйәр.

Огулла. Кыят Кепбанович, олар бу сахнаны ойнап билмейәр... себәби... себәби олар хакыкатдан ашық-магшук... Олар бири-бирини сөййәр!

Кыят (*гыгыръяр*). Маңа оларың бири-бирини сөййәни герек дәл! Маңа хакыкы сахна сөйгүси герек! Маңа залда отуран томашачыларың калбыны хейжана салын сөйги герек!

Хожа. Ахав, яшлар, аслында сиз артистми бир?

Дөвлет. Ховва, биз хакыкы артист!

Шейда (*зала*). Хакыкы артып булар!

Узук. Сизем бизин ҳалыпамыз!

Эжеш. Биз ҳалыпа, эмма бизде сизиң ялы шәгирт ёк!

Хожа. Хакыкы артист болсаңыз, сахнада йөремәни бир өврениң-дә!

Огулла. Хакыкы артист болсаңыз, сахнада геплемәни өврениң-дә!

Шейда. Хакыкы артист болсаңыз сахнада сөйүшмәни өврениң-дә!

Хожа (*жасыяңғын*). Булара хол сейил багда сейүш дий, жантыны якяр!

Кыят. Ёк, би заманың яшлары сейил багда сейүшмәнем башармаяр. Сейил бага бардыгы ил-гүндөн уялман... огашашып...

Хожа. Бири-бирини ялашып вежера болярлар.

Керешиме утандындан үзүнни тутуп аглап гидйәр. Гаммар юмрукларыны дүвүп, Кыяда дергазап бакяр. Сахнаның төрүнде гараңқыда отуран Гайлы гөхерт ылгашип гелип бир пенжеси билен Кыядың, бейлеки пенжеси билен Хожсаның бокурдагындан тутяр. Аяллар ала-гох болуп сахнаның гырасына гачяр.

Дөвлет. Ынха, саңа гудрат! Пах-пах Гайлы ага Гарахан дөв бол-а!

Эжеш. Вай, Кыяды өлдүрөндөр-эй!

Шейда. Вай, мен дул галандырын-эй!

Огулла. Дөвлет, олары халас эйле!

Дөвлет (*оларың дашиындан айланып хешелле какяр*). Башлықжан, гайрат эт, Гайлы ага узакчыл дәлдир! Гайлы ага рехимдардыр! Гайлы ага ынсанпервердер!

Гайлы ага оларың икисинем гөгө гөтерип доңуп галыптыр.

Чыра сөнйәр

Аванссена.

Гаммар дүнийә сыгман айланяр, Дөвлет бипарх халда оны сынлаяр.

Гаммар. Масгара болдум-ов! Вежера болдум-ов!... Керешмежан масгарачылыға чыдаман аглап гидйәр, мен болса бинамыслыға салып отырын доңцара даш болуп!... Гожа Гайлы масгарачылыға чыдаман дәлирейәр, мен болса бинамыслыға салып отырын! Эй, Аллам, яр гара Ерини, гирмесем адам болмадыгым!

Дөвлет (*еринден туруп артистлерче ғөркезйәр*). Гаммаржан, Пайтығың депесинден пенже урагада шейдип йүз сегсен градус терсине айла! Гой, бедибагт шейдип

яйкылдасын йөрсүн! Хожа кантушың мүжүже келлесини болса тогсан градус гапдала айла! Хах-хах-ха, кантуш лендең ялы гапдаллаклап йөрсүн!

Гаммар (*барып якасындан тутяр*). Сен мени ойнаңжак болуп дурмун?

Дөвлет. Ёк, мен сени аклыңа айлаҗак болуп дурун...

Дөвледиң якасыны гойберип жәйіда айланып башилай.

Гаммар. Мен...мен Керешмәниң ышкына дүшүп пайтагт театрыны терк әдип гайдян!... Мен Керешме дийип какамы дәлиредип, әжеми ган агладып, пайтагт язғысындан чыкып гайдян! Гел-гел Керешме жаңың янында мени ким масгара әдійәр? Бир сұпұжек режиссерсумак!...

Дөвлет. Кыят Кепбанич мамла, сен сөйги сахнасыны ойнап билмедиң!

Гаммар. Мен хакықы Ышқ болуп янып дуркам, Керешме хакықы Ышқ болуп янып дурка - сөйгини ойнамак нәмә герек!

Дөвлет. Гаммаржан, дурмуш хакыкаты бир зат, сахна хакыкаты башга зат!... Достум, саңа Ышкың гениал образыны дөретмәге шерт дөреди. Сен ылхамыңы хейжана гетирип, хакықы артист болуп Ышқ-сөйгүден беленде гөтерил!

Гаммар. Ай, акмақ, хей Ышқ атлы гудратдан беленде гөтерилип болянмыдыр?

Дөвлет. Боляндыр! Сунгатың җадылы гудраты шонда-да! Сен җадылы Сунгат билен гудратлы ышкыңы бирлешдирип билсең, Сөйгің Сунгата телvas урдурып арша гөтерер, Сунгат болса, сениң Сөйгиңи йылдырымлап дуран алаба өвүрип, диңе Керешмәниң дәл, залдақы томашачыларың-да ышкына от берер! Сен дүниә Сөйги билен Сунгатың адатдан дашары гудратыны гөркезерсин!

Саз. Дымышлық. чыра сөнійәр...

Ұчунжи ғөрнүш

Гайлы ғөхердиң өйи. Кыят, Хожа, Пайтық, Дөвлет дагы Гайлы ага ерли-ерден ялбаряр. Саз кесилийәр.

Гайлы ага (*ғығыряр*). Мен сизе соңқы ёла айдян! Сизе гыз ёк! Вах, сиз атлы-абрайлы артист болмадык болсадыңыз, онда мен юмруклы ғүрлешердим!

Кыят. Садагаң болайын Гайлы ага, даг ялы гүнәми дары ялы әдип гечевер. Мен Керешме жаңы өз гызымдан эзиз гөрйәндирин!

Дөвлет. Гайлы дәде, ылхам дийип бир гудрат бар! Онуң алы хезретлери Ылхам! Аңха, шол гүн Кыят Кепбанович ылхамы жошуп, аңкасыны ашырып алаба гачайды-да! Ёғсам Кыят Кепбанович күрти гойны ялы юваңжа. Бизи дагы оғлундан эзиз гөрүп, айлығыны совруп ийдирип-ичирип йөр, ынанмасаң, йөр Кыят дәдем ресторанда нәхиلى адамдығыны гөркезсін! (*Хич киме гөркезмән Пайтыға ғөз гыптар*)

Хожа. Худай Керешмәниң гурсагына гуюпдыр гуюп билен зехинини! Ынха, гөрерсің Гайлы ага, Керешме юрдуң мешхур артисти болар!

Гайлы ага. Керешме жан, юрда мешхур айдымчы болды! Бизе онуң айдымчылығы бес!

Дөвлет өр-ғөкден гелип Гайлы аганың маңлайына гечип мөлөрийәр.

Дөвлет. Хов-хов, Гайлы ага, сен айдымчы билен артисти деңешдирип отырмың?

Түвәм дий! Гайтмышым эт! Артист нире, айдымчы нире! Икисиниң Худайы бир болса-да, пыгамбери башгадыр!

Гайлы ага. Ханы такал-түкеззибаныңызы алың-да гөтерилиң ховлудан!

Дөвлет. Пәхей, ил-улус Гайлы ага диениң Горкут ата ялы акылдардыр диййәди вели, агам, ханы сениң ол акыл-пайхасың? Сениң бар болуп билшиң шумы?

Гайлы ага (дергазап). Бар болуп билшим шүй!

Дөвлет. Гайлы ага, ханы ил-улусы яланчы этме-де, пәхим-пайхаслы яшулы бол!

Гайлы ага. Хә, пәхим-пайхаслы яшулы нәме эдйәр?

Дөвлет. Пәхим-пайхаслы яшулы ганыны гачырып, дызытдырып дурман, фантазиясыны ишледйә! Йөне сизе «Керешме ёк!» дийип гыгырып дурман гадымы акылдарларың эдиши ялы шерт гой!

Гайлы ага. О нәмәниң шерти?

Дөвлет. Меселем, сен бизе «мени гөрешде йыкың-да гызы алып гидибериң» диййән.

Кыят дагы хайран, Гайлы ага чакдан аша даяв боланы үчин ээҗизжә артистлере хонданбәрсі середип йыршаряр.

Гайлы ага. Шерт гоймалы болса гояйс! Ыңха, мен алтмышдан аган адам, сизем жаҳыллар! Мени гөрешип йыкың-да алып гидибериң Керешмәни.

Дөвлет (Кыяды). Анха, Кыят Кепбанович эркек болсаң чык гөреше! Артист герегин чын болса, чык орта!

Кыят (гахарлы). Мен сениң самсықдығыңы билйәдим, а сен сапсым самсық экениң!

Дөвлет. Гайлы кака, сен артист диен миллети билмейәң! Хәзир **Кыят** Кепбанович Пәви пәлваның образына гирер вели, сен онсоң Валуев болай, гара ере чыршап ташлар! Ханны Кыят Кепбанович, пәлваның образына гир бакалы!

Кыят. Ёк бол!

Дөвлет. Гайлы кака, сен Хожа Гайыпович билен чапышып билермиң? Йұз, ики йұз, дөрт йұз метре?...

Гайлы ага. Чыксын орта!

Дөвлет. Гайлы кака, сен Хожа Гайыпың әшегиң гарны ялы гарнына бакма! Ол йұврүгің образына гирсе, тазыларам тозана гойяр! Хожа кака, чык орта!

Хожа. Ақмак!

Пайтык. Гайлы ага, Дөвлет чагака салланчакдан йыкыля, келлеси дегйә гаты пола! Онунжыны гутарып үч йыл гириш экзаменден йыкыля, дегйәр келлеси Ашгабадың асфалтына!

Дөвлет пәлван писинт Гайлы аганы, интелигент ёлдашларыны сынлаяр.

Дөвлет. Гара гүйже галанда Гайлы какам бизден рүстем! Биз хәзир Гайлы какам билен интеллектуал ярыш гуряс.

Гайлы ага (мөлерійәр). О нәхили ярыш?

Дөвлет. Ақыл-пайхас, ылым-билим ярышы! Бириңжи совалы мен берйән: Гайлы ага, Борнео адаларында яшаян орангутанларың эркегине орангутан дийилійәр. А зенан орангутанлара нәме дийилійәр?

Гайлы ага. Сен мени ойнажак болуп дурмуң?...

Дөвлет (дикан бакяр). Гайлы ага, сен мең билен күштде ярышып билермиң?!

Гайлы ага. Кыят, шунуң аслында сагат затмы бир?

Кыят. Ай, чоча, ай макав! Гайлы Атаманов велаят боюнча күшт чемпионы!

Пайтык. Ай, пекге, Гайлы ага күшт боюнча спорт уссады!

Дөвлет. Болса болупдыр-да спорт уссады! Кыяс Кепбанович гроссмейстер Лаукертиң, мен болса Бобби Фишериң образына гирерин! Весселам!

Хожа. Кыят Кепбанович, урлуп-енжилмәнкәк гайдалы!

Дөвлет. Гайлы ага, өңүмиздәки екшенбеде мен сениң билен күшт ойнаян! Театрың саңнасында! Разымың? Эгер сен утсан...
Хеммелер мөлөреп середйәр. Чыра сөнйәр. Саз.

Авенссена

Кыят дагы гайдып гелйәр, олар гахардан яңа Дөвлети утүп ийәйжеклер.
Кыят. Акмак! Акмаклыгыңы эддил Гайлы гөхертлерде эдәймелими сен?
Хожа. Мен муны эшек енҗен ялы енҗейин-ле!
Пайтык. Күшдүң гөчмесини дүйн өвренип, бу гүн велаят чемпионыны утҗакмыш!
Дөвлет. Халыпалар, мен достум Гаммаржан үчин, онуң пәкізе сөйгүсі үчин ола күштмиш, Гара дөв билен тутлушмага тайяр! (*ол сүем бармагыны ғөге ғөтерип, вәжып ғөрнүшде олара чынлакай бакяр*) Гүйчини гүйчли еринден барып еңмелидир!

Кыят. Спорт уссадыны нәдип күштде утарсың! Акмак!

Дөвлет. Гаммаржаның доган дайысы гроссмейстер! Гаммар Ашгабада гидйәр. Ашгабатда гроссмейстер дикйәр күшди, бәрде биз дикйәс күшди! Апалап ак чөпи берйәс Гайлы ага. Ол гөчйәр, Пайтык гөчүми гөрүп, Ашгабада жаң эдйәр, гроссмейстер жөгөп гөчүмини гөчйәр, Гаммаржан Пайтыга жаң эдйәр. Пайтыгам оны маңа айдяр... Бир сагатда велаят чемпионыны күл эдип утас!

Хеммесиниң йузи ягтылар.

Пайтык. Ахов, шунуң мұжүже келлесинде шығырды бар ялы-ла...

Олар гечип гидйәрлер.

Сахнада күшт дикилипdir. Ак чөпde Гайлы гөхерт, гарада Дөвлет ойнаяр.
Кыят Кепбан дагы томашачы. Дөвлет габыл телефонындан жаң эдйәр.

Дөвлет. Алев, мениң оваданжа, Узугым, күшт боюнча дүний энциклопедиясына серет! Бизиң әрамыздан өндөн-сонда Гайлы Атаман дийип күштчи болупмы?

Кыят. Сен самахыллап отурман күшдүңи ойна! Гара чының билен ойна!

Дөвлет. Вәх! Гара чынымы эдер ялы гарышдашым Касабланкамы? Гайлы ага ялыларың бир ай ишләп алян айлығыны мен ойнабам алян! Мен Гайлы аганы ойнап-ойнабам утаян.

Гайлы ага. Хей бидөвлет, утҗагың чын болса, ойна-да самахыллап отурман!

Дөвлет. Энтек агажан, мен сениң нервиңи ойнарын! Онсоң сени ойнарын, жанкөерлерими ойнарын!

Гайлы ага. Гөч-хов!

Дөвлет. Вәх, асыл гөчмек гезеги менденмидир? (*Пайтык Гайлы аганың еңсесинден гелип, язғыны ғөркезйәр. Язғыда EF-9 язылыпдыр*) Гайлы ага, сен мениң ёлдашлы йигитдигими бир билийәмин? Жыным маңа аты EF 9-а гөч диййәр!

Гайлы ага. Болшуң шу болса, мен сениң билен ойнамаян.

Дөвлет (*шертнаманы узадяр*). Шертнама баглашдық, Гайлы ага. Эгер ойнамасан, утулдың хасапдыр!

Гайлы ага. Онда самсыклап отурман күшдүңи ойна-да...

Дөвлет. Гайлы ага жызмасы ёк-хов! Утулып баряныңы менден гөрме!

Гайлы ага. Мен утулянмы? Мен спорт уссады болуп сениң ялы шулерден утуларынмы?

Дөвлет. Гайлы кака, мен хәзир дүйнә чемпионының образына гирип барян. Анха, бейледенем түвелейләп ылхамым гелйәр! Сен утулман маймын борсун!

Гайлы ага. Эй, тентек, сен утулып барярсың!

Дөвлет. Унутма Гайлы ага, мен утулан болуп утянлардандырын! Гөч ханы!

Гайлы ага. Ене гөчүм сенден!

Дөвлет. Гайлы ага, бейдип чыглып отураныңдан утулдым дий-де, ташла күшдүңи!

Гайлы ага (*саг элини бокурдагына сүйкейәр*). Эй, пекге, сен мени шундан доюрдың, шундан!

Дөвлет (*йылғырып*). Мен Хатам Тай ялы жомартдырын Гайлы кака! (*Саг элини депесинде ойнадяр*) Шундан болянчаң хезил эдибер!

Гайлы ага (*тарса еринден туряр*). Кыят, мен шу донузыңи уруп йыкян!

Дөвлет (*Хожсаның якасындан тутуп, Гайлы ага голайладяр*). Гайлы ага, ынха, урасың гелсе, ур, еңч, депгиле, соңундан «Хожажан бейик артист дийсен» болдугыдыр! Хах-хах-ха!

Гайлы ага (*лампа ерине чөкүп, келлесини тутяр*). Кыятжан, Алла ярың-ов, сен кимлерден артист эдип йөрсисң?

Дөвлет. Хах-хах-ха. Ахав, велаятдашлар, чемпионыңыза бакың! Чемпи-чемпи-чемпион, гомпы-гомпы-гомпцион, говшак ойнайоң! Хах-хах-ха!

Гайлы ага. Хей донуз, сен мениң үстүмден гүлйәмин?

Дөвлет. Сенем гүлүбер, гүлүбер! Абул Артаван Аңдалакдар хер гүнде еди ёла гулен адам учмаха дүшер дийипдир. Лукманлар хер гүлки өмрүңи бәш минут узалдяр диййәр. Гайлы агажан, шу гүн сениң өмрүңи алты ай узалдя!

Гайлы ага (*атылып туряр*). Кыят Кепбан, мен шу некгендәңи өлдүрйән!

Кыят. Бизден нәхили көмек герек Гайлы ага?

Пайтык (*Гайлы аганың еңсесинден гелип гөркезйәр*) Утҗак болсаң ут-хов!

Дөвлет. Ынха, утдум! Күшт сана!

Гайлы ага. Ёқ, огул, сениң өзүңе күшт! Я утуланыңам билеңокмы сен?!

Кыят. Акмак, мен айтмадыммы Гайлы ага спорт уссады дийип...

Гайлы ага. Ханы сен күшт чемпионының образына гирен ялыдың-ла!

Дөвлет. Образа гирмесине гирдим, арман, дагарман түвелейләп, ылхамым гелмеди-дә! (*чете*) Хай-хай Гаммар гроссмейстр дайың бар экенов!

Кыят. Мерез этди-дә!

Гайлы ага дерини сыляр, күшиди сынлаяр.

Гайлы ага. Кыят, агтыгым Керешме эртеден башлап ише баар...

Дөвлет. Айтмадыммы, мен утулып утяндырын дийип? Хах-хах-ха!

Даяв бердашли Гайлы ага бирден Дөвлетиң, Пайтыгың бокурдагындан пенжे уруп, икисини хем ёкарык гөтерйәр, олар bogуляр, баззык-буззуклайар.

Гайлы ага. Гуррумсаклар, мениң гаршыма нәме пиrim-пыррылдак гурдуңыз? Мениң гаршыма хайсы Гросмейстери ойнатдыңыз??

Хожа. Дөвлетжан, Пайтыкжан, Гайлы ага рехимдардыр! Гайлы ага гожадыр! Гайлы ага узакчыл дәлдир, сабыр эдин!

Чыра сөнйәр.

Дөрдүнжи гөрнүш

Артистлер Кыят Кепбановичлерде ийип-ичип мес болуп отырлар. Олар Хожсаны чынаберимсиз ойнаярлар, Хожса өзүни чынаберимсиз халда ойнадяр. Артистлер-дә!

Кыят. Сизиң Хожажан билен гөзүңиз өвренишипдир! Хожажан заманымызың бейик артисти!

Дөвлет. Хожа кака, биз бир көрзехин яшлар-да! Ёгсам хер гүн азанда сениң босаганы яссанып, мүбәрек хем бедрой кешбиңе сежде эдип, ак пата алыш гайтмалы!

Пайтык. Хожа, ханы еринден тур! (*Хожса туряр*) Әл-айт муны Худайың ярадайшыны! Гениал тип! Хожажан, ханы маймын болуп гөркез! (*Хожса хезиллер эдип маймын боляр*). Ханы инди пышбага болуп гөркез!

Хожса пышбага болуп гөркезійәр, бирден шеррайлық билен жынссыз гыгырып, аглап башлаяр.

Хожа. Вай-вай, мен өлүпдириң-эй! Вай, вай, мен өленимем билмән өлүпдириң-эй!
Шейдам, мен хачан өлдүм-эй?

Огулла (гүлійәр). Шейда гелне дурмуша чыкан гүнүң өлдүң-эй!

Узук. Гой, гой, Хожа Хайыдович, сен өлеңок, сен дири!

Хожа. Гой-гой, жијимжан, мен өлүпдириң-эй! Би артист диен миллет өләймесе бири-бирини өвійәми нәме?! Артист диен миллет бири-бирини өвәйсе өләймейәми нәме?!

Дөвлет (чыны билен гыгыряр). Ай, кантуш кака, сен нәме артистми? Утан! Уял! Хей, сенденем бир артист бормы! (*Хожса дергазап болуп, юмрукларыны дүвійәр*) Язықыларың пири Горкут ата! Шахырларың пири Магтымгулы ата!
Артистлерин пири – Хожа Гайып ата!

Хожса паяши-пара әрәп, хонданбәри гомаляр.

Пайтык. Хожажан, Томмазо Саллини!

Огулла. Хожажан Гарри Вайлдер!

Пайтык. Хожажан Айседоре Дункан!

Дөвлет (юваши). Айседоре Дункан американ тансчы хелей-ов!

Пайтык (юваши). Хожа оны билип дурмы, дашары юртлың адыны тут-да магтабер!

Дөвлет. Хожажан Патрис Лумумбаданам гүйчли артист!

Огулла. Хей, Хожа беркже отуравери!

Хожа. Хах-хах-ха. Беглер, мен ниреде отырын?

Дөвлет. Хатыржем отур, Хожа кака! Сен КАМ-азың домкрадының үстүнде отырсың! Хах-хах-ха!

Шейда. Ай, махлук, сени магтан болуп ойнап отырлар.

Хожа. Вәх, хезиллер эдійәнем диййән-ле! Достлар, ойнап магтаң, айнап магтаң, магтасаңыз боля!

Эжеш. Шейда, йөр буларың екеже кеми кофе, ичдикleri учяр! (*иқиси ашхана уграяр, Эжеш ювашижса*). Хожа билен Кыядың шады-хоррам болуп отуршыны сынла! Бизден ярымай дынянына хешелле какып учжак болялар.

Шейда (ювашижса). Бизем хешелле какалы-да! Бизем ярым ай дыняс-а!

Олара ашхана гирийәр.

Кыят (ювашижса). Яшасын азатлык!

Хожа. Яшасын эркинлик! Яшасын саллахлык!...

Кыят. Ядыңыздадыр, бир махал еди даг, еди деря ашып гайры юртлара курорта гидердик! Пул барыны сечип, етмиш еди таныш гөрүп өлүмин өйүнде путевка тапарсың, сегсен секиз таныш гөрүп өлүмин өйүнде учара петек тапарсың!...

Хожа. Анха, инди йөне гидибермели. Путёвка-да герек дәл, гайры задам!

Огулла. Президентиме дөненин, Авазаны жүмле-жаханың учмахына өвүрди!

Эжеси билен Шейда кофе гетирип пайлайяр.

Эжеш. Узукжан, бұмада дурмуш гуранында гидердин-дә бизиң билен учмахың гойнуна!

Дөвлет (*өр-гөкден гелійәр*). Пәхей, Эжеш гелнеже, вах дурмуш гурсақ, хей мен Узукжемалымы Аваза ибәринми? (*гулың*) Узукжаны алты-еди ай ише-де ибермейән!

Огулла. А гыз, сизем инди дурмуш гурайсаныз болмаямы?!

Дөвлет. Узукжемал маңа дурмушы чыкмага горкяр! (*Кепжебаши болуп мускулларыны гүженглейір*). Худайым мени бетхайбат Геракл әдип ярадайыпдыр-да!

Узук. Вай, мен сенден горкарнымы?

Дөвлет. Горкмаян болсаң, йөр онда дурмуша чык-да!

Узук. Ресторанда той этмәге пул тапмасаң, мүжеррет өтерсің!

Кыят. Гелинлер, сиз учмах ялы Авазада, (*бейлеки артистлере*) сизем шәхерде яшайшың эшретини гөрүп, хезиллер әдип дынч алың.

Хожа. Хорматлы Президентимиз зәхмет ругсадымыз гөни бир ай этди! Тутуш бир ай! Бейле эшрет дүнийәниң хайсы юрдунда бар!

Кыят. Гадырдан артистлер, зәхмет ругсадының өңяны тәзе комедияның ролларыны пайлап, некирт әдип гоймагымың себәби бар. Дынч алян дөврүңизде комедия аңызыза, рухуңыза, калбыңыза сиңсин. Сиз онсоң комедияда кешплери дөретмән, хакықы гахрыманлара өврүлип комедияда яшарсыңыз.

Эжеш. Сиз нәме этжек?

Кыят. Хожа икимиз докуз-он гүн өйде дынч аларыс, дөрт-бәш гүн Ашгабада гидип дост-ярлар, таныш-билишлер билен дидарлашарыс... Сиз Шекспир билен Мольерин гаты гүйчли драматургдығының себәбини билійәнізми? Шекспир билен Мольер өз яzan комедияларыны өзлери сахнада гоюпдыр, өзлери хем ойнапдыр... Олар сахнаны.govы билійәр... Селим Хайдаровичиң бу комедиясы.govы комедия, эмма ол сахнаны.govы билмейәни үчин гөрнүп дуран гүлкүлери хем гөрмән я үns бермән гечійәр. Биз драматург билен комедияны яңадан сыйнтыларыс...

Хожа. Биз эййәм Селим Хайдарович билен гүрлешип гойдук...

Дөвлет (*сагадына середйәр*). Гелнежелер, вагтыңыз болды! Отлы бейик артистлер гелийә дийип гарашып дурмаса герек.

Хеммелер сагадына середип, ерлеринден турярлар. Эжеси Кыяды сахнаның өңүне чекійәр.

Эжеш (*юваши*). Ханы маңа эл телефоныңы бер! Мунам сен ал!

Кыят (*юваши*). Нәме дийип?

Эжеш (*юваши*). Тәзе ырым шейле.

Ол өз телефоныны әрине берійәр, әриниңкини өзи аляр. Шейда-да Хожсаны сахнаның өңүне чекіп, онуң телефоныны алып, өзүниңкини берійәр.

Хожа. Телефонлары нәме дийип чалышың?

Шейда. Себәбини соң билерсін...

Хер ким бир гошы алып, ёла уграяр. Чыра сөнйэр. Саз.

Чыра янjar. Эллери гошлиы Эжеси билен Шейда гайдып гелйэр.

Шейда (*Эжеси гүжаклаяр*). Аклындан айланайын Эжешжан! Гений сен, гениал пикир тапдың сен! Эжемжаның өмрүнде биринжи гезек курорта - онда-да Аваза курорта гидиши! Бегенжинден гөзяшыны саклап билмеди пахыр!

Эжеш (*есер йылғыр*). Биринжиден, курорта эжемизи уградып, согап иш этдик! Икинжиден болса, вепалы герчеклеримизи сынап гөрерис! Гөр-ха, биссимилла, бизи уградып ёк болуп гидиппирлер! Олар нирәк гидендир өйдйән?

Шейда (*гөңлейэр*). А гыз, сен нәме Кыяды габанып йөрмиң?

Эжеш. Хава, габанян. Мен нәме габанмаз ялы, зенан дәлми!

Шейда. Ваей, шунча йыллап бал билен яг ялы гатышып, яшашып йөрен адамыңам габанмак бормы?

Эжеш. Вай, сен нәме адамыңы габанаңокмы?

Шейда. Элбетде габанамок! (*жакжаклаяр*) Мен Хожамы гүжүжеккә далап, кантуш эдип ташландырын! Хожаны пәкизе гелниң янына салып, дүнийәниң байлығыны берсөң-де, маңа бивепалық эдип билmez!

Эжеш (*гулиэр*). Шейдажан, инди мен нәме дийсем хә дийибер. Рас бахана-да болды, Кыят билен Хожа дүнийә гелип гөрмедин томашасыны гөркезели. Ханы Хожана жаңа эт!

Шейда (*жсаң әдйэр*). Алев, Хожа сенми?

Пистолетиң ышығы эгни маҳра халатлы, аяғы шытбыклы Хожсаның үстүнег дүшийэр.

Хожа (*габыл телефонда гүрлешиэр*). Охо-хо-хо! Калбымда хейжан Шейдам! Пах-пах бил ялы датлыжа, ышк ялы отлыжа овазындан айланайын! (*телефоны оғшаяр*) Пах-пах Авазада умман шалығының сувпериси ялы болуп салланып, сейкин басып йөрмиң, эзизим!

Шейда. Аваза учмах болайыпдыр! Дүйнден бәри Хазар деңзиниң гойнундан чыкмасак нәме? Жанымыз хезиллер эдәйди... Нахар-шорам шейле бир тагамлы вели, биз хакыкатданам учмаха дүшен ялы болайдык... Сен ниреде эзизим?

Хожа. Ниреде бор өйдйән? Хожа Хайыт Айралық дагының Хижран жүлгесиниң Пыркат күлбесинде ах чекип, пыган дартып отыр. Эзизим, мен сениң гардан ак, сабадан ал бедениң ашығыдырын, сува дүшүп гүне янып, хебеши хелейи ялы гап-гара болуп геләйме! Хах-хах-ха!

Шейда. Гыйв, йигрими йыллап топлан бар байлығымыз өйдедир. Өйи чолардып, онда-мунда каңқап йөрмегин!

Хожа. Вай, мен сенсиз нирәк гидейин, Шейдам! Өтен агшам бизиң өйде үч саны спектаклың дискини гөрдүк. Хәзирем Кыят Кепбановичлерде пүессаның үстүнде ишлейәс.

Шейда. Хош онда! Жаңлашып дур!

Ол габыл телефоны япып, Эжесе сырлы-сырлы середйэр.

Эжеш. Олар ниреде экен?

Шейда. Олар сизин өйде экен.

Эжеш. Онсоң биз ниреде?

Шейда. Бизем сизин өйүнізде!

Эжеш (*гөгө*). Гудратыңдан айланайын гең-таң дүнийә! Бизем бизиң өйде!

Әрлеримизем бизиң өйде! Олар бизе гөрүнмән «пийессаның» үстүнде ишлейәр.

Шейда (*айнаң, Эжеши ойнаяр*). Ай дөлжे пийесса тапандырлар-да!

Саз гүйчленйәр. Сахнаның төри гараляр өңден Пайтык гелийәр.

Пайтык (*алыслара гарап*). Бәх-хә! Кыят Кепбанич дагы эййәм ызына гайдып геләйдимикә? Охо-хо-хов, ханха Хожа кантушларда-да ышык бар! Бех... Кыят Кепбанич гайдып гелсе, хөкмән маңа жаң эдерди... Ёк-лай, яңы овсарындан сыпан Кыят ызына гелерми? Дур, дур, бирден оларың албассылары-арвахлары ызына гелен болаймасын?... Бир бела бар мунда, аныкла, Пайтык, аныкла...

Ол гечип гидйәр.

Икинжи перде Бәшинжи гөрнүш.

Алжыран алабасғы болуп Пайтык гелийәр.

Огулла (*гүйәр*). Гыйв, этек алты ең еди кимден гачып гелийәң?

Дөвлет. Хай ишигайдан биринжи аялына душандыр-ов!

Пайтык. Ишлер пыррык, достлар! Ишлер пыррык!

Огулла. Хә, нәм болупдыр?

Пайтык. Эжеш Амановна билен Шейда гайдып гелипdir.

Огулла (*жасакжасаклайр*). Нәме Эжеш билен Шейда гайдып гер ялы гайтарма гелинмишми?

Дөвлет. Вай, олар курорта гитди ахыры.

Пайтык. Хава, курорта гитдилер, эмма ызына гайдып гелипdirлер, өйде болса әрлери ёк!

Огулла. Вай, мен бәш йыл бәри ниреден гайдып гелсем-де өйүмде әrim ёк.

Пайтык. Ай акмак! Эркеклер аялларыны курорта уградып, нирә гиденdir өйдйәң!

Кыят Кепбан Хожа кантуш билен тиркешиб Хажа гиденмидир!

Огулла. Вай, олар Ашгабада, Селим Хайдаровичиң янына гитҗек диймәнмиди?

Пайтык. Ашгабада зәхмет ругсадының ахырларына гитҗек дийдилер...

Огулла. Вай, онда ол икиси нирәк гиденмиш?

Пайтык. Нирәк гиденdir өйдйәң?

Огулла (*мөлөрйәр*). Хә, чак эдйәң.

Пайтык (*кесгин*). Ёк, олар сениң чак эдйәң еринден хас эйменч ере...

Огулла (*утанып*). Вай, менем шо ери чак эдйәң-дә!

Дөвлет. Вай Огулла Оррыевна утанаңокмы?

Пайтык. Ёк, олар хас элхенч ере...

Огулла. Ох-хо!

Пайтык. Ох-хо дәл! Ох-хох-хох-хо! Хай багты ятанлар!

Огулла. Бейдип увлап йөренден пейда ёк. Икисине-де дессине жаң этмели!

Огулла габыл телефоны алып жаң эдйәр. Сахнаның төри ягтыляр. Шейданың ян телефоны жыырлаяр. Шейда телефоны аляр. Диңлейәр.

Гыйв, Хожа!... Сен ниреде?

Шейда (*ардынып Хожсаның сесинде гүрлейәр*). Хах-хах-ха. Ярым ай албассысындан, атайрысындан, аждархасындан, арвахындан сыпан Хожа Гайып нирде бор өйдйәң! Хожа Гайып учмахың хүйр-перилери билен дәли дүйнәниң дөвраныны сүрйәр! Хах-хах-ха!

Огулла (*аңқ*). Вай, кантуш сен аялыңа албассы-арвах дийип дурмуң?! Вай, кантуш сен горкман хакыкаты айдып дурмуң?! Ай, ақмак, албассың курортдан ызына гайдып гелипдир! Өйүңе гелдигин Шейда шейтан саңа албассың кимдигини гөркезер!

Шейда (*Хожсаның сесинде гүрлейәр*). Шейда шейтана айт, гелен ерине ёк болсун, ёғсам онуң отырерине бир деперин вели эжесиниң құлбесинден чыкар! Паты-путысыны почтадан, талак хатыны электрон почтадан алар! Хах-хах-ха! Сен мениң кейпиме кых бержек болма, дул хатын! Гыйбат агтарып йөренден, бар Пайтық пөңке билен сүр дәли дүниәниң дөвраныны!

Шейда янтилини япяр, гүлійәр, Огулла лампа ере чөкүп, мөлерип галяр.

Эжеш (*гүлійәр*). Аңха, хезил томашаны сен тапдың!

Шейда. Театра бир томаша гөркезели! (*гүлійәр*). Шумат Огулла гөзлерини апбасы ялы петредип, ағзыны мәҗегиң сүрени ялы хонқардып отурандыр! Бай-бай би гепи гездирип шәхериң ичинде түвелейләр-ов! (*Огулла дессине ағзыны юмяр*).

Огулла (*зордан*). Эшитдинми? О сүссек, хелейине арвах дийип дур!

Пайтық. Эшитдим, ол саңа-да говы акыл берди! Йөр, дүниәниң кейпини гөрели!

Огулла. Оварра бол-а пышбага!

Пайтық (*янтилини алып жаңаң әдійәр, Эжесиң телефоны жырлаяр*). Башлық! Башлықжан! Бейик башлықжан, Эжеш Амановна курортдан ызына гайдып гелипдир! Дерхал, ганар-ганар бахана билен етип гел, ёғсам депәнде кыятат гопяр!

Эжеш янтилини япып ардыньяр.

Эжеш (*Кыядың сесинде гүрлейәр*). Пайтық бег, о Эжеш Амановна дийиәниң ким?

Шол мениң өйүмден гирип чыкяң леңкебутмы? Пайтық, Пайтықжан, Эжеш диениң хелей эшикли гарантгадыр! Хелей сыпатлы Эзрайылдыр! Хелей сыпатлы Хардежәжалдыр! Акғаңлар бу махал эйжежик-эйжежик нәзенинлөр билен айыш-эшретде жүмле-жаханың хөзүрини гөрйәр. Хах-хах-ха! Сенем ағзыңы ачып йөрмән, Огулла Оррыевнаны алжак дийип алда-мұлда, кейпини гөруп мұрдұни ий! ЧАО! (*янтилини япяр. Сахнаның о ери гараңқыраяр*).

Пайтық. Эшитдинми?

Огулла (*аңқ*). Я дүние дүндерилипдир, я биз жынлырапдырыс! Оларың аталап отуран кепини!

Пайтық. Эшитдинми?

Огулла (*баш атяр*). Эшитдим.

Пайтық. Эшден болсаң башлық саңа говы акыл берди. Башлығың айданы болса пермандыр! Йөр, дүниәниң кейпини гөрели, сен болса мениң мұрдұми, газнамы-генжими ий!

Огулла. Би нә мейит! (*өкжөли көвшүни элинен алып ковалаяр, Пайтық гачяр*).

Дөвлет Гаммары сахнаның өңүне чекип, юваишжа гүлійәр.

Дөвлет. Гаммаржан, ынха, халыпалара гөз гөркемегиң вагты гелди!... Хах-хах-ха.

Халыпалара яшларың кимдигини гөркезели! Хах-хах-ха!

Чыра сөнійәр.

Сахнаның өңүнден айдымас хиңленеп, Хожса биле Кыят баряр.

Хожа. Хемраның жаңын алмага, Хемраның жайын алмага яр гырмызы гейинәйипдир, гейинәйипдир... Эй, Аллам, ахыры мен сениң дүниәндө яшабам гөрдүм-ов! Жаңым гөненәйд-ов!

Кыят. Хамыды сыптырылып, арабадан бошан ат ялы...

Олар гечип гидайэр. Сахна ягтыляр. Эжеси билен Шейда чай башында.

Кыят (аяллары гөрүп аңк боляр). Вай, сиз хачан гелдициз?

Хожа. Ярым салкын аэропортда отуранымыз хайп бол-дов!

Кыят (Эжеси ичин сынлап). Эй-хо! Ай-хо! Асыл сен курортда товланып дуран гайтарма болайыпсыңов! Пах-пах чырпынып дуран новжуван гелин болайыпсың-ов!

Хожа (Шейданы сынлап). Кыят Кепбанич, икимизи йүрекли билмел-ов! Ики саны сувперисини жанпенасыз-затсыз Аваза уградып гойберипдириш! Шейдам, сиз хачан гелдициз?

Шейда (элжирейэр). А сиз хачан гитдициз?

Хожа. Гара даң билен аэропорта гидип, ёлуңыза гарадык отурдык.

Шейда (Хожа). Биз дүйн гүнортан гелдик. Дүйн ниреде отлап-сувладың?

Хожа. Дүйн Гулмырат багшы тоя чагырды... тойда болдук...

Эжеш. Биз бәш гүн мундан озал гелдик! Сиз бәш гүнләп ниреде болдуңыз?

Кыят. Хожа Хайыдович, гелинлер бизден сораг эдип дурлармы?

Эжеш. Элбетде, сораг эдип дурус... Бәш гүн ниреде болдуңыз?

Хожа. Кыят Кепбанич, хакыкаты айдаймасак болмаз!

Кыят. Вах, айдар ялы хакыкатмы шол! Эжеш, биз пис иш этдик! Биз Пайтығың хапасына буланып вежера иш этдик! (*Хожсаның гөзлери хөвленийэр*) Пайтық билен тойларда тамадалық эдип пул газандык...

Эжеш. Ханы газанан пулларыңыз?

Кыят (янтилинден жаңаң әдийэр). Пайтық, гелнежелериң сениң биле тоя гидип, тамадалық эдип үч мұң манат газананымыза ынанмаяр. Үч минут пұрыжа! Газанан үч мұнумизи алып гел! (*телефоны япяр*). Гөр-ха Хожажан дүниәни! Биз-ә әркек болуп габанман перилеримизи курорта уградяс, булар болса бизе мұнқири!

Хожа. Шейдам, дүниә гелип сенден башга зенана середен болсам! Сенден башга зенаны хыялымға гетирен болсам!... Сенден башга зенаны дүйшүме гирдириен болсам!... Галан өмрүме (*юваишжа*) төк болайын!

Эжеш. Вай, биз сизе бивепалық этдициз дийдикми?

Шады-хоррам халда Пайтық гелйэр.

Пайтық. Охо-хо-хов, театрымызың йүзүнің тувагы гелипдир! Театрымызың шаныш-шөхрады гелипдир... Эжеш Амановна, Шейда... гелне, ялқымлы салам! (*үч мұң манады стола гойяр*) Ынха муңа пул диерлер. Кыят Кепбанич билен Хожажан мениң ызыма дүшенинде бир Ылдан Рокфеллер боля!

Шейда. Сиз нәме дийип пулы Пайтықда гойяңыз?

Эжеш (өй телефоның дұмделерини басып отуришина). Өзлери йитирендирис өйдүп горкандырлар...

Пайтық. Мениң отда янмаян сейфим бар. Сейфи барың кейпі бар! Хах-хах-ха!

Эжеш. Алев. Аманат кассамы? Бикежан, салам! Сен бизин артистимиз Пайтық Перманичи танаямың?

Эжеси телефоның сес гүйчендирижисини басяр, Пайтық яяплаяр.

Бикәниң сеси. Вай, Пайтык хусынды танамаян бармы? Ол яңыжа маңа лак атып, сүйшүрингисинден үч мұн манат алыш гитди.

Эжеш. Саг бол, Бикежан!... Беглер, инди нәме диеңсиз?

Хожа (*зарындан нағынжар*). Гелинлер, биз бәш гүн мундан озal Ашгабада гитдик.

Драматург Селим Хайдаров билен комедияның үстүндө ишледик...

Эжеш. Комедия делжемиди?

Шейда. Комедия оваданжамыды?

Эжеш. Комедия яшажыкмыды?

Шейда (*эрине дызаяр*). Ай, тентек, биз мундан он гүн өң гелдик!

Эжеш (*адамсына сүрунйэр*). Ай киши, биз гиден гүнүмиз эжемизи еримизе уградып өе гелдик! Болуң, бахана тапың, бахана!

Хожа. Биз еди гүн Селим Хайдаровичин дачасында яшап, комедияны ишледик...

Кыят янтилииндөн жаңаң әдійэр, геплешик сес гүйчлендирижү-де берилйэр.

Кыят. Салам. Селим Хайдаровичин өйлерими?

Сес. Хава, салам...

Кыят. Селим Хайдарович билен ғүрлешип болмазмыка?

Сес. Багышланың, какам дөредижилик сапарына гидипдир...

Кыят. Хачан гидипдир?

Сес. Мен дүйн Түркиеден гелдим. Какам ярым ярым ай мундан өң гидипдир өйдің...

Кыят. Эженизем өйде ёкмы?

Сес. Багышлаң өйде менден башга хич ким ёк...

Эжеш. Ханы ишлән комедияныз?

Кыят. Эжешжан, инди өзүң бахана тапшаймасаң, бизиң баханамыз гутарды...

Шейда Хожсаның янына барып габыл телефоның дүвмесине басяр. Габыл телефондан язғы сес яңланяр. Хожа өз сесини эшидип хайранлар галяр, горкяр.

Огулланың сеси. Гыйв, Хожа, сен ниреде?

Хожаның сеси. Хах-хах-ха. Ярым ай албассысындан, атайдысындан, аждархасындан, арвахындан сыпан Хожа Хайыт нирде бор өйдің! Хожа Хайыт учмахың хүйр-перилери билен дәли дүңйәниң дөвраныны сүрйэр! Хах-хах-ха!

Огулланың сеси. Вай, кантуш сен аялыңа албассы-арвах дийип дурмуң?! Вай, кантуш сен горкман хакыкаты айдып дурмуң?! Ай, акмак, албассың курортдан ызына гайдып гелипдир! Өйүңе гелдигин Шейда шейтан саңа албассың кимдигини гөркезер!

Хожаның сеси. Шейда шейтана айт гелен ерине ёк болсун, ёгсам онуң отырерине бир деперин вели эжесиниң күлбесинден чыкар! Паты-путысыны почтадан, талак хатыны электрон почтадан алар! Хах-хах-ха! Сен мениң кейпиме кых бержек болма, дул хатын! Гыйбат агтарып йөренден, бар Пайтык пөңке билен сүр дәли дүңйәниң дөвраныны!

Шейда янтили өчүрийэр.

Хожа (*аңқ*). Вай, мен нәмелер самахыллап дурун?

Эжеш Кыядың янына барып габыл телефоның дүвмесини басяр, телефондан өз сесини танап Кыят хем аңқ боляр.

Пайтыгың сеси. Башлык! Башлыкжан! Бейик башлыкжан, Эжеш Амановна курортдан ызына гайдып гелипдир! Дерхал, ганар-ганар бахана билен етип гел, ёгсам депәнде кыямат гопяр!

Кыядың сеси. Пайтык бег, о Эжеш Амановна диййәниң ким? Шол мениң өйүмден гирип чыкын ленкебутмы? Пайтык, Пайтыкжан, Эжеш диениң хелей эшикли гарантгадыр! Хелей сыпатлы Эзрайылдыр! Хелей сыпатлы Хардежжалдыр! Акгаңлар бу махал эйжәжик-эйжәжик нәзенинлер билен айыш-эшретде жүмләжаханың хөзүрини гөрийәр. Хах-хах-ха! Сенем агзыңы ачып йөрмән, Огулла Оррыевнаны алжак дийип алда-мулда, кейини гөрүп мүрдүни ий! Чao!

Эжеш. Кыят Кепбанович, телефонлары чалшанымызың себәбине инди дүшүндүндиңми?

Хоҗа багырып, дызанаклап Шейданың алкымына баряр.

Хожа. Шейдам, мен өлерин, йитерин, эмма бейле сөзлери айтмаян!

Шейда. Сес сениңкими?

Хожа. Сес мениңки, эмма бейле сөзлери айтмага менде физики, анатомики, физиологики, психологики укып ёк!

Эжеш (*хешелле какып яңсылаяр*). Хә, учмахда дәли дүйнәниң дөвраныны сүрдүк дийсене! Ёк бол өйден!

Хожа. Шейдажан, гөтерил дийме! Хәзир... хәзир инфаркт болуп өлейин!... Паралич болуп өлейин!... Жынлырап өлейин!

Эжеш (*Кыяды*). Дерхал гөтерил өйден! Паты-путың почта билен, талак хатың электрон почта билен баар!

Гапы какыляр. Соңра гаты-гаты какыляр. Эжеш гапа уграяр.

Шейда (*юваши*). Кыят Кепбанович, хәзир мен гөзбагчы болуп, сизин гөзүнizi баглан борун! Сизе дүрли совал берен борун, сизем бейик артистлигици гөркезип, перишде ялы пәклигици субут эдин!

Кыят билен Хоҗаның йузү ягтыляр.

Эжешиң сеси. Кыят Кепбаныңызы йитирен ериңизден гөзләң!

Сес. Сиз ким?

Эжешиң сеси. Мен хич ким?

Шейда гапа голайлайар, йөне ол томашача гөрунийәр.

Шейда. Ханы мениң сапанчам! (*гапа тарап гыгыряр*) Кыят Кепбан герекми саңа! (*Голуны сапанча эдип аттар, эмма хакыкы сапанчаң сеси яңланяр*) Ал саңа Кыят! (*аттар*) Ме саңа Кыят! (*аттар, хакыкы сапанчаның сесини эшиден дашикы адамың гүпүрдәп гачын сеси эшидилйәр. Икисем гайдып гелйәр.*)

Эжеш (*Кыяды*). Сен энтегем өйдеми, дерхал гүм бол!

Хожа. Ынха, гүм болдум Шейдам! Ынха, ёк болдум Шейдам!

Шейда. Эжеш Амановна! Хәзир мен буларың гөзүни баглайын, әхли эден пыссы-пыжурлыкларыны өзлерине айтдырып, соңра ковалы.

Эжеш. Вай, сен гөзем баглап билйәмин!

Шейда. Дүйнәни баглап йөрен Шейданың билмейән зады бормы? (*Ол гөзбагчы болуп, гөзбагчының херекетлерини эдип Кыядың гөзлерини баглаяр*). Кыят Кепбанович, сен илкинжи гезек хачан ашык болдуң?

Кыят (*артистлерче*). Мен...мен он дөрт яшымда Эжегүле ашык болдум...

Шейда. Башга киме ашык болдуң?

Кыят. Башга... Башга хич киме!

Шейда. Ин соңкы гезек ким билен болдуң?

Кыят. Мундан... мундан он алты гүн озал Эжеш билен!

Шейда (*есер йылгырып*). Перишде бол-а, перишде болмуш!

Эжеси бирнеме ынжалаляр. Шейда Хожсаның гөзлерини баглаяр.

Шейда. Кыят Кепбанич билен нирәк гитдициз?

Хожа. Ашгабада гитдик!

Шейда. Ашгабатда нәме ишледициз?

Хожа. Ашгабатда мыхманхана ерлешип, драматург билен комедияның үстүнде ишледик.

Шейда. Башга нәме этдициз?

Хожа. Гиже ресторана гитдик. Ийдик-ичдик. Соң бизи ики гелин танса чагырды... Танс этдик...

Шейда. Онсоң нәме этдициз?

Хожа. Онсоң гелинлери Селим Хайдаровың дачасына әкитдик...

Эжеш (Хожа). Гелинлер яшажыкмыды?

Хожа. Бувв! Яшажык, оваданжа, нашыжа женнетиң жүйжелери!

Шейда. Онсоң нәм этдициз?

Хожа (дылым-дылым эдип). Онсоңыны айдар ялы дәл-ләй!

Шейда. Айдар ялы дәлем болса айт.

Хожа Онсоң (*шапбылдан*). Онсоң яшажык, ики новжуван гелин билен... Кыят Кепбанич икимиз кейп чеке-чеке, гөвүн солпудан чыкдыг-ов!

Кыят (Хожа шарпык чаляр). Эй, сен нәмелер дийип дурсун?

Хожа. Бай-бай хезиллер этдиг-ов! Бай-бай гөнендингов!

Кыят ене уржак боляр, Шейда онуң өңүни далдалаяр.

Шейда. Хожа, мен Шейда!

Хожа. Сен Шейда дәл, сен Шейтан! Сен албассы, ал-арвах, айырха!

Шейда (алжырап элеврејәр). Вай, асыл мен би ишигайданы хакыкатдан гипнозлайыпдырын-а! Вай-вай, мен хакыкы гөзбагчы экеним-ә!

Эжесинә жынысы үйтгепдир, ол ики пенжесини герип, Кыяда тарап уграяр.

Кыят ызлайын басып сахнада айланяр, найынжар элеврејәр. Хожа оны сынлап йылгыряр.

Хожа (зала). Хах-хах-ха, Кыят Кепбаны нәдәйдимкәм?... Хах-хах-ха, хелейими урян дийип херрелйәдинле, Херрелхан! Хах-хах-ха! Ай, мен артистләй!

Дуранларың хеммеси аңк. Чыра сөниәр.

Алтынжы гөрнүш.

Хожа өйүнде сөм болуп дур. Шейда гөчгүнли халда жайда айланяр.

Шейда. Хах-хах-ха. Бай, бай мен есержө экеним-ов! Асыл мен гөз баглап билйән жадыгөй экеним-ов!

Хожа (яраняр). Өзэм яман баглаяңлай! Асыл гөзүми-дилими, аягымы-элими баглап ташлайдың!

Шейда. Мен озалам йөне-мөне хелей дәлдигими билйәдим-ле!

Хожа. Хей, сен йөне-мөне гелин бормың?... Шейдам сениң шар гара гөзлеринде жады бар, гудрат бар, керамат бар!

Шейда. Асыл мен назарларымы чархлап томашачылара дикан гарасам, гөргүлилериң деми тутуля диййәдим-ле! Хах-хах-ха, мен жадыгөй Шейда!

Хожа. Сен жадыгөй перизат!

Шейда шеррайлыгына башлап Хожа гыгыряр.

Шейда. Элбетде, мен жадыгөй перизат! (*якасындан пенжे урят*) Ах, сен азғын Дон Жуван! Вах, сен харамхор Казанова! Кыят Кепбанич билен нәме ишлер гайран болсан, дерхал айдып бер!

Хожа хезиллер эдип ғұлуп башилаяр, гитдигиче гаты ғүліәр, Шейда оны дәлирәндир өйдүп горкүп башилаяр.

Хожа. Хах-хах-ха, Шейдам! Мен Кыят Кепбаничден Хожа кантуш ясадым!... Вайвай, өмрүмде бириңжи сапар шейле хезиллер эдип ойнап гөрдүм-ов! Бай-бай мен зор артист болупдырын-ов! Хах-хах-ха! Шейдажан, шумат Кыят Кепбаничиң ягдайы ничикдир? Хә?

Шейда. Сен ғүлен болуп менден сыртмарсың! Дерхал яшажық, оваданжа, нашыжа гелинлер билен эден пис ишлерини айдып бер!

Хожа. Шейда, Шейда, мен оюн этдим. Кыят Кепбанич отурса-турса «Мен дүйн Эжеше гығырдым! Мен өңңүн Эжеси какыш-кукуш этдим!» дийип Гөрголы болан боляр! Хах-хах-ха, хелейгулы Херрелбай!

Шейда. Сен маңа Кыят билен эден харамылығың айдып бер!

Хожа. Ай, Шейда, вай Шейда! Сен ики саны хелейгулы гөргүлә мұнқұр болуп ақмакмы? Хей, мениң ялы кантушың, хей Кыят Кепбан ялы хелейгулының йүзүне яшажық, овадан, нашыжа гелинлер середерми?! (*йүзуни пенжіләп аглаяр*)

Сессиз сахна

Овадан саз билен сахна ягтыляр. Эжеси өз жаійының сағында торсарып дур. Огулла билен Узукжемал оңа ялбарып төвелла эдіәр. Солда Кыят Кепбанович сортдурып дур, Пайтық билен Дөвлет онуң дашиында пырланып төвелла эдіәр. Овадан саз. Ахыры төвеллачылар Эжеси билен Кыядың өйкесини язярлар. Пайтық билен Дөвлет Кыяды зор билен Эжесиң янына әлтип саламлашдыраяр. Саз соңланып чыра сөнійәр. Төвеллачылар иши битирип даша чықярлар.

Пайтық. Зордан ярашдырайдыг-ов!

Огулла. Вай, олар айрылышайса, театрмызың багты ятар ахыры!

Пайтық. Йөрүң, Эжеш билен Кыядың ярашанының шанына мен сизе зыяпта берійән!

Өз жаійындан атылып Шейда чықяр, ызында гөзгүны Хожа.

Шейда. Гыйв, гыйв, бизе төвелла этмән нирәк баряңыз?

Огулла. Вай, сизе төвелла нәмә герек?

Пайтық. Сиз барыбир айрылышмаяңыз ахыры!

Шейда. Биз нәме дийип айрылышмаяс? Биз нәме Эжеш билен Кыятдан кеммишикми?!

Хожа (*гөзгүны ялбаряр*). Шейдам, биз айрылышмаяс.

Шейда. Хей шу масгарачылықдан соң мен шу бивепа эшекяссык билен биле яшарынмы?!

Хожа. Шейдажан!

Шейда (*эрине гығыряр*). Бол айрылышяс дий!

Хожа (*найынжар*). Шейдажан хак айдяр! Биз айрылышяс!

Огулла. Сизиң чыныңызды гыз?

Шейда. Элбетде чынымыз!

Пайтық. Кантуш, сениңем чыныңмы?

Хожа (*гөзгүны*). Чыннымыз өйдійән...

Пайтык. Шейда, сен галан өмрүңе дул отуржакмы? Сен Хожа ялы гулы кайдан тапарсың?

Огулла. Вай, ялбарма, гой айрылышсынлар! Шейдажан Хожаны ковдугы, кантуша мен эе чықаян! Саңа-да Шейданы алып берійәс!

Шейда (*азғырыляр*). Вай, мен шу эшекгарна баraryнмы?

Дөвлет (*чына беримсиз яңсы*). Хай гарамаңтай Шейда еңде! Сенки я эшекяссық, я эшекгарын!

Огулла. Йөр, Кантуш, мен сени депәме тәч әдійән!

Шейда. Тоба, тоба, сиз бириниң гүнүни булажак болыңызмы?

Огулла. Бириниң гүни буланяр, бейлекинқи дүзелійәр! Хах-хах-ха!

Шейда. Тоба! Тоба! Йөр кантуш, би пәли пислерин йүзүни гөрмегем болмаяр!

*Шейда Хожаның голундан тутуп жайына гирийәр, төвеллачылар гүлүшійәрлер.
Чыра сөнийәр.*

Сахна ягтыляр. Кыят гам-гусса өврүлип, серимсаз дур. Эжеси сахнада хер яна йөрәп, найынжар, зарын гүрлейәр.

Эжеш. Кыят! Кыят! Мен йигрими йыллап, сениң адың билен, гурсагымда якан одун билен яшадым. Мен гыммат-гыммат гейимлери гейип, безенип-бесленен болсам, диңе сениң гөвнүңи авлажак болуп, гейиндим. Мен деликатес затлары ийип-ичен болсам, диңе серви кадды-каматымың нәзиқлигини, эйжәжиклигини сейисләп, сениң ышкың алавлатжак болдум. Мен гүнде нәче ёла сува дүшүп, мүшкі-энвер сепинен болсам, диңе саңа кейпи-сапа бережек болдум. Эй, Аллам, мен ниже йыллап берхиз саклап, диңе саңа сөвер яр болжак болдум! Ынха, сенем мениң ышкымың йүзүне уруп, ыхласымы, сөйгими бир харам ганжыга чалышдың!

Кыят дызына чөкүп, оңа ялбарып башлайар.

Кыят. Эжеш! Эжешим, галат, әхлиси галат! Сен маңа Худая ынанан ялы ынан!

Эжеси голуны салғап уграяр. Ала шовхун болуп безенен, бесленен, гөзлери гара әйнекли Бириңжи гелин гелійәр. Бириңжи гелин - Дөвлет. Ол Кыядың дашиында танс ойнат, айдым айдып башлайар. Эжеси аңқ болуп ызына доланып, ваканы сынлаяр.

Бириңжи гелин. Гара даглаң арсланы сен Кыятжан! Гарлы дагың аждары сен Кыятжан! Шейк! Шейк! Чекели кейп! кейп! кейп!

Бириңжи гелин Эжеси гөрүп тисгинен боляр.

Бириңжи гелин. Вай, Кыятжан, би арвах ялы кемпир ким?... Вай, би албассы ялы кемпир сениң эженми?

Эжеш. Кыят, би мыррых ким?

Бириңжи гелин. Кыят, би албассы ким?

Эжеш. Мен Кыядың аялы? А сен ким?

Бириңжи гелин (*жасақжак гүлійәр*). Вай-вай, ышарат, Кыят ялы герчегиң сен ялы хелейи бормы?

Кыят (*зордан саковлап*). Ол мениң аялым, а сен ким?

Бирнижи гелин. Вай, ханы сен «аялым рак болуп, үч йыллап ёрган-дүшекли ятып, ахыры өлүп башымдан совулды» диймәнмидиң? Вай, сен «мен саллах» дийип, ант ичиp, авы яламанмыдың?

Кыят. Аслында сен ким?

Бириңжи гелин. Вай, сен мени танаңокмы? Ярым айлап өйүмде сермес болуп айыш-эшрет чекенинде, мен сениң сөвер ярыңдым, инди бир шум кемпирден горкыңа мени танамадык болуп дурмун? (*Эжесе голайлайр*) Я харам хелей, сен мениң Кыядымы жадылап, догалайдыңмы?!... Кыятжан, мениң сөвер ярымдыр!

Кыят. Оварра бол, масгара! Мен сен ялы ахлаксызы танамок!

Бириңжи гелин. Хах-хах-ха! Кыят Кепбан, сен маймын ялы Хожа кантушың билен мениң байлыгымы совурып, мейлис гуранында мен сөвер ярыңдымда, инди мени танамаян болымың?... Сен мени самсык хесиплеме, сен мениң билен нәхили айыш-эшрет эден болсаң, барыны видео яздырдым... Ынха, мен олары башлыгыңа иберерин, хәкиме иберерин! Мен сени агаларыма айдарын!

Огулла (*келлесини тутуп*). Охо-хо-хов, перишде диййәнимиз писсиман болуп чык-дов!

Бириңжи гелин. Ол тасанып гидйәр. Эжеси сүем бармагыны узадып, шейле бир жынссыз гыгырлар, зарбына чыралар өчүп, сахнада ер титрейр.

Аванссена

Сахнаның өңүндөн бириңжи гелин йылгырып гелйәр. Гарышындан чыкан Пайтык гелни ғөруп йыгырлар.

Пайтык. Аршдан гелен ак гелин, салам!...

Бириңжи гелин. Салам!

Пайтык. Асманың ак мелеги, сизе жанпена герек дәлми?

Бириңжи гелин (*элжүрәп*). Хи-и!

Пайтык. Сизе Жопбан бай ялы бай гул герек дәлми?...

Бириңжи гелин (*элжүрәп*). Хи-и!

Пайтык. Сизе машины билен гуллук этжек шопур дагам герек дәлми?!

Бириңжи гелин (*элжүрәп*). Хи-и!

Пайтык. Ай, нәзенин гелин, әйнекигицизи айырайың-да!

Бириңжи гелин (*элжүрәп*). Хи-и! Әйнегими айырсам ашық борсыңыз.

Пайтык. Вай, эйжек жүйжек, мен эййәм ашық болдум...

Бириңжи гелин. Вай, гөреницизе ашық бор ялы сиз нәме артистми?

Пайтык. Ёк-эй, Худай сакласын! Хей менем артист борунмы? Нашыжа гелин, вәшиже гелин, сүйжүже гелин, (*якынына барып гулагына пышырдаяр*) мен шәхерде белли бай! Мен велаяды баглан тамада!

Олар гечип гидйәрлер.

Хожа өйүнде пенжесини кә йүзүне уруп, кә герип хем аглайр, хем вахахайлап гүлйәр. Онуң ағысы гүлкә, гүлкиси ага меңзейәр. Томашачылар, Шейда – оны дәлирәндир өйдйәр.

Шейда. Эй, гиппотам тимбукту! Сен аглаймың я гүлйәмиң?

Хожа. Хах-хах-ха! Мен Кыят Кепбандан Хожа кантуш ясаным үчин гүлйән, өз дүшөн ягдайым үчин болса аглайн.

Шейда. Эй, динозавр, Хожаназавр!...

Хожа. Шейдажан, сен мени өйден ковжак болымың?

Шейда. Эй, ақмак, атамазавр! Хей, мен, Шейда гелин әринден айрылышыпдыр диен ада галарының? Дессине өл!

Хожа. Хош, Шейдам, йөне илки гүлүп-гүлүп гүлкүми гутарайын! Соң ағымы аглайын. Мен өлемде табыдымы гүжаклап аглажагам ёк, өзүм бир сес әдейин-дә! (сес әдійәр). Вай, вай, Хожажан-эй! Шейдип саг-аман өлүп гидибердинмей!

Ол гүлүп, аглап башлаяр, Шейда голуны силкәп гидайәр. Гапыдан гөзи әйнекли соңының модада гейнен икинжәи гелин нәзу-керешиме билен сүйнүп-саркып, салланып гелійәр. Икинжәи гелин - Гаммар. Ол Хожсаны гүжаклаяр.

Икинжи гелин. Вай, башымың гөвхер жыгасы, ким сени өлдүрди!

Хожа (жынссыз гызырыяр). Шейда! Шейдажан, халас эйле!

Икинжи гелин. Хош әзизим, мен сени кимден халас әдейин?

Хожа (багырыяр). Дат! Дат, Шейдам дадыма етиш!

Икинжи гелин. Горкма. Горкма, Хожажан, ынха, мен дадына етишдим!

Гыкылыга Шейда гелійәр, ол аңк болуп сынлаяр.

Хожа. Шейда халас эйле!

Шейда. Ол албассы ким?

Икинжи гелин. Хожажан, ол албассы ким?

Шейда. Мен Хожаның аялы, йөне сен ким?

Икинжи гелин. Вай, Хожажан, ханы сен «маймын ялы гарры хелейимин сыртына депип ковдум!» диймәнмидин?... Вай, ярым айлап мениң билен дөвран сүренде мен саллах диймәнмидин?

Хожа. Вай, мен дәлирәпдириң-эй! Ай Эзрайылжан, аклымы аландан аманадымы алавер-эй!

Икинжи гелин. Ах, бивепа азгын! Сен бейдип шеррайлык әдип менден сырармың!

Шейда дессине шелайынсырап шайтанлыга башлаяр.

Шейда. Вай-вай, мениң гүним гелипдир-ә! Вай, гүнүжаным гелипдир-ә!... Ай, харам Хожа сениң оваданжа ойнашың бар экен-ә! Нәме дийип шумада менден букуп гездин?

Хожа (аңаляр). О мениң ойнашым дәл.

Шейда. Догруданам, ойнаш диер ялы дәл, оваданжа гелин экен!.. Овадан гелин, Хожажан мениң сыртыма депип ковды бил! Хожажан мен бужагаш перини саңа той әдип алыш берійән!

Хожа. Мен би айырханы танамасам нәме, Шейда!

Икинжи гелин. Мен энтек саңа өзүми танадарын!

Хожа (аглаяр). Вай, Аллажан, өз берен жаңыңы өзүң алавер-эй!

Икинжәи гелин, түйкүрен болуп гидайәр, Шейда-да зала йылғырып, онуң херекетини гайталаяр. Хожа аглаяр...

Единжи ғөрнүш.

Дөвлет, Узук, Керешиме, Гаммар чайлап отыр. Гөчгүнли романтикалық танс әдип Пайтық гелійәр.

Пайтық (олара үнс бермән). Бас гадам дидәм үстүнеге-хей, дар басан аяжыкларыңдан, сейли сейрана чыканда гар басан аяжыкларыңдан, чөп басан, чөр басан аяжыкларыңдан!... Огулбек-эй, Огулбек-эй...

Дөвлет. Охxo, Пайтык дәде, саңа нә дөв чалды?

Пайтык. Акгаңлары ышк ели чалды! Аршы аглаң Хумай гуши дөвлетли башыма саясына салып, багт маңа йылғырып бақды, ышк маңа йылғырып бақды!

Дөвлет. Охxo, Пайтык дәдем өлмеең учмаха гирипdir-дә!

Гаммар. Ол Огулбег диййәниң оваданжәмә?

Пайтык. Уввв!

Гаммар. Яшажыкмы?

Пайтык. Буввв!

Дөвлет. Женап Пайтык Патарракыев, онда сениң ишиң гайдыпдыр! Оваданжа, яшажык гелин битини ийме хусынды, варагы чыкан гаррыны сөерми?!

Пайтык. Ол эййәм сөйди. Мен ол нәзенине шириң жәннымы, ханы-манымы, көшк ялы жайымы, аманат кассамың депдерчесини багш эйледим.!

Дөвлет. Охxo! Пайтыгың жәннын алмага, яр гырмызы гейнәйипdir, көшк ялы жайың алмага яр гырмызы гейнәйипdir!

Пайтык. Айлан-эй, дәли дүнийә, долан-эй дәли дүнийә! Дәли дөвран Пайтык Пермана дөнүйә! Ай, жижүш, сиз акганлардан сөйүшмәни өvrениң!

Гидйәр. Дөвлет, Гаммар дагы хахалаілашып ғұлушыйәр. Учганаклап Огулла етеп гелйәр. Ол ашакы сөзлери айдып сахнада гайып йөр.

Огулла. Хай, сүссең дийсе, мейит дийсе! Бир яш йигит маңа еди ёлуң үстүнде лак атып гөзүни гыпяр-а!

Дөвлет. Еңежан, о йигит гөрмегей экенми?

Огулла өзи билмезден баш аттар.

Узук. О йигит новжуван экенми?

Огулла өзи билмезден баш аттар.

Дөвлет (гапжыгыны чыкарып пул узадяр). Огулла Оррыевна, ал бушлугыңы!

Огулла. О нәмәниң бушлугы?

Дөвлет. Сен ышка саташыпсың!

Огулла. Вай, мен о сүссең маңа гөз гыпды дийип гахардан яңа ярылжак болуп дурун!

Дөвлет. Еңежан, сен аршың-курсұң арасында гайып-гайып учуп йөрсін!

Огулла. Харам өлмүш, яңадан бир душсун, мен оңа нәхили гөз гыпмалыдығыны өвредерин!

Гаммар. Хә, гөз гыпманы оңармадымы?

Огулла (силкинит өзүни дүрсейәр). Вай-вай, сиз дүниеден бихабар нәдип отырсыңыз?

Узук. Ене нәм болупдыр?

Огулла. Вай, Кыят Кепбаничиң багты ятыпдыр! Хожа кантушы Худай тутупдыр!

Дөвлет. Вәх, биз олары яңыжә ярашдырып гайтмадыкмы?

Огулла. Яңыжә ярашдырып гайтдық, йөне биз гайдан бадымыза... Кыят Кепбаничиң немеси гелипdir...

Гаммар. Нәмеси гелипdir?

Огулла. Немеси диемде дүшүнәйин-дә... Немеси-дә... немеси...

Дөвлет (аамсырап). Нәмеси?

Огулла. Аялындан башга аялы...

Дөвлет. Ойнашымы? (Огулла баш аттар) Ох-хох-хо, асыл онун ойнашам бармы? Асыл Кыят Кепбанич ойнашлы ограш экен-ә!

Огулла вахахайлап гүлүп башлаяр.

Огулла. Вай, гүлүберин ахыры! Шады-хоррам болуп гүлсөңизлән...

Дөвлөт. Гүлмеси бизден, йөне нәмә гүлели?

Огулла. Хожа кантуш яңыжа аялы билен ярашып, хыммылдашып отырка, далмынып немеси гелипдир...

Гаммар. Нәмеси гелипдир?

Огулла. Кыят Кепбаничиңки ялы немеси-дә...

Дөвлөт, Гаммар, Узук, Керешме Огулланың гүлкүсине гошуляр. Шовхунлы гүлки.

Чыра сөнйәр.

Секизинжи гөрнүш.

Гамгын саз. Кыят сахнада жаңына жай тапман ики яна гатнаяр.

Хожсаның болшунда, өзүни алып барышында бирхили дәлилик бар.

Кыят. Сен нәме дийип яш гелинлер билен кейп чекдик дийдиң?

Хожа (самсыклач). Вай, Шейдажан мениң гөзүми баглады ахыры!

Кыят. Гөзүңи багланда ялан сөзлемелими сен? Анха, дел хелей гөрмән хелейбаз болдук, өйден ковулдык... (*Хожа алыслара гарап додакларыны мұңқулдедип, лал херекетини эдйәр.*) Сен нәдип дурсуң?

Хожа (Кыядың гулагына ювашиңа). Мен айырхама, арвахыма, албассыма ялбарып дурун! Гаргап дурун! (гаты сесде) Шейда мени дәлиредип йөр!

Кыят. О нәхили жынлырадып йөр?

Хожа (төверегине горка гарап, ювашиңа). Шейда мениң гөзүми баглан болуп, аклымы апарыпдыр. Доганым, доганжыгым, мен ханжак гарасам... оваданжа, новжуванжа гелинлер нәз-керешме билен янына чагыряр.

Кыят (дикан бакяр). Догруданам, сен жынлырап йөрсүн.

Хожа (буйсанчлы, гаты сесде). Ховва, мен жынлырап йөрүн! (Кыядың гулагына ювашиңа) Кыятжан, дүйн болса яшажык, оваданжа гелин өе гелип, «Сөвер ярым Хожажан!» дийип дашымда первана болуп танс ойнады.

Кыят (ген галяр). Ох-хо, сениң яныңа-да яшажык гелин гелдими?

Хожа (горка, аңқ-таңқ болуп). Нәме сениң яныңа-да яшажык гелин гелдими? (Кыят баш аттар, Хожа вахахайлап будуна уруп элхенч гүлійәр). Хах-хах-ха, Шейда сенем жынлырадып йөр!

Кыят. Сениң яныңа серви бойлы, дал герденли, гелин гелдими?

Хожа. Ёк, мениң өйүме гысгажык, этли-ганлыжы (эллери билен гелниң сыналарыны гөркезійәр) бу тайы шейлеже, о тайы бейлеже, немеси немеже, немеси чемеже ве ш.м.-же гелин гелди.

Кыят (ойланяр). Дур! Дур! Дур! Хожажан, хайсыдыр бир кezзап икимизин гаршымыза пиrim-пыррылдак гуруп йөр.

Хожа (хош халда). Ёк, икимиз жынлырап йөрүс! Эгер мен жынлырамадык болсам, хей Шейда о гелни маңа алып бержек бормыды? Шейда маңа «Хожажан, бужагаш овадан гелни мен саңа алып берйән!» диермиди?... Хожа Гайып капут!

Кыят (айгытты). Ёк Хожа, икимизе хиле-пиrim гуруляр!

Хожа. (ювашиңа). Шейда маңа инди сен я өлсен, я дәлиресен утарсың дийди! Өлели дийисен өләели, йөне мениң пикиримче дәлиресек хас утарыс!

Дөвлөт, Гаммар, Узук, Керешме дагы гелійәр.

Дөвлет. Хожа какам-ов! Кантуш какам-ов! Йылжажык хем док гышладылян кашарынданам ковлайдыңмы? Хах-хах-ха! Талак хатыңам электрон почта билен иберилдими?

Гаммар... ахлаксыз...

Узук... азғын...

Дөвлет... хаясыз, хелейбаз, хыз-харамы эххенекоккоклар!

Гаммар. «Сөйги эйле, ышк бейле...»

Дөвлет... «сахнада шейдип сөйүшмели, бейдип сөйүшмели» дийшен болуп...

Гаммар. Асыл буларың ышк-сөйгүси башга экен-ә!

Дөвлет (*ичгин сынлаяр*). Хожа кантуш, сен бир халалжа жанавердин, би Кыят Кепбаның ызына дүшүп харама чыкайдыңмы?!

Пайтык билен Огулла гелійәр, олар ваканы сынлаяр.

Узук (*гөге гарап*). Эй, гайтармыш атам, үч йылда Дөвледе диен сөзлеримин әхлисими ызына гайтаравери! Мен акмак үч йыллап «Дөвлет, адам болжак болсаң Кыят Кепбаничден гөрелде ал, артист болжак болсаң Хожа Гайыповичден гөрелде ал» дийип гулагында гуртлар болдум.

Дөвлет. Мен би икисинден гөрелде алымда...

Узук... мен гөргүли дурмуша чыкман дул галайжак экеним-ов!

Огулла. Гыйв, гыйв, утаның, уялың!

Дөвлет. Эшидійәңизми, Огулла Оррыевна-да сизе утаның, уялың диййәр!

Огулла. Мен сизе утаның, уялың диййән!

Дөвлет (*аңқ болан боляр*). Ох-хо, халыпалар-а харамылык этмели, шәгиртлерем утанмалымы?!

Пайтык. (*гахарлы*). Түкедин-айт! Башлыгы яңылап дурмага утаның-айт!

Дөвлет. Хах-хах-ха! Йөрүң достлар, кейп әдип утаналың-айт! (*яшлар гидйәр*).

Кыят (*айгытлы*). Пайтык, әхли артистлере еке-екеден жаң эт! Эртир сагат он нол-нолда репетисия!

Пайтык. Вай, башлықжан, артистлер зәхмет ругсадында ахыры!

Кыят. Артистин зәхмет ругсады болмаяр!

Хожа (*әзгеййәр*). Вай, Кыят Кепбанич, эййәм дәлирәйдин-мәй...

Кыят. Эртир репетиция!

Хожа. Кыятжан, хелейлеримиз репетисия гелерми? (*зала*). Херрелхан-а эййәм дәлиреди!...

Кыят. Гелер! Дурмуш бир зат, сунгат башга зат! Эгер олар хакыкы артист болса гелер! Эгер олар сунгаты сөййән болса – гелер! Инди бизи дине сунгат, дине театр халас әдип билер! Дурмуш бизи айра салды, инди бизи дине хикметли, кераматлы, гудратлы сунгат бирлешдирип билер!

Ол дызына чөкүп гөге эллериңи герйәр, Хожа билен Пайтык оны дәлирәндир өйдйәр.

Докузынжы гөрнүш

Хожа мұззерип дур. Пайтык билен Огулла оны ойнаяр, гыжсалат берйәр.

Пайтык (*йылғыряр*). Хожажан, охо-хо-хо, Шейда билен Эжеш гелійәр, Хенқир билен Мұңқүр гелійә...

Огулла (*чынаберимсиз*). Кантуш, ағыршан-ынжашан болсак, ырза болавер!

Пайтык. Какам пахыра-да көп догай салам айдавери.

Хожа (*гахарлы*). Мен довзахың үстүндөн гечмен.

Огулла. Шейда ялы айырха билен яшана довзахам учмак болуп гөрнер!

Пайтык. Хай, Хожажан, бейик артист болабилмән өлүп гидибержекми?!

Арлы ялы Эжеш билен Шейда гелійәр. Хожа четде гулагыны дықяр.

Огулла (*Пайтыга ювашиңа*). Оюн билен чын гарышанда ажайып томаша боляндыр!

Шейда. Гөр-ле, этжегини эдип мүззерип дуршуны! Ханы сениң эмир-кумириң?

Эжеш. Бигайратлар, сунгатдан далда гөзлейәр! Репетисия диен болуп яңадан ярашжак боляр! Ханы Кыят Кепбаның?

Шейда. Сиз театрда ишлесеңиз, биз велаяты терк эдерис!

Эжеш. Ёк, театрда биз ишләрис! Ынха, би хемшериси билен гүмүни чекер!

Шейда (*суем бармагыны узадып гыгыряр*). Ханы сениң хемшерин?

Хожа (*яяплап*). Эгин-эшигими өзүм ювянлай.

Шейда. Сениң жулұны сорамок, жулы гурамыш, ханы ол ады йитмиш...

Хожа (*ясама йырышаряр*). Маңа мекдепде шимпанзе, институтда орангутан диердилер.

Шейда. Сен нәме самахыллап дурсун?

Хожа (*жұбулерinden пул чыкарып, аялына сомлаяр*). Ынха, эжем пенсиясыны, багы өкүзини сатып ёллапдыр. (*Шейда аңқ болуп пуллары аляр*).

Пайтык. Гелинлер, эзиз гелнежелер, биз аралар өйдүбә урушман, биз араламарыс, себәби...

Огулла... себәби биз гызыкланың тараң.

Пайтык. Саллах болсаң, дул болсаң, бири айрылышыпдыр дийилсе гөзүң ялпа ачылып, гөвнүң телvas уруберийәр...

Шейда (*гыгыряр*). Бол дуран еринде чабаланып жан бер!

Хожа (*самсық йылғырып*). Айдым айдып берердим вели, сесим ятайды-да.

Шейда Хожсаның чигнинден тутуп гулагына середйәр.

Шейда. Вай, би харам өлмүш ики гулагынам дыкан экен-ә!... Вах, мейит, мен сени довзаха дыкы этмейәнми! Бол гулагыңың дыкысыны айыр!

Хожа сазанаклан, саңылдан гүрлөжек боляр, эмма сеси чыкмаяр. Ол бирден Кыядың геліәнини ғөрут харбыларча хасабат берійәр, іөне сеси аял сесине өврүлипdir.

Хожа. Башлықжан, артистлер топары нобатдакы репетисия тайяр!

Кыят ардынып, аграс басып орнуна гечійәр, кагыздарыны дөрүп уграяр.

Кыят. Хожа Хайыдович, артистлер ербе-ерми? Яшлар ниреде?

Хожа. Башлықжан, менден мелгуның кандалдығыны сора, жантыны якайын!

Хардежжалың хачан гелжегини сора, даш эдейин! Эмма бу яшлар...

Пайтык. Би бизиң театрың яшлары ичиңи яқып, дишиңи дәккәк атаңаңәлетлер!

Огулла. Бейле түнт, көрзехин, надан, бисоват пеләкетлер нәдип дөрәйдикә?

Хожа. Алла тарапындыр! Бейле нетиказа яшлары оқадыба-а етишдирип болмаз!

Кыят. Би яшларда жогапкәрчилик, профессионал борч, халыпа хормат, этика-эстетика диен дүшүнжелер ёк.

Пайтык (*зала яңсы*). Өзлөрем ахлаксызы, азғын...

Огулла (*зала яңсы*). ...харамы, хелейбаз эххенекококлар!

Селим Хайдарович гелійәр, ол Кыят хем Хожа билен гүжаклашып ғорушайәр.

Селим Хайдарович. Салам!... Салам!...

Кыят. Селим Хайдарович! /өр-гөкден гелійәр/ Сиз нире, велаят театры нире?

Хожа. Селим Хайдарович, жаң эден болсаңыз, мынасып гаршылардык-да...

Селим Хайдарович. Кыят Кепбанович, Хожажан, көп-көп саг болуң... /сүмкасындан бир петде кагыз чыкаяр. Ынха, бу дачада биле ишлән вариантымыз! Бу болса сиз гайдаңызсоң, өзүмизин яңадан хер бир сөзи, хер бир жүмләни сынттылан вариантым... Кәмиллигиң чәги ёк дийлени-дә! Ынха мениң пикиримче комедия инди кәмил, гөвнөжай комедия болды...

Хожа. Селим Хайдарович, гелинлер сизиң дачаңызда он гүнләп комедияның үстүнде ишләнимизе мүнкүр... Олар бизи габанып...

Селим Хайдарович (гульэр). Гелинлер габанян болса сөййәндирлер...

Кыядың габыл телефоны жырылаяр, ол «багышлаң» диен әхенде, чете чекилип пессай ғүрлешийэр. Селим Хайдарович хем чете чекилип сумкасындан бир зат агтаряр. Огулла сола середип бегенйэр.

Огулла. Вай, ханха маңа лак атып, гөз гыпан йигренжи гелйэр!

Пайтык (сынлаяр). Огулла, ол оглан гаты яш дәлми?

Огулла. Вай, яш болуп, он секизем яшан дәлдир өйдійәмиң?

Пайтык. Он секиз яшандыр, йөне саңа яш дәлми?

Огулла (гызыяр). Вай, дул хелей хөкман гарры-гурта бармалымышмы?

Сола середен Пайтыгың йүзүне йылғырыш чайыляр.

Пайтык (дүниәни унудып). Охо-хо! (айдымы башилаяр) Бас гадам дидәм үстүнен-хей, гар басан аяжыкларың-эй, дар басан аяжыкларың-эй, Огулбек-эй!

Сахнадакылар сага бакып, горкуп хүшерилишийэр, себәби сағдан силкмели, гырмыз донлы, гушагы әпет ханжарлы, йүзүни сакгал-мурт басан Биринжүү үйгит - Узукжемал, Биринжүү гелин - Дөвлөт гелйэр. Солдан иң соңкы модада гейнен Икинжүү үйгит Керешме, Икинжүү гелин - Гаммар гелйэр. Хеммесем әпет, овадан гара әйнекли. Үйгитлерин икисиниң сапанчасы бар.

Биринжүү үйгит. Ханы шол ахлаксыз хелейбаз!

Ики газаплы үйгит Пайтыгың алкымына баряр, Пайтык ум билен горка-горка Кыяды гөркезийэр, икиси аңк болуп дуран Кыядың алкымына дыкылляр, Кыят горкусына Хожсаны гөркезийэр. Олар Хожсаның янына баряр, Хожса үйгрылып ере гирип баряр.

Икинжүү үйгит. Ханы Хожа кантуш атлы гуррумсак?

Хожа (сакавлап). Кантуш өлди...

Биринжүү үйгит. Ханы Кыят Кепбан атлы некгенде?

Хожа (сазанаклап, сакавлап). Кыят Кепбан өлүп билмән чабаланып ятыр!

Икинжүү үйгит. (Хожсаны сынлап). Хах-хах-ха! Би эшекяссыга середин-э! Би эшекгарна середин-э! (икинжүү гелне). Сен муна адам дийип ашық болдуңмы? Артист дийип ашық болдуңмы?... Би маймының сени алданам говы болайыпдыр! Би гуррумсага әре чыканда бүтин өмрүңе өлер йөрердин, өлер йөрердин!

Биринжүү үйгит (Кыяды сынлап). Вай, вай, би гарантга бакың-а! Вай, вай, би ышарада бакың-а! Булар ялы хыз-харамыдан алданып (биринжүү гелне) гарагың ниреде сенин?!

Биринжүү гелин (Эжесие). Айжын!

Икинжүү гелин (Шейда). Ақдабан!

Огулла (жынысы үйтгейэр). Театр бизиң ыбадатханамыз! Театр - кераматханамыз! Кераматлы ере гелип... Чозун-ай некгенделерин үстүнел!

Огулла бир гелниң, Пайтық икинжى үйигидиң, устуне товусяр. Шейда, Эжеш дагам бейлекилериң устуне бөкүйәр. Гык-бак, якатутды сөвеши башлайар. Гох-галмагал. Аял артистлер ики гелни богалап, арасына аляр, олар гелинлериң башына дүйрленен сачындан пенжे уруп гыгыряр. Париклер оларың элине гелйәр. Хожа ики үйигит билен сөвешийәр, кимсинаң әйнеги гачяр, силкмеси гачяр. Кыят, Пайтық, Эжеш, Шейда, Огулла аңк боляр, себәби оларың үйигит дийип сөвешип йөрени Узук билен Керешме, гелин дийип уршаны Дөвлет билен Гаммар.

Дөвлет, Гаммар, Керешме, Узук, Пайтық, Огулла дагы вахахайлашып гүлүштүйәр. Кыят, Хожа, Шейда, Эжеш дагы йүзүни әгшидип гүлүбем биленок, аглабам. Селим Хайдарович аңк болуп дур.

Пайтық. Хах-хах-ха. Кантуш бег, бай-бай Керешме гыз билен дөвүш гурдуң-ов!

Кыят. Аперин, яшлар, аперин!

Хожа ере гачан ики сапанчаны алып, дивара гарадып, гөзлөрини юмуп аттар.

Сапанчалар чилим отланян чакмак экен, ялын чыкяр.

Хожа. Хах-хах-ха.

Шейда (Хожа тарап йөнелүйәр). Вай-вай, Кантуш, ене маңлайымдан чыкайдыңмы?

Эжеш (Кыядың янына барып). Өлен йүргөм яңадан жана геләйдими?

Огулла. (Гүлүйәр). Пайтық хан, сениң Огулбек дийип ашык болуп йөрениң!...

Пайтық. Хей-хей, Огуллажан, акыллыжы бол, ёгсам мен саңа өйленер отурыбийрин!

Огулла. Ёк, сен акыллыжы бол, ёгсам мен сени кантушың гүнүне дүшүрерин!

Пайтық (Дызына чөкүйәр). Огуллам, мени кантушың гүнүне дүшүр!

Дөвлет. Хей-хей, бинобат ара сокулмаң! Узукжемалым, ханы горкмаңы гой, гезегимизи алдыраймалы! Гой диййән мен саңа горкмаңы!

Узук. Той пулуны жемледиңми? (Дөвлет баши аттар).

Кыят. Яшлар, яшлар, асыл сиз үсти басырылғы генжи-хазына экениңиз-э!

Хожа. Асыл сиз алавлап дуран аташ экениңиз-э!

Кыят (Дызына чөкүйәр). Аперин яшлар, мен сизин таланттыңызың өңүнде дызыма чөкүйәрин!

Хожа (Дызына чөкүйәр, башыны әгйәр). Биз сизин зехиниңизин өңүнде башымызы әгйәрис!

Дөвлет. Халыпалар, гөдек ойнумызы багышлаверин!

Огулла. Бай-бай томаша бол-дов!

Пайтық. Ынха, муңа оюн диерлер!

Огулла. Ынха, муңа хакыкы оюн диерлер!

Дөвлет. Халыпалар, инди ойны чына яздырьыс! Гаммар Керешме гыз билен тоюң өңүни башлайыңыз!

Гаммар. Ёк, достум, Керешме икимиз энтек яшлыгың, ышк-хесерин гойнунда яйнап, дүниңин әшретини гөржек!

Дөвлет. Хай миллет, Дөвлет билен Узукжемалың тойына гелиң-эй!

Пайтық. Хай, халайык, Огулла билен Пайтыгың тойына гелиң-эй!

Огулла. Тамадаңыз билен! Пайтыгың тамадалыгы тамам!

Хожа. (Шейданың голларындан тутуп, танс әдип айдымга башлайар). Той-той...

Сахнадакы әхли гахрыман өз жүбүти билен танс ойнап айдым айдяр.

Яшлар хем халыпалар дөвре гурап «Галкын, юрдум» айдымыны айдяр.

Галкын, юрдум, галкын, юрдум,

Чүвен чагы багтың, юрдум!
Гүл яшайшың хөзүрини
Гөриәр эзиз халкым, юрдум!
Гүнлеримиз шатлық-шовхун,
Гиҗелермиз айдым, юрдум!

Леззет сенде, әшрет сенде,
Гөвүнлермиз сейрандадыр.
Гүл Ватана әдіәс сежде,
Жигер-жанлар хейжандадыр.
Ёллар багтдан багта баряр,
Түркмен дөвлет-дөврандадыр!

Хер бинасы, ымарады
Ак мермерли көшкден, юрдум!
Той-байрамы дабаралы,
Ховаң энвер-мүшкден, юрдум!
Галкынышың мивеси сен,
Аслы сөйги-ышкдан, юрдум!

Гүл диярым гүле чүмсин,
Түркмениң боз аласында.
Гүлки-гүлдир, гүлки-Гүндир,
Аршың-күрсүң арасында.
Юрдум бакы учмах болсун,
Президентиң саясында!

Перде.